

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**AFGANİSTAN'DAN BATI ÜLKELERİNE GÖÇ SÜRECİNDE
TÜRKİYE'NİN KONUMU: TRABZON'DAKİ AFGANLILAR
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Deniz Naz ÖKSÜZ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

**AFGANİSTAN'DAN BATI ÜLKELERİNE GÖÇ SÜRECİNDE TÜRKİYE'NİN
KONUMU: TRABZON'DAKİ AFGANLILAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Deniz Naz ÖKSÜZ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

TEŞEKKÜR

Lisans eğitimimden bugüne sosyoloji disiplinine dair eğitim-öğretim hayatımı şekillendiren ve bana yol gösteren Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji bölümündeki tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Gerek lisans eğitimim sırasında gerek yüksek lisans eğitimim sürecinde benden desteğini esirgemeyen, ilgisi ve yapıcı eleştirileriyle benim için yol gösterici olan öğrencisi olmaktan büyük onur duyduğum saygıdeğer hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Cahit Gelekçi'ye yürekten teşekkür ederim.

Hayatımın her alanında olduğu gibi tez yazma sürecimde de bana destek olan, tezime ilgili her problemimi dinleyip bana motivasyon sağlayan sevgili annem Duygu Öksüz ve babam Ahmet Melih Öksüz'e çok teşekkür ederim. Bu süreçte yanımda olduğunuz için çok şanslıyım.

Yine süreç içerisinde sevgilerini ve sevgilerini gösterme biçimleri olarak dualarını eksik etmeyen anneannem Nuran Sağlam ve babaannem Hava Öksüz'e teşekkür ediyorum. Şüphesiz ki bana büyük moral ve motivasyon sağladılar.

Son olarak tezimin saha çalışması kapsamında benimle görüşmeyi kabul eden, samimiyet ve cesaretle göç hikayelerini benimle paylaşan ve fakat bilimsel etik kurallar gerekçesiyle burada isimlerini sayamayacağım çok kıymetli katılımcılarıma teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

ÖKSÜZ, Deniz Naz. *Afganistan'dan Batı Ülkelerine Göç Sürecinde Türkiye'nin Konumu: Trabzon'daki Afganlılar Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021.

Bu tezin konusu Afganistan'dan Türkiye'ye göç eden ve Trabzon ilinde ikamet eden Afganistan asıllı göçmenlerin göç süreçlerinde Türkiye'yi hedef ülke olarak mı Batı ülkelerine geçişte transit ülke olarak mı konumlandıklarının anlaşılmasıdır. Bu tezin amacı göçmenlerin göç süreçleri içerisinde hedef ve transit ülke olarak konumlandırabildikleri Türkiye'nin, Afganistan asıllı göçmenlerce nasıl konumlandırıldığına ilişkin anlaşılmasına yöneliktir. Bu tezde yöntem olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve Trabzon ilinde ikamet eden Afganistan asıllı 20 katılımcıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler düzenlenmiştir. Görüşmeler MAXQDA 2020 nitel veri analiz programı aracılığıyla organize edilerek değerlendirilmiştir. Bu tez çalışmasının sonucunda ise Trabzon'da ikamet eden Afganistan asıllı göçmenlerin göç hikayelerinde Türkiye'yi, Batı ülkelerine geçişte transit ülke olarak konumlandıkları anlaşılmıştır. Bu noktada göçmenlerin göç hareketliliklerini sürdürme kararlarında Batı ülkelerinde temel hak ve hizmetlere ulaşımın Türkiye'ye kıyasla daha iyi olacağı düşüncesinin etkili olduğu tespit edilmiştir. Göçmenlerin Türkiye'deki mevcut koşullarıyla Batı ülkelerindeki koşulları kıyaslamalarında içinde buldukları ilişki ağlarının etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Uluslararası Göç, Düzensiz Göç, Transit Göç, Afganistan, Türkiye, Trabzon.

ABSTRACT

ÖKSÜZ, Deniz Naz. *Turkey's Position in the Migration Process from Afghanistan to Western Countries: A Study on Afghans in Trabzon*, Master's Thesis, Ankara, 2021.

The subject of this thesis is to investigate Turkey's position as a destination country or a transit country to western countries for Afghan immigrants who migrated from Afghanistan to Turkey and staying in Trabzon in their migration processes. Positioned as a target and transit country by the immigrants during their migration process, the study aimed to understand how Afghan immigrants, also, positioned Turkey in this process. Qualitative research method was used in the study and a semi-structured interview was administrated to 20 participants who were Afghan immigrants currently staying in Trabzon. The interviews were organized and evaluated through the MAXQDA 2020 qualitative data analysis program. As a result of this thesis, it is understood that Afghan immigrants who are staying in Trabzon positioned Turkey as a transit country to pass to Western countries. At this point, it is determined that in their decisions to continue immigration mobility, the significant factor was the belief that access to basic rights and services would be better in Western countries compared to Turkey. It is also concluded that the network of relationships was the affective factor behind their comparison of the present conditions in Turkey and Western countries.

Keywords

International Migration, Irregular Migration, Transit Migration, Afghanistan, Turkey, Trabzon.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI	
BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM : ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ	4
1.1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	4
1.1.1. Araştırmanın Konusu.....	4
1.1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	8
1.1.3. Araştırmanın Problem Cümleleri.....	14
1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	15
1.2.1. Araştırma Katılımcıları.....	17
1.2.2. Veri Toplama Süreci.....	18
1.2.3. Veri Analiz Süreci.....	20
1.2.4. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler.....	20

2. BÖLÜM : ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ve KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	22
2.1. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	22
2.1.1. Göç Kuramlarına Tarihsel Bakış.....	22
2.1.2. Göç Sistemleri Teorisi.....	28
2.1.3. Ağ Teorisi.....	30
2.2. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	33
2.2.1. Göç ve Göçmen.....	33
2.2.2. Gönüllü ve Zorunlu Göç.....	35
2.2.2.1. Mültecilik.....	36
2.2.3. Yasal ve Yasadışı Göç.....	38
2.2.4. Düzenli ve Düzensiz Göç.....	39
2.2.4.1. Transit Göç.....	40
2.2.4.2. Döngüsel (Dairesel) ve Çalışma Amaçlı Göç.....	41
3. BÖLÜM : SOVYET İŞGALİNDEN GÜNÜMÜZE AFGANİSTAN'A GENEL BAKIŞ.....	43
3.1. COĞRAFİ KONUM.....	43
3.2. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER.....	43
3.3. SOVYET İŞGALİNDEN GÜNÜMÜZE AFGANİSTAN TARİHİNE GENEL BAKIŞ.....	46
3.4. AFGANİSTAN, GÖÇ VE TÜRKİYE.....	54
4. BÖLÜM : AFGANİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇ VE GÖÇ SÜRECİNDEKİ DENEYİMLER.....	61
4.1. KATILIMCILARIN AFGANİSTAN'DAN AYRILMA NEDENLERİ.....	61

4.2. KAYNAK ÜLKEDEN AYRILMA VE GÖÇ SÜRECİ.....	67
4.3. TÜRKİYEYE ULAŞMADA KULLANILAN YÖNTEM.....	70
4.3.1. Türkiye'ye Yasal Yollarla Ulaşma.....	70
4.3.2. Türkiye'ye Yasadışı Yollarla Ulaşma.....	71
4.3.2.1. Kaçakçıların Afganistan'da Organizasyonu.....	71
4.3.2.2. Kaçakçıların Pakistan'da Organizasyonu.....	72
4.3.2.3. Kaçakçıların İran'da Organizasyonu.....	72
4.4. KATILIMCILARIN ŞARTLI MÜLTECİLİK STATÜSÜNE BAŞVURMA VE TRABZON'A YERLEŞME SÜRECİ.....	74
4.5. GÖÇ SÜRECİNDE ARACI ÜLKELER.....	81
4.6. KATILIMCILARIN TÜRKİYE'Yİ TERCİH ETME NEDENLERİ.....	88
4.6.1. Üçüncü Bir Ülkeye Geçmek İsteme Nedeni.....	88
4.6.2. Kaynak Ülkelerin İtici Nedenleri.....	90
5. BÖLÜM : TÜRKİYE'DEKİ AFGANLARIN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMLARI VE GELECEĞE DAİR DÜŞÜNCELERİ.....	95
5.1. HEDEF ÜLKE TÜRKİYE.....	95
5.2. TRANSİT ÜLKE TÜRKİYE.....	97
5.3. KATILIMCILARIN TÜRKİYE CUMHURİYETİ VATANDAŞLIĞINA DAİR DÜŞÜNCELERİ.....	103
5.4. KATILIMCILARIN TÜRKİYE'DEKİ SOSYO-EKONOMİK DURUMLARI.....	108
5.4.1. Katılımcıların Türkiye'de Eğitim İmkanları.....	109
5.4.2. Katılımcıların Türkiye'de İş İmkanları.....	110
5.4.3. Katılımcıların Türkiye'de Barınma İmkanları.....	113

5.4.4. Katılımcıların Türkiye’de Sağlık İmkanları.....	114
5.5. KATILIMCILARIN AFGANİSTAN’A GERİ DÖNMEYE YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ.....	115
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	122
KAYNAKÇA.....	130
EK 1: GÖRÜŞME SORULARI.....	135
EK 2: ORJİNALLİK RAPORU.....	137
EK 3: ETİK KURUL RAPORU.....	139

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1 : Katılımcıların Betimsel Özellikleri

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1 : Katılımcıların Afganistan'dan Ayrılma Nedenleri

Şekil 2 : Katılımcıların Kaçakçıları Organize Ettikleri İller

Şekil 3 : Katılımcıların Türkiye'ye Giriş Yaptıkları İller

Şekil 4 : Katılımcıların Türkiye'ye Gelme Güzergahı

Şekil 5 : Katılımcıların Türkiye'yi Tercih Etme Nedenleri

GİRİŞ

Toplumların tarihi kadar eski bir olgu olan göç olgusunun boyut, kapsam ve niteliğinde önemli değişmelerin olduğu dikkat çekmektedir (Castles ve Miller, 2008). Buna göre günümüzde teknolojinin gelişmesi ve ulaşım imkanlarının artması gibi faktörlerin yaygınlık kazanması, göç olgusunu dinamik ve karmaşık bir süreç haline getirmiştir (Kuschminder, 2018, s. 569). Mevcut durumda uluslararası göç olgusu, gerek nedenleri gerekse sonuçları bakımından ele alınması gereken çok boyutlu bir olgu olarak ifade edilmektedir (İçduygu ve Sirkeci, 1999, s. 249). Bu noktada Türkiye, coğrafi konumu gereği kaynak ve hedef ülkelere yakınlığı, AB'nin göç akışlarına dair tutumu gibi etmenlerle (İçduygu; 2000, s. 358; İçduygu ve Yüksek, 2012, s. 443; Kaya ve Eren, 2014, s. 9) uluslararası göç hareketliliği içerisinde gün geçtikçe önemli bir ülke haline gelmektedir. Son yirmi yılda Türkiye'deki göç hareketleri göz önüne alındığında Türkiye'nin başlangıçta emek göçü veren tekil pozisyonuna zamanla göç alan ve transit ülke konumlarının da eklendiği gözlemlenmektedir (İçduygu ve Yüksek, 2012, s. 442). Türkiye'ye yapılan bireysel sığınma taleplerinin ise çoğunlukla İran, Irak ve Afganistan asıllı göçmenlerden geldiği belirtilmektedir (O. Deniz, 2009, s. 191). Bu noktada Afganistan, uluslararası göç hareketliliği bağlamında 1970'lerden 2010'lu yılların başlarına kadar geçen otuz yıllık süreçte mültecilerin kaynak ülkesi olarak varlığını sürdürmekte; Afganistan asıllı göçmenler ise Avrupa'ya ulaşmayı hedefleyen en geniş sığınmacı gruplardan biri olarak yer almaktadır. 1980'lerin başlarından itibaren Afganistan asıllı birçok göçmene ev sahipliği yaptığı ifade edilen Türkiye'nin, bu göçmenler için Avrupa ülkelerine ulaşmada transit ülke olarak konumlandığı ifade edilmektedir (İçduygu ve Karadağ, 2018, s. 482-483). Literatürdeki tüm bu ifadelerden hareketle araştırmanın konusu, Afganistan'dan Türkiye'ye göç eden ve Trabzon ilinde ikamet eden Afganistan asıllı göçmenlerin göç süreçlerinde Türkiye'yi hedef ülke olarak mı Batı ülkelerine geçişte transit ülke olarak mı konumlandıklarının anlaşılmasıdır.

Göçmenlerin göç süreçleri içerisinde hedef ve transit ülke olarak konumlandırabildikleri Türkiye'nin, Afganistan asıllı göçmenlerce nasıl konumlandırıldığının anlaşılması, tezin temel amacıdır. Literatürde gerek transit göç olgusunun gerekse Afganistan asıllı göçmenlerin göç hareketliliklerinin anlaşılmasının, göçmenlerin sadece göç etme

niyetlerini anlamaya yönelik değil aynı zamanda göç sürecinin dinamiklerini ve mekanizmalarını ortaya çıkaran bir kavramsallaştırmaya göre inşa edilmesi gerektiği ifade edilmektedir (İçduygu, 2000, s. 359; Monsutti, 2008, s. 70). Bu bağlamda araştırmada, Afganistan asıllı göçmenlerin göç süreçlerindeki amaç, niyet ve motivasyonlarının ortaya konulması hedeflenmektedir. Araştırmada tezin temel problemiğinin anlaşılmasına yönelik göçmenlerin göç hikayelerine dair bütüncül bir yaklaşım benimsenmiş ve tezin problem cümleleri bu anlayış çerçevesinde kurgulanmıştır. Araştırma kapsamında ele alınan transit göç olgusu, uluslararası göç hareketliliğinde Türkiye'yi de etkileyen lineer olmayan, grift ve dinamik bir süreçtir. Transit göç olgusunun ve transit göçmen tanımlarına dair epistemolojik bir tartışma, Türkiye'de 1990'ların ortalarına kadar endişe konusu olmamıştır (İçduygu ve Yüksek, 2012, s. 452). Sosyal gerçeklikte var olan ve epistemolojik olarak da tartışılmaya başlanan transit göçe dair, literatürdeki kavramsallaştırma çabalarının ve elde edilen ampirik bulguların yetersiz olduğu belirtilmektedir (Gökalp Aras, 2013, s. 8-9). Bu bağlamda tez kapsamında transit göç olgusunun ele alınması, transit göç literatürüne katkı sağlayacaktır. Tezin temel problemiğinin günümüzde göçmenler için transit ve hedef ülke olarak tanımlanan Türkiye'nin, Afganistan asıllı göçmenlerin göç süreçlerinde nasıl konumlandırıldığını anlamayı amaçlaması, Türkiye'ye göçün ve Türkiye'den göçün anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Literatürde analiz birimi olarak Afganistan asıllı göçmenlerin göç yolculuğunun kendisine ve göçmenlerin transit göç hareketliliğindeki karar alma mekanizmalarına odaklanan araştırma tasarımlarına dair bir eksikliğin mevcut olduğu ifade edilmektedir (Kuschminder, 2018, s. 567). Bu noktada tezin temel problemiğinin analiz birimi olarak Afganistan asıllı göçmenlerin kendisine odaklanması ve Afganistan asıllı göçmenleri göç olgusunun aktörleri olarak ele alması literatürde ifade edilen mevcut eksikliğin giderilmesine katkı sağlayacaktır.

Araştırmanın birinci bölümünde, araştırmanın kapsamı ve yöntemi ele alınmaktadır. Araştırmanın kapsamında; tez çalışmasının konusu, amacı, önemi ve problem cümlelerine yer verilmektedir. Yöntem kısmında ise; katılımcıların belirlenme süreci ve özellikleri ile veri toplama ve analiz süreci ele alınmaktadır. Ek olarak araştırmada karşılaşılan güçlüklerle de yine bu bölümde yer verilmektedir.

Araştırmanın ikinci bölümünde, araştırmanın kuramsal ve kavramsal çerçevesi ele alınmaktadır. Araştırmanın kuramsal çerçevesinde, göç konusunun sosyoloji disiplinde nasıl ele alındığına ve geçmişten günümüze göç olgusuyla ilgili kullanılan teorilere değinilmektedir. Yine bu bölümde tezde elde edilen bulguların yorumlanmasında etkili olan, göç sistemleri teorisi ve ağ teorisi ele alınmaktadır. Araştırmanın kavramsal çerçevesinde ise, göç olgusuyla ilgili kullanılan kavramların gerek literatürde gerekse hukuki olarak nasıl ele alındığı ifade edilmektedir. Buradan hareketle tez kapsamında kullanılan kavramlardan ne kast edildiği ortaya konmaktadır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, Sovyet işgalinden günümüze Afganistan'a dair genel bir çerçeve ele alınmaktadır. Bu bölümde; Afganistan'ın coğrafi konumuna, demografik özelliklerine, Sovyet işgalinden bugüne genel tarihi ve göç süreçlerine son olarak da Afganistan ile Türkiye arasındaki göç sistemine değinilmektedir.

Araştırmanın dördüncü ve beşinci bölümleri, araştırmanın bulgularının yer aldığı ve değerlendirildiği bölümlerdir. Dördüncü bölümde, Afganistan'dan Türkiye'ye göç ve göçmenlerin bu süreçte elde ettikleri deneyimler ele alınırken beşinci bölümde, Afganların Türkiye'deki mevcut durumları ve geleceğe dair düşünceleri ele alınmaktadır. Son olarak, araştırmada elde edilen bulgular genel değerlendirme ve sonuç bölümünde ele alınıp değerlendirilmektedir.

1. BÖLÜM : ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

1.1.1. Araştırmanın Konusu

“Afganistan'dan Batı Ülkelerine Göç Sürecinde Türkiye'nin Konumu: Trabzon'daki Afganlılar Üzerine Bir Araştırma” başlıklı bu tezin konusu, Afganistan'dan Türkiye'ye göç eden ve Trabzon ilinde ikamet eden Afganistan asıllı göçmenlerin göç süreçlerinde Türkiye'yi hedef ülke olarak mı Batı ülkelerine geçişte transit ülke olarak mı konumlandıklarının anlaşılmasıdır.

Toplumların tarihi kadar eski bir olgu olan göç olgusu (Gökalp Aras, 2013, s. 1; Ünal, 2014, s. 66) en genel anlamda insanların belirli bir zamanda bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine geçişleri olarak tanımlanmaktadır (İçduygu ve Sirkeci, 1999 s. 249). Tarih boyunca meydana gelen göç hareketi bireysel ya da kitlesel olarak gerçekleşebilmektedir. Göç hareketi dünyanın bugünkü nüfus dağılımını etkilerken; toplumların sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel yapılarını ve gelişimlerini şekillendirmiştir. İnsanların tarih boyunca olumsuz doğa koşullarından kurtulmak, baskılardan kaçmak, daha güvenli ortamlarda yaşamak, sosyal ortamlar yaratmak ve yaşamlarını daha uygun koşullarda sürdürmek için gönüllü ya da zorunlu olarak hareketliliklerini sürdürdükleri ifade edilebilir (Ünal, 2014, s. 66). Günümüze geldiğindeyse Castles ve Miller (2008) yaşanan insan hareketlerinin boyut, kapsam ve niteliğinde önemli değişiklikler olduğunu belirtmekte ve günümüz çağını “göçler çağı” olarak nitelendirmektedirler.

Göç hareketi genel olarak sınıflandırıldığında nedenleri bakımından zorunlu ve gönüllü, amaçları bakımından çalışma ve sığınma amaçlı, hedefe varmakta kullanılan yöntemleri bakımından ise yasal ve yasa dışı gibi farklı kriterlere göre ifade edilmektedir (Yılmaz, 2014, s. 1686). Göç hareketi durağan bir olgu değildir, ekonomik ve toplumsal değişimlerden etkilenmesi bakımından bir nedendir ve neticesinde toplumsal ve ekonomik değişimlerin meydana gelmesi bakımından ise bir sonuçtur. Farklı bilimsel disiplinlerde

farklı ancak birbirleriyle ilişkili boyutları incelenerek bu ilişkilerin bir toplamı olarak ele alınan ve belirli sınıflandırmalar dahilinde değerlendirilen göç olgusunun (İçduygu ve Sirkeci, 1999, s. 249) bu ilişkilerin toplamından farklı bir gerçeklik ortaya çıkarması ve sosyal gerçeklikte bu sınıflandırmalara göre gerçekleşmemesi muhtemeldir. Göç hareketinin nedenleri ve sonuçları bakımından algılanması ve değerlendirilmesi gereken bir süreç olması onun tanımlama, açıklama ve anlaşılmasını gerek kuramsal gerekse ampirik anlamda zorlaştırmaktadır (İçduygu ve Sirkeci, 1999, s. 250). Günümüzde teknolojinin gelişmesi, ulaşım imkânlarının artması gibi faktörlerin yaygınlık kazanmasıyla uluslararası bağlamda gerçekleşen göç hareketinin dinamik, karmaşık ve çok boyutlu nitelikleri ön plana çıkmaktadır. Çeşitli motivasyonlar, çeşitli yasal statüler ve çeşitli istihdam koşullarını içeren (Kuschminder, 2018, s. 569) parçalanmış göç türlerini sınıflandırmada gönüllü ve zorunlu, yasal ve yasa dışı gibi kavramlar kullanılmaktadır. Bu noktada Öner (2016, s. 13), uluslararası göçe ilişkin sosyal gerçeklikte ortaya çıkan farklı olgu ya da durumların ikili ve karşıt kategoriler üzerinden anlaşılması ve sınıflandırılmasının yeterli olmayacağını ileri sürmektedir. Zira göçmelerin veya olguların bir kategoriden diğerine sürekli olarak geçiş halinde olması mümkündür. Gökalp Aras'ın (2013, s. 5) düzensiz transit göçe ilişkin ortaya koyduğu ifadeler bu durumu örnekler niteliktedir. Tanım olarak düzensiz göç; ne zaman hangi yönde olacağı kestirilemeyen, göç eden kitlenin sosyal, demografik ve ekonomik özelliklerinin çok çabuk değişebildiği transit, mekik ve sığınmacı göçünü kapsayan göç hareketidir (Yılmaz, 2014, s. 1687). Göç etme niyeti bakımından ele alındığında başka bir ülkeye gitmek amacıyla bir ülkeye gelen ve ülkede bir süre kalan transit göçmenler kategorisinin gizli ya da yasadışı işçiler, sığınmacı ve mülteciler gibi çeşitli kategorilerle örtüştüğü gözlemlenmektedir (İçduygu, 2000, s. 359). Ayrıca transit göçmenlerin çoğu transit göç sürecinde ulaşmayı hedefledikleri ülkeye ulaşmadan göç sürecinin bir basamağında sıkışmaktadırlar. Bu göçmenler süreç içerisinde ne kendi ana yurtlarına dönebilmekte ne de ulaşmayı hedefledikleri ülkeye ulaşabilmektedirler (Gökalp Aras, 2013, s. 5). Sosyal gerçeklikte ortaya çıkan tüm bu etmenler göz önüne alındığında transit göç kavramının sadece göçmenlerin göç etme niyetlerini anlamaya yönelik değil, aynı zamanda göç sürecinin dinamiklerini ve mekanizmalarını ortaya çıkaran bir kavramsallaştırmaya göre inşa edilmesi gerektiği ifade edilebilir (İçduygu, 2000, s. 359).

Bu noktada tez kapsamında incelenecek göç türlerinden biri olan ve düzensiz göç hareketi dâhilinde ele alınan transit göç kavramının da izahı gerekmektedir. Buna göre transit göç kavramı, göçmenlerin ulaşılacak istenen ülkeye giderken başka bir ülkede geçici süre kalmalarını ifade etmektedir (Yılmaz, 2014, s. 1687). Geçiş halinde ve göç yolculuğunun ara duraklarından birinde bulunduğunu, hedef noktasına henüz ulaşmadığını ve bitmemişlik anlamlarını taşımaktadır (Öner, 2016, s. 17). 1990'lı yılların başında sosyal, ekonomik ve politik sonuçları nedeniyle temelde Avrupa'da jeopolitik ve politikleşmiş bir fenomen haline gelmiştir (Öner, 2016, s. 17). AB, Uluslararası Göç Örgütü ve Avrupa Konseyi gibi çeşitli uluslararası organlar tarafından tehlikeli bir fenomen olarak tanımlanmasının ardından Avrupa'da kavramsallaştırılmıştır. Transit göç olgusunun Türkiye'de bir tartışma konusu haline gelmesi ise bu aşamadan sonra gerçekleşmiştir. Aslında transit göç olgusu Türkiye'nin İran, Irak ve Afganistan gibi üçüncü bir ülkeye geçme niyetiyle gelen binlerce göçmene ev sahipliği yapmasıyla ontolojik olarak 1980'lerin başından itibaren var olan bir olgudur. Ancak Türkiye'de transit göç ve transit göçmen tanımlarına dair epistemolojik bir tartışma 1990'ların ortasına kadar endişe konusu olmamıştır (İçduygu ve Yüksek, 2012, s. 452). 1990'lı yılların başlangıcından itibaren kullanıldığı belirtilen kavramın uluslararası hukuk kapsamında henüz tanımlanmadığı dikkat çekmektedir (Öner, 2016, s. 17). Mevcut literatür bağlamında değerlendirildiğinde ise İçduygu ve Yüksek (2012, s. 454) sosyal gerçeklikte var olan transit göçün epistemolojik olarak da tartışılmaya başlanan bir fenomen haline geldiğini ifade etmektedirler. Ancak Gökalp Aras (2013, s. 8-9) transit göç hareketinin uluslararası bağlamda giderek artan önemi ve transit göç sürecinde hedef ülke olarak konumlanan AB'nin konuyla ilgili endişeleri göz önüne alındığında mevcut literatürde transit göç ile ilgili kavramsallaştırma çabalarının ve elde edilen ampirik bulguların yetersiz olduğunu öne sürmektedir.

Asya, Avrupa ve Afrika arasında gerçekleşen yasal ve yasa dışı göç hareketlerinin önemli bir kavşak noktası olarak ifade edilen Türkiye küresel bağlamda gerçekleşen uluslararası göç hareketinden etkilenmektedir. Türkiye'nin uluslararası göç sistemindeki pozisyonu düzenli ya da düzensiz göçmenleri, transit göçmenleri, sığınmacı ve mültecileri içeren ve Türkiye'nin küresel bağlamda transit ve hedef ülke olarak konumlanmasını ön plana çıkaran daha karmaşık bir niteliğe kavuşmuştur (İçduygu ve Yüksek, 2012, s. 443).

Türkiye'nin coğrafi konumunun bir getirisi olarak kaynak ülkelere yakınlığı ve AB'ne hem kara hem deniz sınırının olması, göçmenlerin kendi ülkelerindeki politik problemler ve güvenlik endişeleri, Avrupa'nın göç akışlarına dair tutumu (Avrupa Kalesi) gibi etmenler Türkiye'ye yönelik göç hareketinde etkili olan başlıca etmenler olarak sıralanmaktadır (İçduygu, 2000, s. 358; İçduygu ve Yüksek, 2012, s. 443; Kaya ve Eren, 2014, s. 9). 1960'ların başında Türkiye, Batı Avrupa ülkeleri için emek göçüne dayanan bir kaynak ülke olarak tanımlanmaktadır. Ancak günümüzde Türkiye, kaynak ve hedef ülke olarak nitelendirilmesinin yanı sıra özellikle AB üyesi devletler için transit ülke olarak nitelendirilmektedir (Gökalp Aras, 2013, s. 6). Türkiye'nin göçmenler için Avrupa'ya ulaşmada son çıkış noktası olması (Kuschminder, 2018, s. 567) onun transit ülke niteliğini destekler niteliktedir. Son yirmi yılda Türkiye'deki göç hareketleri göz önüne alındığında Türkiye'nin başlangıçta göç veren bir ülke olarak sahip olduğu tekil pozisyonuna zamanla göç alan ve üçüncü bir ülkeye ulaşmak isteyen göçmenlere yönelik transit ülke konumlarının eklendiği ifade edilebilir (İçduygu ve Yüksek, 2012, s. 442). Gökalp Aras (2013, s. 7) göçmenlerin hedef ülke olarak belirledikleri Avrupa Birliği üyesi ülkelere ulaşmada Türkiye'nin hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde bir geçiş bölgesi haline geldiğini öne sürmektedir. Ancak İçduygu ve Aksel (2012, s. 19) ise Avrupa ülkelerine büyük sayılarda misafir göçmen göndermesiyle bilinen Türkiye'yi, son birkaç on yıl için "göçmen alan bir ülke" olarak konumlandırmakta ve bu durumun ortaya çıkmasına neden olabilecek etmenleri sıralamaktadır.

Türkiye'nin literatürde tartışılan her iki durumda da yoğun bir göçmen nüfusa ev sahipliği yaptığı ifade edilebilir. Türkiye'ye yapılan bireysel sığınma talepleri ele alındığında bu taleplerin son yıllarda çoğunlukla İran, Irak ve Afganistan asıllı vatandaşlardan geldiği gözlemlenmektedir. Bunları Cezayir, Somali, Sudan, Etiyopya, Özbekistan, Filistin, Çin, Eritre, Moritanya, Kongo ve Suriye gibi ülkelerin vatandaşları takip etmektedir (O. Deniz, 2009, s. 191). Tez kapsamında Afganistan asıllı vatandaşların Türkiye'ye yönelik göç hareketliliği ele alınacaktır. Zira küresel bağlamda bakıldığında, 1970'lerden 2010'lu yılların başlarına kadar geçen otuz yıllık süre içinde Afganistan, mültecilerin menşei ülkesi olarak varlığını sürdürmekte; Afganistan asıllı göçmenler ise Avrupa'ya ulaşmayı hedefleyen en geniş sığınmacı gruplardan biri olarak yer almaktadır (İçduygu ve Karadağ, 2018, s. 482). Günümüzde Afganistan'da yaşayan etnik grupların hala bir güvenlik

sorunuyla karşı karşıya oldukları ve Afgan asıllı vatandaşların yaşadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kaldıkları gözlemlenmektedir. Afgan asıllı vatandaşların bu yer değiştirme hareketinden etkilenen ülkelere Afganistan'a komşu olan İran ve Pakistan'ın yanı sıra Türkiye ve diğer Avrupa ülkeleri örnek olarak gösterilebilir. Bu noktada Türkiye'nin erken 1980'lerden beri Afganistan asıllı birçok mülteciye ev sahipliği yaptığı ve bu mülteciler için Avrupa ülkelerine ulaşmada transit ülke olarak konumlandığı ifade edilmektedir (İçduygu ve Karadağ, 2018, s. 483).

Tez kapsamında konuyla ilgili literatürde değinilen tüm bu ifadeler göz önünde bulundurularak, Türkiye'de Trabzon ilinde yaşayan Afganistan asıllı göçmenlerin, göç süreçlerinde Türkiye'yi hedef ülke olarak mı transit ülke olarak mı konumlandığının anlaşılması hedeflenmektedir. Literatürde üzerinde çeşitli ifadelerin yer aldığı bu hususta Trabzon'da yaşayan Afganistan asıllı göçmenlerin kendi göç deneyimlerini ifade etmeleri konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu sürecin izahının sağlanması için katılımcılara ülkelerinden neden ayrıldıkları, göç sürecinde neler yaşadıkları, Türkiye'yi neden tercih ettikleri, Türkiye'deki hayatlarını nasıl idame ettirdikleri gibi sorular yöneltilerek konunun, göç deneyimini bizzat yaşayan Afganistan asıllı göçmenler tarafından nasıl değerlendirildiği ortaya konulmaktadır.

1.1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Göç hareketliliği, son dönemlerde gerek dünyanın gerekse Türkiye'nin gündeminde önemli bir yer edinmektedir. Küresel bağlamda gerçekleşen göç hareketliliği içinde Türkiye'nin konumunun yadsınamayacağı belirtilmektedir. Uluslararası göç akışı içinde Avrupa'ya yönelen göçmenler ilk olarak Doğu Avrupa, Batı Asya ve Kuzey Afrika gibi Avrupa'nın çevre bölgelerine yönelmektedirler (İçduygu, 2000, s. 357). Irak, Afganistan, Mısır, Fas ve Gana gibi ülkelere gelen binlerce göçmen batıya ve kuzeydeki gelişmiş ülkelere gitmek niyetiyle Türkiye'de geçici olarak kalmayı hedeflemektedirler (İçduygu, 2000, s. 358). Ancak Avrupa'ya gitmek niyetiyle göç hareketliliklerine başlayan bireylerin göç süreci içerisinde Türkiye'yi nihai durak olarak konumlandırabilmeleri de söz konusudur (İçduygu ve Yüksek, 2012, s. 443, 450). Göçmenlerin kaynak ülkelerinden hedef Avrupa ülkelerine ulaşmasının direkt olarak mümkün olamaması

transit göç olgusunu bir strateji olarak ortaya çıkartmaktadır (İçduygu ve Yüksekler 2012 s. 450). Bu noktada Türkiye'nin Avrupa'ya geçişte son çıkış noktası olması (Kuschminder, 2018, s. 567) onu uluslararası göç hareketinde ele alınması gereken bir ülke haline getirmektedir. Sığınma politikasının, tam sosyal haklar ve uzun vadeli yerleşme vaat eden liberal bir rejimden hedef ülkeye girişi engelleyen ve ülkedeki statü ve hakları kısıtlayan kısa dönemli bir kalma politikasına dönüşmesi (İçduygu, 2000, s. 358) AB'yle sınırlarını paylaşan Türkiye'yi de etkilemektedir. Potansiyel mültecilere AB sınırları dışında yardım sağlamayı ve mültecileri kaynak ülkelerine yakın tutmayı hedefleyen politikalar güvenli üçüncü bir ülkeye yerleştirme kararlarıyla uygulanmaktadır. Süreç Türkiye'ye göçü ve Türkiye'den göçü etkileyerek Türkiye üzerinde etki bırakmaktadır (İçduygu, 2000, s. 358). Üçüncü bir ülkeye yerleştirme prosedürü, sığınmacılara BMMYK ve İç İşleri Bakanlığı'nca Amerika, Kanada gibi güvenli üçüncü bir ülkeye yerleşmede mültecilik statüsünün verilmesiyle başlatılır. Türkiye'ye yasal olmayan yollardan giriş yapan sığınmacılara, Türkiye'yi yasal yollardan terk etme imkânı tanıyarak başlangıçta yasadışı göç hareketliliğinde değerlendirilebilecek olan geçişi yasallaştırır. Ancak sığınmacıların üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesi yıllar alabilecek bir uygulamadır (İçduygu ve Yüksekler, 2012, s. 449). İçduygu ve Yüksekler (2012, s. 449) Türkiye'de 7000'den fazla mültecinin ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek için yasal statülerinin belirlenmesini bekleyen 5000 sığınmacının olduğunu ifade etmektedirler. Türkiye'de bulunan ve mülteci ya da sığınmacı gibi yasal statülere sahip olan bu göçmenlerin üçüncü bir ülkeye yerleştirme prosedürü ile transit ülkede kalma sürelerinin uzaması düzensiz göç ve mültecilik arasındaki bağın kristalize olmasına neden olmaktadır (Gökalp Aras, 2013, s. 17). Üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek için mültecilik statüsüne başvuran sığınmacılar transit göçmen olarak değerlendirilmektedir. Üçüncü bir ülkeye geçmek niyetiyle mültecilik statüsüne başvuran ancak başvuruları reddedilen sığınmacıların kendi ülkelerine dönmektense batıda şanslarını aramaya devam etmek ve Türkiye'yi terk etmek istemeleri durumunda Türkiye, bu sığınmacılar için transit ülke olarak konumlandırılacaktır. Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşmak isteyen sığınmacı ve mültecilerin göç konusunda yürütülen politikalar neticesinde Türkiye'de kalmaları da mümkün olmaktadır (İçduygu ve Yüksekler, 2012, s. 452). Bu durum göç yolculuğunun başlangıcında transit ülke olarak konumlandırılan Türkiye'nin zamanla hedef ülke haline gelmesine neden olmaktadır.

Literatür taraması neticesinde Türkiye'nin günümüzde hem hedef hem transit ülke olarak konumlandırıldığı dikkat çekmektedir. Bu nokta da Türkiye'nin göçmenlerin kendileri için hedef ülke olarak mı transit ülke olarak mı konumlandırıldığının anlaşılması gerektiği hususunu akıllara getirmektedir. Bu hususun anlaşılmasının Türkiye'ye göçün ve Türkiye'den göçün anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Buradan hareketle tez çalışması kapsamında Türkiye'ye çeşitli yollardan gelen ve çeşitli hukuki statülere sahip olan Trabzon ilinde yaşayan Afganistan asıllı göçmenlerin bu konuyu nasıl algıladıkları ve değerlendirdikleri ele alınmaktadır. Bu bağlamda tez kapsamında göç süreci boyunca Afganistan asıllı göçmenlerin Afganistan'dan neden ayrıldıkları, ülkeye girmeyi nasıl başardıkları, ülkelerinden ayrılırken Türkiye'yi hedef ülke olarak düşünüp düşünmedikleri, Trabzon'daki yaşamlarını nasıl idame ettirdikleri, Türkiye'yi hedef ülke olarak mı yoksa diğer ülkelere geçişte bir aracı ülke olarak mı tercih ettiklerinin anlaşılması hedeflenmektedir.

Türkiye'nin Avrupa ülkelerine yönelik göç hareketliliğinde bir aracı ülke olarak konumlanması transit göç hareketliliğiyle izah edilmektedir. Göç veren ülkeler ile Avrupa arasında bulunan coğrafi konumunun (İçduygu ve Yüksekler, 2012, s. 453; Kartal ve Başçı, 2014, s. 284) ve AB'nin göç hareketlerini kendi sınırları dışında tutmayı hedefleyen göç ve iltica politikalarının bir sonucu olarak Türkiye, göçmenlere yönelik bir tampon bölge haline gelmektedir (Kartal ve Başçı, 2014, s. 275). Bu noktada tez kapsamında düzensiz göç hareketliliğinin bir alt kategorisi olarak kurgulanan transit göç olgusunun anlaşılması, Türkiye'ye göçün ve Türkiye'den göçün anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Transit göç olgusu uluslararası göç hareketliliğinde Türkiye'yi de etkileyen lineer olmayan, grift ve dinamik bir süreçtir. Göçmen kabul eden ülkelerde uzun süredir devam eden ve modernlik anlayışının bir getirisi olan kesinlik ve düzen paradigmalarına bir meydan okuma olarak algılanmaktadır. Bu durum transit göç ve transit göçmen kavramlarının epistemolojik olarak tartışılmasını geciktirmiştir.

1990'lı yılların başında komünist rejimin çöküşü ve 11 Eylül saldırısının ardından Avrupa'ya gelen göçmenler, kıtadaki ekonomik sosyal ve politik güvensizliklerin nedeni olarak gösterilmiştir (İçduygu ve Yüksekler, 2012, s. 451). Günümüzde Avrupa'da, transit göçmenlere yönelik artan korku ve tehlike söylemleri (İçduygu ve Yüksekler, 2012, s.

451) uluslararası göç hareketliliğinin, toplumsal düzene ve ulus kimliğine meydan okuyan bir olgu (Öner, 2016, s. 14) olarak algılanmasına ve yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Ulus, toprak ve devlet üçlüsü günümüzde modern ulus devletin kurucu öğeleridir. Bu üç unsurun bir arada bulunması ve birbirini desteklemesi küresel olarak zorunlu bir norm haline gelmiştir. Aksi bir gerçekliğin ortaya çıkması ise anormallikle nitelendirilmektedir (Bauman, 2017a, s. 175-176). Ulus devletin kurucu öğelerini temin edebilenler yurttaş ya da yerliler olarak ifade edilirken, bu unsurların biri ya da birkaçından muaf olan göçmenler ise yabancılar olarak nitelendirilmektedir. Bauman (2017a, s. 144) yabancıyı “en fazla tahmin edilebilecek ama asla kesin olarak öğrenilemeyecek niyetlerle hareket eden bir fail” olarak tanımlamaktadır. Günümüzde yurttaş ve yabancı arasındaki sınırın genişleyerek insan olan ve olmayana dair sınıra kaydığını öne sürmektedir. (Bauman, 2017a, s. 169). Yabancılar, kesin olarak öğrenilemeyecek niyetleri ve müphem varlıklarıyla modernliğin kesinlik vaadine ve ortodoks sınır işaretlerinin güvenilirliğine (Bauman, 2017b, s. 90) yönelik bir tehdit olarak ortaya çıkmaktadırlar. Düzensiz göç hareketliliğinin bir alt kategorisi olarak ele alınan transit göçün lineer olmayan, grift bir sosyal gerçeklik olarak ortaya çıkması ise muğlaklık ve değişkenliği vurgulayarak modernliğin kurucu öğelerinden olan düzen anlayışını tehdit etmektedir. Tez kapsamında transit göç olgusunun ve onun ortaya çıkarmakta rol üstlendiği yabancıların ele alınması, 1990’lardan itibaren Türkiye’de oluşturulmaya başlanan transit göç literatürüne katkı sağlamaktadır.

Uluslararası göç hareketliliği bağlamında Türkiye 1960’lı yıllarda ulusötesi emek göçü veren bir ülke olarak tanımlanmaktadır. 1980’li yıllara gelindiğinde ise üçüncü bir ülkeye gitmeyi hedefleyen mülteci adaylarının ve sığınmacıların tercih ettikleri bir geçiş ülkesi haline gelmiştir (Kartal ve Başçı, 2014, s. 275). Türkiye’nin geçiş ülkesi konumuna son dönemlerde göç alan bir ülke konumunun eklenmesi (Kartal ve Başçı, 2014, s. 275; Sirkeci ve Erdoğan, 2012, s. 298), Türkiye’nin göç sistemini çok boyutlu bir hale getirmiştir. Yaşanan nüfus hareketlerinin Türkiye’yi sosyal, ekonomik, siyasi, kültürel ve demografik olarak etkilemesi muhtemeldir (Ünal, 2014, s. 71).

Göçmen kategorileri bağlamında Türkiye’ye gerçekleşen göçler, 1980’lerden önce ve sonra olmak üzere iki tarihsel döneme ayrıldığında, 1923–1980 yılları arasındaki

dönemde daha çok Türk kökenli göçmenlerin, 1980 sonrası dönemde ise yabancı kökenli göçmenlerin göç hareketinde bulunduğu ifade edilebilir (T. Deniz, 2014, s. 193). 1970'lerin sonundan itibaren Türkiye, yasal statüde bulunan göçmenlerin yanı sıra transit ve düzensiz göçmenleri, sığınmacı ve mültecileri içeren (İçduygu ve Yüksek, 2012, s. 242) geçmişe kıyasla oldukça çeşitli göçmen kategorilerini bünyesinde barındırmaktadır. Dünyadaki sığınmacı ve mülteci sayılarında dalgalanmalar mevcuttur ancak alınan tüm önlemlere rağmen sayıların artış gösterdiği ifade edilmektedir. Sığınmacı ve mültecilerin çoğu Suriye, Irak, Afganistan, Somali ve Nijer gibi ülkelerin vatandaşlarından oluşturmaktadır (T. Deniz, 2014, s. 179). Türkiye'ye yapılan sığınma başvuruları ise temelde İran, Irak, Afganistan ve Somali gibi Türkiye'nin doğusundaki ülkelere gelmektedir (T. Deniz, 2014, s. 191). 1980'lerde Türkiye'deki yabancı nüfus artışında keskin bir artışın olduğu ifade edilmektedir ancak bu yabancı artışının hangi göç türü içerisinde değerlendirileceğine dair resmi istatistiksel bir veriye ulaşılamamaktadır (İçduygu, 2000, s. 359). 1983-1991 yıllarında Türkiye'ye yönelik uluslararası göç hareketliliği genel olarak ele alındığında Etiyopya, Gana, Nijerya, Somali ve Sudan gibi ülkelere toplam 380 Afrikalının; Afganistan, Çin ve Sri Lanka gibi ülkelere de 940 Asyalı sığınmacının Türkiye'ye geldiği kaydedilmiştir (İçduygu ve Sirkeci, 1999, s. 266; İçduygu, 2000, s. 362). Asya ve Afrika'dan gelen sığınmacıların büyük bir kısmının Türkiye'ye yasadışı olarak girdikleri ve Türkiye'yi yasadışı olarak terk etmek istedikleri belirtilmektedir (İçduygu, 2000, s. 362). İçduygu ve Sirkeci (1999, s. 266) Asya ve Afrika ülkelerinden Türkiye'ye giriş yapan sığınmacıların toplam sayılarının belirtilen rakamlardan çok daha yüksek olduğunu iddia etmektedirler. 1990'ların ortalarında Türkiye'de tahmini olarak Afrikalı 2000, Asyalı 750 transit göçmen bulunmaktadır. 1990'ların sonlarına doğru rakamlar 5000'den fazla Afrikalı ve 1000'in üzerinde Asyalı transit göçmene yükselmiştir. Genel olarak 1980'lerin sonlarından itibaren Gana, Nijerya, Tanzanya, Etiyopya, Sudan, Afganistan, Sri Lanka ve Filipinler gibi Asya ve Afrikalı ülkelere 30.000 transit göçmenin Türkiye'ye giriş yaptığı ifade edilmektedir (İçduygu, 2000, s. 363).

1980'ler ve 1990'ları kapsayan dönemde Türkiye'ye yönelik uluslararası göç hareketliliği Afganistan asıllı sığınmacıların gelişi ile başlatılmaktadır. 1978'de Afganistan'da başlayan iç savaşla birlikte Pakistan'a sığınan ve aralarında Kırgız, Özbek ve Türkmen

kökenli bireylerin bulunduğu pek çok Afgan aşireti Türkiye'ye göç etmek istemişlerdir. Başlangıçta bu insanların göçüne pek sıcak bakılmasa da 1982'de dönemin cumhurbaşkanı Kenan Evren'in Pakistan ziyaretinin ardından Türkiye'nin sınırları bu göçmenlere açılmıştır. Sonuç olarak, yaklaşık 7 bin civarında Afganistan asıllı göçmen Türkiye'ye gelerek Doğu Anadolu'daki köylere yerleştirilmiştir (İçduygu ve Sirkeci, 1999, s. 264). Günümüze gelindiğinde Afgan asıllı göçmenler; Afganistan'da gittikçe artan güvensizlik ortamı, İran'da Afgan mültecilere karşı düşmanca tutum ve yakın zamanda Pakistan'dan geri göndermeler gibi nedenlerle göç hareketliliklerine devam etmektedirler. Afganistan'da uzun süredir devam eden çatışma ortamı Afganistan'ın dünyada en fazla mülteci üreten ülkelerden biri olmasına ve Afganistan asıllı göçmenlerin ise Avrupa'ya sığınma talebinde bulunan en geniş gruplardan biri olmasına neden olmaktadır (Kuschminder, 2018, s. 568). Türkiye bu göçmenlerin Kuzey Avrupa ülkelerine ulaşmalarında kilit rolde bir geçiş ülkesini temsil etmekte ve Afganistan asıllı birçok göçmen için göç yolculuklarına başlamadan önce transit ülke olarak konumlanmaktadır (Kuschminder, 2018, s. 571). Bu noktada Kuschminder (2018, s. 567) Türkiye'deki tüm Afgan sığınmacıların yolculuklarına devam etmek istedikleri varsayımından hareket edilmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Zira Afganistan asıllı göçmenlerin transit göçmenler olduğuna yönelik bu algı yaygın olarak tasvir edilse de Türkiye'ye yerleşmiş olan Afgan toplulukları mevcuttur. Bu toplulukların geçiciliği ya da kalıcılığı hususu ise belirsizliğini korumaktadır. Literatürde Türkiye'deki Afganistan asıllı göçmenlerin ülkede kalıp kalmayacaklarına ya da göç hareketliliklerine devam edip etmeyeceklerine yönelik kurgulanan araştırmalar kısıtlıdır. Analiz birimi olarak Afganistan asıllı göçmenlerin göç yolculuğunun kendisine ve göçmenlerin transit göç hareketliliğindeki karar alma mekanizmalarına odaklanan araştırma tasarımlarına dair de literatürde bir eksiklik mevcuttur. Oysaki göçmenlerin transit olarak konumlandıkları ülkede kalıp kalmayacakları veya yolculuklarına devam edip etmeyecekleri soruları, onların göç hareketliliklerinde önemli bir yer teşkil etmektedir (Kuschminder, 2018, s. 567). Afganistan asıllı göçmenlere yönelik yürütülen çalışmalarda, göçmenlere dair niceliksel verilere yer verildiği; cinsiyet, eğitim durumu gibi niteliksel özelliklerinin ortaya koyulduğu gözlemlenmektedir. Ancak yapılan literatür taraması neticesinde bu kitlenin göç sürecini nasıl algılayıp anlamlandırdıklarına dair yeterli veriye ulaşılamamıştır.

2011 yılında Suriye’de gerçekleşen iç savaş neticesinde Türkiye’ye Suriye’den gelen kitlesel göç hareketliliğinin göç konusunun kamuoyunda tartışılmasına vesile olduğu görülmektedir. Afganistan’dan Türkiye’ye gerçekleşen göç hareketliliğine ise kitlesel olarak gerçekleştirilmemesi nedeniyle gerek kamuoyunda gerekse literatürde yeterince değinilmemekte ve dikkat çekilmemektedir. Afganistan asıllı bireyler için uluslararası koruma alma fırsatlarının azalması ve Afganistan’dan uluslararası göç hareketliliğinin artışı Afganistan asıllı göçmenleri anlaşılması gereken bir grup haline getirmiştir (Kuschminder 2018, s. 568). Buradan hareketle bu tez çalışmasında Trabzon’da yaşayan Afganistan asıllı göçmenlerin ülkelerinden neden ayrıldıkları, göç sürecinde neler yaşadıkları, Türkiye’yi neden tercih ettikleri, Türkiye’deki hayatlarını nasıl idame ettirdikleri, Türkiye’den üçüncü bir ülkeye geçmeyi düşünüp düşünmedikleri gibi sorulara cevap aranarak konunun göç deneyimini yaşayan Afganistan asıllı göçmenler tarafından nasıl değerlendirildiği ifade edilmektedir.

1.1.3. Araştırmanın Problem Cümleleri

1. Katılımcıların Afganistan’dan ayrılmalarının nedenleri nelerdir?
2. Katılımcıların Afganistan’dan ayrılıp Türkiye’ye gelme süreçleri nasıldır?
3. Katılımcılar Türkiye’ye girdikten sonra Trabzon’a nasıl ulaşmaktadırlar?
4. Katılımcıların Türkiye’yi tercih etme nedenleri nelerdir?
5. Katılımcılar Türkiye’de hayatlarını nasıl idame ettirmektedirler?
6. Katılımcıların Türkiye’de kalmaya dair niyetleri nelerdir?
7. Katılımcıların Türkiye’den başka bir ülkeye geçme niyetleri nelerdir?
8. Katılımcıların Afganistan’a geri dönmeye dair niyetleri nelerdir?

1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Sosyal bilimlerde kullanılması tercih edilen yöntemler araştırmacının araştırmak istediği konuyla ve ne bulmak istediğiyle yakından ilgilidir. Kullanılan birçok yöntem ya da yaklaşımın kendine özgü güçlü ve zayıf yönleri mevcuttur (Sayer, 2017, s. 10). Bu noktada araştırmacı “Ben neyi araştırmak istiyorum?” sorusunu özdüşünümsel olarak yönelterek, araştırma tasarımına uygun olan yöntemi kullanmakla yükümlüdür. Uluslararası göç hareketliliğine yönelik tasarlanan bir çalışmada bireylerin neden göç ettiği ve nasıl göç ettiği soruları birbirlerinden farklı sorulardır ve farklı araştırma yöntemlerinin kullanılmasını gerektirmektedir (Monsutti, 2008, s. 64). Monsutti (2008, s. 65) konuyla ilgili olarak bireylerin nasıl göç ettiğine yönelik kurgulanan araştırma stratejilerinin incelemeye değer görüldüğünü belirtmektedir. Göçün nedenlerini ele alan bir çalışma aktörlerin göçü tetikleyen motivasyonlarını ortaya koymak için yeterlidir ancak uzun vadeli stratejilerin geliştirilmesi ve bir sorun olarak tanımlanan mültecilik statüsünün sonlandırılması için bir gerekçe oluşturmamaktadır. Göç hareketliliğinin kaynak ülkeden ayrılış nedenine göre zorunlu veya gönüllü kavramlarıyla kategorize edilmesi süreç içerisinde farklılaşan göç hareketliliğinin anlaşılmasında indirgemeci görünmektedir (Monsutti, 2008, s. 6, 70). Benzer şekilde günümüzde uluslararası göç konusunda yapılan araştırma tasarımları da göç olgusunu çok düzeyli bir ivmenin sonucu olarak görmekte ve ayrıntılı kavrama amacı gütmektedirler (Kümbetoğlu, 2016, s. 50). Tek ve kapsayıcı bir uluslararası göç teorisinden söz etmenin güçleşmesi, yürütülen çalışmalarda göçü ortaya çıkaran yapısal faktörlerin yanı sıra göç edenlerin motivasyon, amaç ve niyetlerinin de dikkate alınmasına neden olmuştur (Kümbetoğlu, 2016, s. 53).

Sosyal bilimlerde insanların hayatlarını, sosyal ve kültürel yaşantılarını, buldukları çevreyi nasıl algıladıklarına yönelik sorular (Seggie ve Bayyurt, 2015, s. 11) bireyin gerçekliği yorumlama yetisine sahip bir anlam üretici konumunda değerlendirilmesiyle cevaplanabilmektedir. Bu sorular tezin temel problematiğine yöneltildiğinde, göçü yaşayanların göç deneyiminin ve bu deneyimin bireyin dünyasındaki anlam ve algısının (Kümbetoğlu, 2016, s. 50) anlaşılmasına yönelik mikro düzeyde tasarlanan bir araştırma, çok düzeyli olarak nitelendirilen göç olgusunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Uluslararası göç akışı içinde Avrupa’ya yönelen göçmenler ilk olarak Doğu Avrupa, Batı

Asya ve Kuzey Afrika gibi Avrupa'nın çevre bölgelerine yönelmektedirler (İçduygu, 2000, s. 357). Bu bağlamda gerçekleşen göç hareketliliği içinde Türkiye'nin konumunun yadsınamayacağı belirtilmektedir. Göçmenlerin kaynak ülkelerinden hedef Avrupa ülkelerine ulaşmasının direkt olarak mümkün olamaması transit göç olgusunu bir strateji olarak ortaya çıkartmaktadır (İçduygu ve Yüksek, 2012, s. 450). Bu noktada Türkiye ise Avrupa'ya geçişte son çıkış noktasıdır (Kuschminder, 2018, s. 567) ve Avrupa'ya gitme niyetinde olan göçmenler için aracı bir ülke olarak konumlanmaktadır. Bu hususta literatür incelemesi yapıldığında göçmenlerin göç hareketliliklerinde Türkiye'yi gerek transit gerekse hedef ülke olarak konumlandığı ve özellikle son dönemlerde Türkiye'nin hedef ülke niteliğinin ön plana çıktığı ifade edilmektedir. Buradan hareketle tez kapsamında araştırılmak istenen nokta, Afganistan'dan Türkiye'ye göç eden ve Trabzon ilinde ikamet eden Afganistan asıllı bireylerin göç süreçlerinde Türkiye'yi hedef ülke olarak mı transit ülke olarak mı konumlandıklarının anlaşılmasına yönelik olarak kurgulanmıştır. Afganistan asıllı göçmenlerin göç hikayelerinde Türkiye'yi hedef ya da transit ülke olarak konumlandıklarının anlaşılmasıyla bu ikililiği ortadan kaldırma ve tek bir yasaya ulaşma amacı kast edilmemektedir. Anlaşılma gayesi daha çok göçmenlerin Türkiye'yi hangi şartlar altında hedef hangi şartlar altında transit ülke olarak konumlandıklarıyla ilgilidir. Mikro anlamda kendi göç deneyimlerinin makro anlamda ise uluslararası göç hareketliliğinin aktörleri olan göçmenlerin; motivasyon, amaç ve niyetlerinin anlaşılacak göç desenlerine dair bütüncül bir resmin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Tez kapsamında bu sorunun anlaşılmasına yönelik, toplumsal araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yönteminin kullanılması tercih edilmiştir. Göç araştırmalarında araştırma konu ve amacına bağlı olarak uzun süredir kullanılan nitel yöntem, göç deneyimini bu deneyimi yaşayanların bakış açılarından anlama amacı gütmektedir. Bu amaç doğrultusunda bireyin göç sürecine verdiği anlamı, bireyin kendi anlatımlarından yola çıkarak ortaya koymayı hedeflemektedir. Nitel araştırma tasarımında incelenen sosyal olgunun; nedenleri, etkilendiği ve etkilediği faktörler, içinde bulunduğu bağlam ve önceleyen koşulları ele alınarak olgunun bütüncül bir resmi sunulmaktadır. Göç olgusuna dair yürütülen nitel araştırma tasarımlarında ise bireylerin hayatlarının nasıl etkilendiği, değiştiği, hangi süreçlerden geçtiği ve tüm bunların yeni hayatlarına nasıl yansıdığı

araştırılmaktadır. Bu alanda yürütülen nitel araştırmalarda kanıt değil kesitler sunulması ve kişisel deneyimlerin ayrıntılarının yorumlanması esas alınmaktadır (Kümbetoğlu, 2016, s. 59).

1.2.1. Araştırma Katılımcıları

Katılımcılara nitel araştırma tasarımlarında kullanılan amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Amaçlı örnekleme yönteminin kullanılması, araştırmacının araştırma konusuyla ilgili bütüncül bir resim ortaya koyabilmesini sağlamaktadır (Seggie ve Akbulut Yıldırım, 2015, s. 28). Trabzon'da yaşayan çeşitli göç hikayelerine ve çeşitli hukuki statülere sahip olan Afganistan asıllı göçmenleri analiz birimi olarak ele alan araştırmada, araştırmaya katılacak olan örneklem grubunun Afganistan asıllı olması, Trabzon'da ikamet etmesi ve Türkiye'de hukuki olarak yasal statüde bulunması amaçlanmıştır.

Tablo 1: Katılımcıların Betimsel Özellikleri

	CİNSİYET	YAŞ	MEDENİ DURUM	ETNİK GRUP	MEZHEP	EĞİTİM	TÜRKİYE'DE GEÇİRİLEN SÜRE
K1	Erkek	26	Bekar	Hazara	Şii	Lisans	2 Yıl
K2	Erkek	30	Bekar	Tacik	Sünni	Lise	4 Yıl
K3	Kadın	23	Evli	Hazara	Şii	Lise	3 Yıl
K4	Erkek	40	Evli	Hazara	Şii	İlkokul	2 Yıl
K5	Kadın	25	Evli	Hazara	Şii	Ortaokul	1 Yıl
K6	Kadın	24	Bekar	Tacik	Sünni	Lise	3 Yıl
K7	Erkek	28	Bekar	Kızılbaş	Şii	Bulunmamakta	2.5 Yıl
K8	Erkek	30	Evli	Tacik	Caferi	Lise	8 Yıl
K9	Erkek	33	Evli	Hazara	Caferi	Lisans	3 Yıl
K10	Erkek	23	Bekar	Kızılbaş	Şii	İlkokul	2.5 Yıl
K11	Erkek	55	Evli	Hazara	Caferi	İlkokul	3 Yıl
K12	Erkek	56	Evli	Hazara	Caferi	Ortaokul	4 Yıl
K13	Kadın	20	Bekar	Hazara	Şii	Lise	10 Ay
K14	Kadın	40	Bekar	Seyyid	Şii	İlkokul	2 Yıl
K15	Kadın	20	Bekar	Hazara	Şii	Lise	4 Yıl
K16	Kadın	32	Bekar	Peştun	Sünni	Ortaokul	4 Yıl
K17	Kadın	21	Evli	Hazara	Şii	Lise	4 Yıl
K18	Erkek	28	Evli	Tacik	Sünni/Hanefi	Lise	5 Yıl
K19	Kadın	45	Bekar	Hazara	Şii	Bulunmamakta	5 Yıl
K20	Kadın	28	Bekar	Hazara	Şii	Lisans	1 Yıl

Tablo 1’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan katılımcılar, 10 kadın 10 erkek toplamda 20 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcılar etik kaygılar nedeniyle K1, K2, ..., K20 şeklinde belgelenmiştir. Katılımcıların tamamı Türkiye’de hukuki olarak yasal statüde bulunmakta ve Trabzon ilinde ikamet etmektedirler. Katılımcıların Türkiye’de yasal statüde bulunmasıyla ilgili ifadeleri göz önüne alındığında, Türkiye’deki hukuki pozisyonlarına dair bilgi sahibi olmadıkları anlaşılmış bu nedenle hukuki pozisyonları en genel ifadeyle yasal olarak kategorize edilmiştir. Katılımcıların yaşları 20 ila 56 arasında değişiklik göstermektedir. Etnik grupları; Hazara, Tacik, Kızılbaz, Peştun ve Seyyid’tir. Katılımcıların tamamı kendilerini Müslüman olarak tanımlamışlardır. Mezhep aidiyetlerine dair tanımlamaları ise Şii’lik ve Sünni’lik arasında değişiklik göstermektedir. Katılımcıların eğitim durumları, lisans ve eğitim almama arasında değişiklik göstermektedir. Katılımcılar minimum 10 ay maksimum ise 8 yıllık süreçte Türkiye’de bulduklarını ifade etmişlerdir.

1.2.2. Veri Toplama Süreci

Sosyal bilimlerde kullanılan nitel araştırma yönteminde görüşme ve gözlem teknikleri kullanılmaktadır. Görüşme tekniğinde, görüşülen kişiler kendilerini birinci elden ifade edebilme şansı bulurlar. Görüşmeci ise görüşme sürecine bizzat katılarak görüşmede aktif rol üstlenmektedir (Tekin, 2006, s. 101-102). Nitel araştırma yönteminde kullanılan görüşme tekniklerinden biri olan derinlemesine görüşme, araştırma süresinde karşılaşılan konularda araştırmacının yeni sorular eklemesine imkân tanıyan esnek bir yapıya sahiptir. Bu anlamda, araştırmada farklı durum ve sorunlara yeterince yer verilebilmesini mümkün kılmaktadır (Kümbetoğlu, 2016, s. 64). Tez kapsamında nitel araştırma tekniklerinden derinlemesine görüşmenin kullanılması tercih edilmiştir. Zira derinlemesine görüşme tekniğinin, kavramsal olarak hangi göçe gönüllü hangi göçe zorunlu göç denileceğinin tartışıldığı (Kümbetoğlu, 2016, s. 55) ve bireylerin mültecilik ve göçmenlik gibi birden fazla kategoriye dahil olabilmesinin mümkün olduğu (Monsutti, 2008, s. 64) bir alanın anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Afgan göç yörüngelerinin belirli ya da lineer olmadığı ve çok yönlü yer değiştirme hareketi olarak tanımlandığı (Monsutti, 2008, s. 64) göz önüne alındığında derinlemesine görüşme, Afgan göç deseninin bütüncül olarak anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Derinlemesine görüşme yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış şekillerde bireysel ya da grup olarak gerçekleştirilebilmektedir. Tez kapsamında düzenlenen derinlemesine görüşmeler yarı yapılandırılmış şekilde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde katılımcılara 21 adet açık uçlu soru yöneltilmiş ve sorular Türkçe hazırlanmıştır. Soruların hazırlanmasında, katılımcıların göç hikayelerinin bütüncül bir şekilde ele alınması hedeflenmiştir. Görüşmelerde hazırlanan açık uçlu sorulara bağlı kalınmıştır. Ancak katılımcıların göç hikayelerinin farklılık göstermesiyle katılımcılara ek sorular da yöneltilmiştir. Bu noktada katılımcılara yöneltilen soruların muğlak ifadeler ve özel kavramlar içermemesine, ana dili Türkçe olmayan katılımcılar tarafından anlaşılabilmesine dikkat edilmiştir. Organize edilen görüşmeler bireysel olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde katılımcılarla güven ilişkisinin kurulmasına öncelik verilmiştir. Buradan hareketle araştırmacı kendini tanıtmış ve araştırma amacının ne olduğunu katılımcılara ifade etmiştir. Katılımcıların bir kısmına ilk olarak Trabzon'da yaşayan Afganistan Hazara etnik grubuna mensup bireylere yönelik faaliyette bulunan dernek vasıtasıyla ulaşılmıştır. İlgili dernek aracılığıyla ulaşılan katılımcıların Hazara etnik grubuna mensup olması, araştırmada farklı etnik grup ve deneyimlerdeki katılımcılara ulaşılmasını riske etmiştir. Bunun üzerine araştırmacının Trabzon'daki ağları sayesinde iletişime geçtiği Afganistan asıllı bir başka birey, Hazara etnik grubu haricindeki göçmenlere ulaşılmasında anahtar kişi konumunu üstlenerek görüşmelerin organize edilmesine katkı sağlamıştır. Dernek aracılığıyla ulaşılan katılımcılarla organize edilen görüşmeler, derneğin temin ettiği odada gerçekleştirilmiş; anahtar kişi aracılığıyla organize edilen görüşmeler ise, Trabzon'da bulunan bir alışveriş merkezinin kafesinde gerçekleştirilmiştir. İlgili mekanların kalabalık olmaması ve katılımcıların bu mekanlarda göç hikayelerini rahatlıkla ifade edebilmeleri dikkate alınmıştır.

Görüşmelerin bir kısmı gerçekleştirildikten sonra, kovid-19 salgını Türkiye'de de baş göstermiş gün geçtikçe artan vaka sayıları devletin bazı yaptırımlar uygulamasıyla sonuçlanmıştır. Salgının ilk günlerinde uygulanan sokağa çıkma yasakları ve hastalığın seyrine yönelik belirsizlikler saha çalışmasının yarıda kesilmesine neden olmuştur. Ancak vaka sayılarının kontrol altına alınmasının ardından sokağa çıkma yasaklarının kaldırılmasıyla görüşmelerin düzenlenmesine tekrar başlanmıştır. Bu süreçten sonra düzenlenen görüşmeler kovid süreciyle uygulamaya konulan “maske, mesafe ve

temizlik” şartlarının göz önüne alınmasıyla uygulanmıştır. Süreç içerisinde düzenlenen görüşmeler açık alanlarda, mesafe şartı göz önüne alınarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin bir kısmında katılımcılara siperlik temin edilmiş ancak maske ve siperlik kullanımı katılımcıların isteklerine bırakılmıştır.

1.2.3. Veri Analiz Süreci

Nitel araştırma yönteminde kullanılan görüşme tekniklerinden biri olan derinlemesine görüşmede, araştırmacı görüşme yaptığı kişiden aldığı cevapları sınıflandırarak incelediği konuyu mümkün olduğunca detaylı bir şekilde ele almaya çalışmaktadır (Tekin, 2006, s. 103). Benzer şekilde tez kapsamında düzenlenen görüşmelerden elde edilen veriler, katılımcıların ifadelerindeki benzerlik ve farklılıklar göz önüne alınarak sınıflandırılmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, öncelikle hiçbir değişiklik yapılmadan Word belgesine deşifre edilmiş ve her katılımcı için için K1, K2, ..., K20 şeklinde belgelenmiştir. Deşifre edilen belgeler araştırmanın problem cümlelerinden hareketle oluşturulan temalar altında MAXQDA 2020 nitel veri analiz programı aracılığıyla benzerlik ve farklılıklarına göre organize edilerek kodlanmıştır. Verilerin analizinde soru temelli analiz yürütülmüş, bu bağlamda oluşturulan temalar katılımcıların ifadelerinden hareketle alt temalara ayrılıp literatür çerçevesinde yorumlanmıştır.

1.2.4. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler

Tezin bu bölümünde araştırmanın saha sürecinde karşılaşılan güçlükler, araştırmacının sahada tuttuğu günlükten hareketle ele alınacaktır.

Sahaya yönelik karşılaşılan güçlüklerden ilki dil problemine yöneliktir. Tez kapsamında yarı yapılandırılmış görüşmelere dahil edilecek katılımcıların Türkçe bilmesi tercih edilmiştir. Ancak araştırmada dernek aracılığıyla ulaşılan bazı katılımcıların görüşmelerde anket tekniğinin kullanacağını sanmaları, katılımcıların özellikle kendi göç hikayelerini anlattıkları sorularda ifade problemlerine yol açmıştır. Bu noktada katılımcıların arzuları ve onayları doğrultusunda dernekte tercümanlık görevi üstlenen bireyin görüşmeye dahil edilmesi kararlaştırılmıştır. Görüşmenin başlangıcında Türkçe

bildiklerini ifade eden katılımcıların görüşme sırasında bazı soruları anlamada güçlük çektiklerinin fark edilmesi dil problemine yönelik ele alınması gereken bir diğer husustur. Bu gibi durumlarda ilgili sorudan ne kast edildiği katılımcılara açıklanmış, olabilecek senaryolar sunulmuş ve katılımcıların kendilerini ifade etmeleri beklenmiştir. Katılımcıların kendilerini ifade edebilecekleri kelimeleri bulamamaları halinde cümlelerini tamamlanmıştır. Tüm bu etmenlerin katılımcıları yönlendirme riski taşıdığı düşünülerek görüşmenin ilerleyen dakikalarında ilgili sorular katılımcıların kendilerine tekrar yöneltilmiştir. Sahaya yönelik karşılaşılan güçlüklerden bir diğeri güven problemiyle ilgilidir. Düzenlenen görüşmelerin sonunda katılımcılara eklemek istedikleri bir şey olup olmadığı sorulduğunda, birçoğunun verilen bilgilerin nerede ve nasıl kullanılacağı endişesi taşıdığı gözlemlenmiştir.

Araştırmada karşılaşılan bir diğer problem saha çalışmalarının yürütüldüğü sırada Türkiye’de ve dünyada kovid-19 salgınının baş göstermesine yöneliktir. Salgının ilk günlerinde uygulanan sokağa çıkma yasakları ve hastalığın seyrine yönelik belirsizlikler saha çalışmasının yarıda kesilmesine neden olmuştur. Vaka sayılarının kontrol altına alınmasının ve ardından sokağa çıkma yasaklarının kaldırılmasıyla görüşmelere devam edilebilmiştir. Bu noktada katılımcılara yönelik uzak ve mesafeli bir duruştan kaçınıp yakın ve paylaşıma dayalı bir ilişki kurulmasıyla ilgili problemlerle karşılaşmıştır. Kovid süreciyle uygulamaya konulan “maske, mesafe ve temizlik” şartları, gönüllülük esasına dayanarak gerçekleştirilen görüşmelerde gerek araştırmacının gerekse katılımcıların kendilerini ifade etmelerinde problemlere neden olmuştur. Bu problemler başlıca, jest ve mimik kullanımı ile katılımcıların söyledikleri kelimelerin anlaşılmasına yöneliktir.

2. BÖLÜM : ARAŞTIRMANIN KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Tezin bu bölümünde geçmişten günümüze göç kuramlarının nasıl şekillendirildiği, göç konusunun sosyoloji disiplininde nasıl ele alındığı ortaya konulmaktadır. Buradan hareketle Neo-Klasik Kuram'ın makro ve mikro çerçevesi, İtme Çekme Kuramı, Dünya Sistemi Teorisi, İkili İşgücü Piyasası Teorisi ve Yeni Ekonomi Kuramı tarihsel süreç içerisinde ele alınacaktır. Ardından bu araştırmayla ilgili olarak Göç Sistemleri Teorisi ve Ağ Teorisi detaylı bir biçimde açıklanacaktır. Yaygın ve çok yönlü bir olgu olan göç hareketlerini açıklayacak tek bir kapsayıcı kuram bulunmamaktadır (Güllüpinar, 2012, s. 54; Toksöz, 2006, s. 16). Farklı kavramlar ve varsayımlar kullanarak geliştirilen göç teorilerinin anlaşılması bir bütün olarak göç hareketinin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

2.1.1. Göç Kuramlarına Tarihsel Bakış

19. ve 20. yüzyıl başlarında “ulusal sanayi toplumları bilimi” olarak gelişen ana akım sosyoloji, politik ve kültürel olarak ulus devlet tarafından çevrelenen endüstriyel toplumlardaki entegrasyon ve düzen sorunlarıyla ilgilenmektedir (Castles, 2007, s. 355-356). Kurumlar, sınıf veya tabakalaşma, entegrasyon, anomiyet, dayanışma, güç, sosyal düzen ve sosyal çatışma gibi başlıklar geleneksel analitik kategoriler arasında ele alınırken; cinsiyet, etnik köken, kimlik, temsilcilik, ağlar, sosyal dışlanma/içerme ve sosyal sermaye gibi başlıklar daha güncel kategoriler arasında yer almaktadır (Castles, 2007, s. 354).

19. yüzyılın endüstriyel toplumlarında, sosyal eşitsizlikler ve sınıf çatışmalarının artan üretkenlik ve zenginliğe paralel olarak derinleşmesi bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumun çelişkili doğasının anlaşılmasının bu problemleri ortadan kaldıracığı umuduyla sosyoloji ve onun kardeş disiplini olarak ifade edilen antropoloji, toplumları ve kültürleri anlayarak “tehlikeli” olarak nitelendirilen sınıf ve insanları kontrol altına alma gayesi gütmektedir. Bu durum yabancı veya “öteki”nin sapkın ve

potansiyel olarak tehlikeli görülmesi sonucunu doğurmaktadır (Castles, 2007, s. 355-356).

Erken dönem sosyolojinin önde gelen isimlerinden Spencer ve Durkheim'ın ortaya koydukları modeller batılı endüstriyel ulus devletlerin üstünlüğü iddialarına dayanan gelişimsel modeller olarak ifade edilmektedir. Marks'ın politik ekonomi teorisi ele alındığında ise Castles (2007, s. 356) teoriyi ulusalla olan meşguliyetin bir istisnası olarak okuyarak küreselleşme teorisinin habercisi olarak ifade etmektedir. Zira ilerleyen dönemlerde Marksist fikirlerden hareket ederek kurgulanan eleştirel sosyolojide ulus devlet, sınıf analizinin çerçevesi olarak örtük bir şekilde ele alınmaktadır. 1920'lere geldiğinde Chicago nüfusunun 3'te 1'inden fazlasını yabancı doğumluların oluşturması üzerine Park ve Chicago Okulu, gruplar arası ilişkileri inceleyen araştırma tasarımları oluşturmuşlardır. 20. yüzyılın ortalarında Parsons ve diğer işlevselciler ABD'nin idealize edilmiş bir görüntüsünü yansıtan uyumlu sosyal sistemler ve rasyonel düzen modelleri ortaya koymuşlardır. Hâkim işlevselci modelde Batı toplumları homojen ve uyumlu toplumlar olarak tasvir edilmektedir. Kendi dillerini, dinlerini ve kültürlerini koruyan göçmenler ise bu uyumun sağlanabilmesinde bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. İşlevselci modelde hedeflenen toplumsal hayata sosyal uyumun sağlanabilmesi gayesi göçmenlerin asimile edilmesiyle mümkün olacaktır. Bu durum ABD örneğinde kültürel açıdan farklı insanların ortak bir Amerikan kültürü oluşturmak için büyük bir "eritme potasında" bir araya getirilebileceği fikriyle somutlaştırılmaktadır. Asimilasyon, Batı Avrupa'da göç alan ülkeler için de baskın bir paradigma olarak ifade edilmekte ve ana akım sosyoloji tarafından desteklenmektedir. Castles (2007, s. 356) bu tür teorilerin monokültürlülüğün milliyetçi mitleri bağlamında anlaşılması gerektiğini öne sürmektedir.

Geldikleri yeni ortamda kültürleri uygunsuz hatta zararlı olarak görülen ve orijinal kültürlerinden vazgeçip kabul edildikleri toplumun değer, norm ve davranışlarını benimsemelerine yönelik bir kültürleşme sürecinden geçmeleri talep edilen azınlık grupları 1960 ve 1970'lerde ırkçılığa karşı kültürel tanınma ve sosyal eşitliğin sağlanması için mücadele etmişlerdir. Toplumsal pratikte bu tür sosyal hareketlerin ortaya çıkması sosyoloji disiplinde ırk, etnisite ve sınıfla ilgili eleştirel yorumlamalara yol açmıştır.

Karşılaştırmalı göç araştırmaları, siyasi eylemlerin sosyal bilimsel analizlere yansıdığı bu sürecin bir parçası olarak örneklendirilmektedir (Castles, 2007, s. 356).

Göç teorileri bağlamında ele alındığında 1960'lı yıllarda iktisat modeline dayanan neo-klasik göç teorileri ortaya çıkmıştır. Bu teoriler göç analizinde bireysel faktörleri incelemektedir. Neo-iktisat ekonominin göç kuramı, neo-klasik iktisat teorisinin 1960'lı yıllarda sosyal bilimciler tarafından göç konusunda yorumlanmasıyla meydana gelmiştir. Göç konusunda ortaya çıkan ilk sistematik teori olarak değerlendirilmektedir. Göçün yapısal belirleyicilerinin ele alındığı makro ve bireyin davranışlarının değerlendirildiği mikro yorumlamalara sahiptir. Makro yorumlamada, sermaye ve emeğin coğrafi dağılımının eşitsiz olması göçün temel nedeni olarak ileri sürülmektedir. Ülkeler arasındaki ücret farklarının giderek azalması emek hareketlerinin yavaşlamasını sağlayacak, böylelikle göç hareketi sonlanacaktır. Göç hareketi emek piyasasını dengelemede işlevsel bir mekanizma olarak algılanmaktadır. Todaro ve Borjas tarafından 1960 ve 1970'lerde geliştirilen mikro yorumlamada ise, bireylerin ülkeler arasındaki farklılıklara neden göç ederek tepki verdikleri sorgulanmaktadır. Bireyler rasyonel düşünce sistemlerini kullanarak, yaptıkları işlere daha yüksek ücret öneren yerlere gitmeyi ve yaşam standartlarını yükseltmeyi hedeflerler. Rasyonel bireyler olarak kurgulanan göçmenler, tam bir farkındalık ile göçün kar ve maliyet hesaplamalarını yaparak net yararlarının en yüksek olduğu yerlere gitmeyi tercih etmektedirler. Kuramda göçmenlerin, yaptıkları analizden sonra göç etme kararlarını gönüllü olarak aldıklarına dikkat çekilmektedir (Güllüoğınar, 2012, s. 58-60; Toksöz, 2006, s. 16-17).

1966 yılında Everett Lee itme çekme kuramının formül ve içeriğini ortaya koymuştur. Daha sonraki yıllarda kurama yapılan katkılarla kuram geliştirilmiştir. Ancak yapılan bu katkılarla kuram, Lee'nin ortaya koyduğu ilk formülasyondan uzaklaşmamış ve kuramın temeli bozulmamıştır. Kurama göre, bir yapı olarak sosyal alan içerisinde olumlu olumsuz ve nötr etmenler bir arada bulunmaktadır. Nötr etmenler herkes için aynı olan ve göç üzerinde herhangi bir olumlu ya da olumsuz etkisi olmayan etmenlerdir. Olumlu etmenler alana yönelik itme, olumsuz etmenler ise çekme faktörlerini temsil etmektedir (Aktaran: Çağlayan, 2006, s. 73). Buradan hareketle, Lee'nin göç analizinde temel oluşturacak temel faktörleri Yalçın (2004, s. 30) yaşanan ve gidilmesi planlanan yerle

ilgili faktörler, işe karışan engeller ve bireysel faktörler olarak sıralamaktadır (Çağlayan, 2006, s. 72). Yaşanılan ve gidilmesi planlanan yerle ilgili faktörlerle dair, alan içerisindeki olumlu ve olumsuz etmenlerin her iki yerde de mevcut olduğu ifade edilmektedir. Yaşanılan yerdeki itme faktörleri ve gidilmesi planlanan yerdeki çekme faktörleri kendi içlerinde sosyal gerçeklikle bağlantılı olarak değerlendirilmelidir. Zira hiçbir bağlam ve düzlemde itme ve çekme faktörlerinin içerikleri mutlak olarak belirli değildir. Kuramın temel yapısı itibarıyla itme ve çekme faktörleri kişiseldir ve göreceli olarak kurgulanmaktadır. Bu nedenle birbirlerinden farklı ve sayıca çok niteliktedirler. Bireyler için göçün avantaj ve dezavantajlarının belirlenmesinde yaş, cinsiyet, eğitim, ırk gibi demografik faktörlerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Demografik faktörlerin değerlendirilmesinde ise bireylerin tanımladıkları avantaj ve dezavantajlar sosyal bağlam ve süreçler çerçevesinde ele alınmalıdır. Bireysel faktörler ve işe karışan engellerle ilgili olarak ise Lee, göçün belirleyici etmenlerini kişisel olmayan (makro) ve kişisel olan (mikro) çerçevede değerlendirmektedir. Göç edilecek yerdeki sosyal yapı içerisindeki belirsizlikler, sürece dair var olan riskler ve göçmenlerin kendileri için yarattıkları beklentiler potansiyel göçmenler için göç sürecinin belirleyicileridir. Buna göre, göç sürecinin belirleyicileri olan bu faktörler aynı zamanda göçü belirsizleştirmektedir. Belirsizlik, bireylerin göçe dair çekincelerine neden olarak göç sürecini engellemektedir. Lee'ye göre itme ve çekme faktörlerinin yanı sıra göçü engelleyebilecek olan makro ve mikro faktörlerin anlaşılması zor ve karmaşık olan göç olgusunun anlaşılmasına da katkı sağlayacaktır (Çağlayan, 2006, s. 74).

1970'li yıllarda yaşanan ekonomik krizler, literatürde yapısal faktörlerin ve yapıdan kaynaklı eşitsizliklerin de tartışılmaya başlanmasına neden olmuştur. Dünya sistemi teorisi ve ikili işgücü piyasası teorisi dahilinde yürütülen tartışmalar bu süreç içerisinde ortaya çıkmıştır. 1970'li yıllarda Wallerstein, Amin, Frank gibi bir çok düşünür tarafından ortaya atılan dünya sistemi teorisi, 1980'lerde Castles, Sassen, ve Portes gibi akademisyenler tarafından geliştirilmiştir. Dünyada ekonomik ve siyasi gücün eşitsiz dağılımına vurgu yapan teori "merkez-çevre" ülkeleri arasındaki ilişkileri ele almaktadır (Güllüpnar, 2012, s. 67; Toksöz, 2006, s. 19). Bu teoriye göre dünya birbirine ekonomik temelde bağımlı olan merkez ve çevre ülkeler olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Çağlayan, 2006, s. 78). Wallerstein'ın yaklaşımı çerçevesinde ele alındığında merkez ülkeler,

ekonomik ve sosyal olarak gelişen ve genelde kapitalist ilişkiler sistemini benimseyen ülkeler olarak tanımlanmaktadır. Çevre ülkeler ise kapitalist ağlar ve değerlerle kuşatılan merkez ülkelere bağımlı olan ülkelerdir. Merkez ülkeler kapitalist gelişimlerini devam ettirmek istedikleri taktirde çevre ülkelere ihtiyaç duymaktadırlar. Çevre ülkeler, merkez ülkelere ucuz işgücü ve hammadde sağlamanın yanı sıra merkez ülkelerde üretilen ürünlere yönelik pazar konumundadırlar. Çevre ülkelerin kapitalist gelişimlerini tamamlama ve ekonomik refahlarını yükseltme istekleri de merkez ülkelerle olan ilişkileri bağlamında gerçekleşmektedir. Merkez ve çevre ülkeler arasında birbirlerine bağımlı olarak tanımlanan bu ilişkiler, çevre ülkelerde göç hareketlerine neden olmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 80-81).

Kapitalist birikim sürecinin yayılcı doğasının, çevre ülkelerdeki ucuz emeği merkez ülkelerdeki sermaye birikimi için harekete geçirmesiyle göç hareketleri meydana gelmektedir (Toksöz, 2006, s. 19). Teoriye göre göç hareketleri, ekonomide küreselleşme ve pazar ihtiyacının ulusal sınırları aşması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Sermaye birikimine dair makro olguları temel alarak göç hareketini açıklayan teoride, mikro ekonomik karar süreçleri genellikle değerlendirme dışında tutulmaktadır (Güllüpnar, 2012, s. 68). Çevre ülkelerden merkez ülkelere yönelen göç olgusunun nitelikleri ele alındığında ilk olarak vasıfsız işgücüyle karakterize edilen göç hareketine değinmek gerekmektedir. Merkez ülkelerde vasıfsız işgücüne duyulan ihtiyaç dünya genelinde işgücüne dair bir arz-talep düzenlemesi meydana getirmektedir. Merkez ülkelerde emek yoğun sektörlerde çalışan göçmen işçiler, merkez ülkelerin kendi işçilerinden daha düşük ücretlerle çalışarak bu talebi karşılamaktadırlar. Bir diğer nitelik ise merkez ülkelerde kalifiye elemana duyulan ihtiyaçla karakterize edilmektedir. Merkez ülkelerin hünerli ve iyi yetişmiş elemanlara olan talepleri, çevre ülkelerde beyin göçüne neden olmaktadır. Bu durum çevre ülkelerde, nitelikli eleman kaybıyla sonuçlanmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 81). Ülkelerine dönen göçmenler artık üretemeyecek ve ülke ekonomisine katkı sağlayamayacak olan sağlıksız, yaşlı ya da tükenmiş bireyler olarak nitelendirilmektedirler (Güllüpnar, 2012, s. 69). Çevre ülkelerden merkez ülkelere yönelen göçün her iki niteliği de merkez ülkelerde üretilen ürünlerin, üretim maliyetlerinin düşürülmesine katkı sağlamaktadır (Çağlayan, 2006, s. 81).

Ekonominin küreselleşmesi sermayenin, girdi ve işçilik maliyetlerinin ucuz olduğu çevre ülkelerde değerlendirilmesine yol açmıştır. Merkez ülkelerdeki kapitalist firmaların, çevre ülkelerde kurdukları fabrikalar merkez ile çevre ülkeler arasındaki bağımlılık ilişkisini derinleşmektedir. Çevre ülkelerde her geçen gün artan sayıda birey, ucuz emek piyasasına katılmaktadır. Bu durum bireylerin geleneksel üretim mekanizmalarından kopmalarına neden olmaktadır. Süreç içerisinde çevre ülkelerdeki geleneksel üretim mekanizmalarının zayıflamasıyla bireylerin piyasaya bağımlılıkları artmaktadır. Bu işleyiş çevre ülkelerde kır-kent ayrımını destekleyerek ülke içerisinde göç hareketlilikleri meydana getirmektedir (Çağlayan, 2006, s. 81). Sonuç olarak, küreselleşme dinamiklerinin çevre ülkelerdeki küçük üretim birimlerini yok ederek tarımsal üretimde dönüşümü gerçekleştirmesi ve merkez ülkelerin ucuz işgücüne olan talebi çevre ülkelerde iç ve dış göçü teşvik etmiştir. Merkez ülkelerin göçü kısıtlamaya yönelik düzenlemelerine rağmen gerek vasıflı gerekse vasıfsız işgücüne olan taleplerinden daha yoğun bir arzla karşılaşmaları, bir kez açılan göç musluğunun kolayca kapanamayacağına dair bir ipucu olarak okunmaktadır (Toksöz, 2006, s. 19).

1970'lerin sonlarında Piore'nin geliştirdiği ikili işgücü piyasası teorisinde, göç modern sanayi toplumlarının yapısal ihtiyaçlarıyla bağlantılı olarak açıklanmaktadır. Buna göre sanayileşmiş ülkelerin tabakalı işgücü piyasalarında işgücüne olan talep, göçmen işgücüne duyulan ihtiyacı desteklemektedir. Sanayileşmiş ülkelerin işgücü piyasaları sermaye yoğun sektörler ve işler ile emek yoğun sektörler ve işler olarak ikiye ayrılmakta ve tabakalı bir yapı ortaya çıkarmaktadır. Sermaye yoğun birincil sektördeki işler yoğun bilgi ve yetenek gerektiren işler olarak belirtilmektedir. Bu işlerde çalışan bireyler ise ileri teknoloji ve donanımı kullanma yetisine sahiptirler. İşverenlerinin bireylere yoğun yatırım yapmaları bireyleri ikame edilemez hale getirmektedir. Emek yoğun ikincil sektörlerdeki işler ise çalışma koşullarının ağır ve yükselme imkanının düşük olduğu işlerdir. Bu sektörlerde istikrarsız istihdam koşulları mevcuttur. Ekonomik kriz dönemlerinde, çalışanların işlerine kolaylıkla son verilebilir. Tüm bu nedenlerle yerli işçiler bu işlerde çalışmayı tercih etmemektedirler. Düşük statülü ve az ücretli olarak tanımlanan bu işlerde dışarıdan getirilen göçmen işçiler çalıştırılmaktadır. Sanayi toplumlarının yapısal özellikleri ve sürdürülebilirlikleri düşük ücretlerde çalışabilecek göçmen işçilere bağlıdır. Sanayi toplumlarının işgücü talebi uluslararası göç hareketini

desteklemektedir. Piore, bu noktada göç hareketlerinin, göç veren ülkelerin yüksek işsizlik ya da düşük ücretler gibi itici faktörlerinden ziyade göç alan ülkelerin kronik düşük ücretli işgücü ihtiyacından kaynakladığını ileri sürmektedir (Toksöz, 2006, s. 17-18).

1990'lı yıllarda geliştirilen yeni ekonomi kuramında göç kararının yalnızca bireysel aktörler tarafından alınmadığı ifade edilmektedir. Bu kurama göre göç kararında yalnızca bireyler değil özellikle aile ve hane halkları da etkili olmaktadır. Ortaklaşa alınan göç kararı, göç hareketinin faydalarını arttırmanın yanı sıra risklerini düşürmenin de bir aracı olarak görülmektedir. Göç kararının alınmasında öncelikli neden ailenin düzenli bir gelire ihtiyaç duymasıdır. Ailenin bir ya da birden fazla üyesini çalışma amacıyla başka bir ülkeye göndermesi aile refahının sağlanmasına katkı sağlayacaktır. Kuramda göç hareketinde gelir ve risklerin hesaplanmasında ve göç etme kararının verilmesinde etkili olan aileler, rasyonel aktörler olarak kurgulanmaktadır (Güllüpnar, 2012, s. 62-63).

1990'lı yıllardan sonra post yapısalcı teorilerden etkilenen ulusötesi yaklaşımlar temellendirilmiştir. Ekonominin küreselleşmesi, iletişim ve ulaşım kaynaklarının gelişmesi uluslararası göç sürecinin karmaşıklaşmasına yol açmıştır. Bu durum yapısal etmenlerin yanı sıra kültür, aile, etnik grup ve ilişki ağları gibi etmenlerin de göç analizine dahil edilmesiyle sonuçlanmıştır (Güllüpnar, 2012, s. 57). Castles (2007, s. 357-358) günümüzde göç konusunda ulusal egemenliği korumakla ilgili ana akım siyasi söylemlerin gücünü kaybetmediklerini ve asimilasyona yönelik göçmenlerin “bizim yöntemlerimizi” benimsemeleri gerektiğine dair anlayışın kaybolmadığını öne sürmektedir. Ona göre bilimsel araştırmalar hala “öteki” tehlikeli göçmeni anlamak ve kontrol etmek için bir araç olarak görülmektedir. Asimilasyon teorisi, çok kültürlülüğe dair endişelerin artmasıyla göç çalışmalarında yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Sonuç olarak, günümüzde göç analizine yönelik ulusal ve ulusötesi yaklaşımların geçerliliklerini korudukları ifade edilebilir.

2.1.2. Göç Sistemleri Teorisi

Göç sistemleri teorisi uluslararası ilişkiler, politik ekonomi ve kolektif eylemler gibi makro ve bireylerin göçle ilgili kültürel ve sosyal yaklaşımları gibi mikro faktörleri ele almaktadır. Teori, bölgesel göç hareketlerinin analizinde kullanılmaktadır. Göç, iki ya da daha fazla ülke arasında göç hareketinden önce kurulan ilişkilerle meydana gelmektedir. Göç alan ve veren iki ülke arasında göçten önce tarihsel, politik veya sosyal bir ilişkinin mevcut olması göçün gerçekleşme olasılığını arttıracaktır. Coğrafi yakınlık ya da uzaklık ülkeler arası ilişkilerin kurulmasında bir etmen olarak tanımlanmamaktadır (Çağlayan, 2006, s. 82). Geçmişte uluslararası göç hareketleri, sömürgeci olan devletlerle onların eski sömürgeleri arasında meydana gelmektedir. Sömürgecilik döneminde ülkelerin aralarında kurulan kültürel, siyasi ve finansal bağlar ulaşım ve iletişim imkanlarının da etkisiyle göç sürecini kolaylaştırmıştır (Toksöz, 2006, s. 20).

Göç sistemleri yaklaşımı göç hareketini, makro ve mikro faktörlerin etkileşimiyle analiz etmektedir. Makro faktörler geniş bir yelpazedeki kurumsal yapıları ifade etmektedir. Ülkelerin; politik ve iktisadi gelişmelere, devletlerarası ilişkilere ve hukuk kurallarına yönelik uygulamaları kurumsal yapıları meydana getirmektedir. Göç alan ve veren iki ülke arasında göçü önlemek, desteklemek veya kontrol etmek amacıyla yasal, politik, ekonomik düzenlemeleri içeren makro boyuttaki ilişkiler göçe dair kurumsal bir yapı ortaya çıkarmaktadır. Bu yapılar, göç hareketinin organizasyonunu ve planlanmasını kolaylaştırabilmektedir. Ancak göç alan ya da kurulan ilişkiler neticesinde göç alacak olan ülkelerin kendi sınırlarını korumalarına yönelik politikaları söz konusu olduğunda hareketlilik zorlaşabilmektedir. Mikro faktörler ise göçmenlerin kendi aralarındaki etkileşim ağlarını, inanış ve davranışlarını ifade etmektedir. Göç sistemleri teorisine göre mikro faktörlerin dayandığı temel nokta göçmenlerin kendileri tarafından geliştirilen enformel sosyal ağlarıdır. Ağ kavramı göç konusunda, göçmenliğe ve göçmenler arasındaki ilişkilere yönelik olarak kurgulanmaktadır. Sosyal ağlar, göçmenlerin taşıdıkları kültürel ve sosyal sermayeleriyle oluşmakta ve sürdürülmektedirler. Günümüzde, göçmenlerin kültürel ve sosyal sermayelerinin göç ve yerleşme ile baş edebilmede önemli rolü olduğu vurgulanmaktadır. Göçmenlerin kültürel ve sosyal sermayelerini kullanarak oluşturdukları ağlar, diğer ülkelerin olanaklarının nasıl olduğu, yolculuklarını nasıl organize edecekleri gibi sorulara cevap vermekte ve göçmenlerin gittikleri ülkeye adaptasyonlarını kolaylaştırmaktadırlar. Ağların bu işlevleri göçün

başlamasına ve sürdürülmesine katkı sağlamaktadır (Çağlayan, 2006, s. 83; Güllüoınar, 2013, s. 77).

Günümüzde herhangi bir göç hareketi için tek faktörlü ve tek yaklaşımlı bir bakış açısı geliştirmek mümkün görünmemektedir. Göç sistemleri teorisi göç olgusunu, tarihsel bir süreç ve ulus devletler arasındaki tarihsel ilişkilerin bir ürünü olarak ele almaktadır. Göç sistemleri teorisinin iki ülke ya da bölge arasında yaşanan göçün anlaşılmasına yönelik ortaya koyduğu tarihsel perspektif göç olgusu üzerine yapılacak herhangi bir analiz için gerekli olacaktır. Ayrıca göç sistemleri teorisi göçmenin, göç ile ilişkisini ve göçmenliğinin içeriğini de belirlemeye katkı sağlayacaktır (Çağlayan, 2006, s. 84).

2.1.3. Ağ Teorisi

Sosyoloji disiplinde kullanılmakta olan “ağ” kavramı 1990’lı yıllara gelindiğinde göç olgusunu açıklamaya yönelik kullanılmaya başlanmıştır (Güllüoınar, 2012, s. 72; Toksöz, 2006, s. 21). Teori, göçü ortaya çıkaran nedenlerden çok göçü sürekli kılan etmenleri incelemektedir. Göç hareketiyle birbirine bağlanan mekân ve bireyler arasındaki etkileşimi ele alarak göç konusuna meso düzeyde bir açıklık getirmektedir (Ihlamur-Öner, 2016, s. 311). Göç olgusunda sadece yapısal faktörleri değerlendirmekle kalmayıp bireysel faktörleri de analize dahil etmesi yapı-fail arasındaki ilişkiyi incelemeyi mümkün kılmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 88).

İlişki ağları; aile, arkadaşlık ve topluluk bağlarına dayanan, sosyal ve ekonomik konularda karşılıklı yardımlaşmayı içeren kişisel ilişkilerdir. Bu anlamda ağlar içerisinde hâkim olan ilişki biçimi enformel olarak tanımlanmaktadır. İlişki ağları halihazırda mevcut ağlar olmaktan öte çeşitli sosyal temel ve değişkenlere bağlı olarak inşa edilmektedirler (Güllüoınar, 2012, s. 73). Bireylerin imkân ve kaynakları, ağa kimlerin ne şekilde dahil olacağı gibi hususlar ağların inşa sürecini etkilemektedir. Buradan hareketle ilişki ağlarının yapı ve kapsamının zaman içerisinde değişebilen esnek ve dinamik nitelikli olduğu ifade edilebilir (Ihlamur-Öner, 2016, s. 313).

Göçmen ilişki ağları kavramı ise, göçmenlerin yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından hareketle kurulan bağlantıları ifade etmektedir (Güllüpinar, 2012, s. 73). Göçmenlerin kurdukları ilişki ağları göç alan ülke ile göç veren ülke arasında ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel ilişkilerin sürdürülmesini sağlamaktadır (Ihlamur-Öner, 2016, s. 310). Bu durum iki ülke arasında süregiden karşılıklı göç hareketlerini etkilemektedir (Çağlayan, 2006, s. 85). Göçmen dayanışma ağları göçmenler ile sosyokültürel çevreleri arasındaki ilişki açısından değerlendirildiğinde, görünmez bir toplumsal sözleşme ya da göçmenin göç sürecinde karşılaştığı güçlüklerde onu ayakta tutan bir güvenlik ağı olarak ele alınabilir (Ihlamur-Öner, 2016, s. 312). Göçmen ilişki ağları, uluslararası göçü hızlandıran ve yaygınlaştıran bir faktördür. Bu ağlar, potansiyel göçmenlere geniş bir hedef ve faaliyet imkânı sunarak göçü desteklemektedirler. Ağların göçmenlere bilgi, iş imkânı ve mali destek sağlaması ise göçün risklerini azaltmaktadır. Göçmenler, göç yolculuğuna hazırlanma ve yeni sosyo-kültürel bağlama uyum sağlama gibi durumlarla ilişki ağları sayesinde daha kolay baş edebilmektedirler. Yardımlaşma mekanizmaları, ülkeye yeni gelen göçmenlerin yalnızlık hissinden kurtulmalarına destek olarak göçün sosyal maliyetinin de azalmasını sağlamaktadırlar (Güllüpinar, 2012, s. 73). Sonuç olarak göçmenlerin kurdukları ilişki ağlarının yaşanana ya da yaşanması planlanan göç hareketini etkilediği ifade edilebilir.

Castles ve Miller (2008, s. 37) ilişki ağlarının; kişisel ilişkileri, aile ve ev kalıplarını, arkadaş ve cemaat bağlarını, sosyal ve ekonomik konularda karşılıklı yardım ve dayanışmayı kapsadığını belirtmektedir. Bu anlamda ilişki ağlarının, Bourdieu ve Wacquant'ın (1992, s. 119) kavramsallaştırmasıyla bireyler ve gruplar için hayati kaynakları sağlayan bir "sosyal sermaye" olarak da düşünülebileceğini ileri sürmektedirler (Aktaran: Castles ve Miller, 2008, s. 37). Ağlar sayesinde göçmenler var olan deneyim, birikim ve insani sermayelerini göç alan bağlama taşımaktadırlar. Göçmenlerin ortak göç deneyimini paylaşmaları, kültürel değer ve kimliklerini koruma ihtiyaçları gibi etmenler onlar arasındaki ilişki ağlarını güçlendirerek, yeni gittikleri bağlamda örgütlenmelerine ve sosyal sermaye oluşturmalarına imkân tanımaktadırlar. Thieme (2007, s. 1-2) sosyal sermayenin, öncelikle bir topluluğa üyelikle ardından bu topluluk içindeki ilişkiler ağı ve karşılıklı değişim ilişkilerine dahil olunmasıyla

erişilebilen bir kaynak olduğunu ifade etmektedir. Ona göre sosyal sermayenin üretimini sağlayan başlıca kaynaklar dayanışma ve güven duygularıdır (Aktaran: İhlamur-Öner, 2016, s. 312). Ağların göçmen bireylere sağladığı dayanışma ve güven duyguları göçmenlerin sosyal sermayelerini üretmeleri ve sürdürmelerine olanak tanımaktadır. Sirkeci (2020, s. 25) ise 2019 yılında Utku ve Yüceşahin’le yaptıkları çalışmada, sosyal, ekonomik, beşeri ve fiziki sermayeyi Bourdieu’nun habitus kavramıyla ilgili olarak yorumlamıştır. Ona göre göç olgusunda bu sermaye türleri, bireylerin hareketliliğini ve yerleşmelerini mümkün kılıp kolaylaştıran etmenlerdir. Ekonomik sermayeyle ilgili olarak, göç eyleminin maliyetli bir eylem olduğunu ve pasaport, vize, bilet veya kaçakçılar için ekonomik kaynağın gerekli olduğunu ifade etmiştir. Göç edebilmek için diploma, sertifika vs. yanı sıra dil ve yol yordam bilmenin gerekli olduğunu belirterek bu gereklilikleri bireylerin beşeri sermayeleriyle ilişkilendirmiştir. Tanınan kişiler, üye olunan parti ve derneklerin yani bireylerin sosyal sermayelerinin göç etmeyi kolaylaştırdığını ifade etmiştir. Son olarak göç olgusunda fiziki sermayeye dair, fiziki olarak göç edebilecek durumda olmanın gerekliliğini vurgulamıştır. Bu hususu da göçmen nüfusları içerisinde çok az sayıda engelli bireyin görülmesiyle ilişkilendirerek desteklemiştir.

Ağlar, göç kanallarının kurumsallaşmasına ve süreklilik kazanmasına neden olmaktadır. Örneğin göç ettikleri ülkelerde kalma sürelerinin uzadığı durumlarda göçmenler, bu kanallar vasıtasıyla buldukları ülkeye eşlerini ve çocuklarını getirerek aile birleşmelerini gerçekleştirmektedirler. Ayrıca ilişki ağları, yerleşme bölgesinde göçmenlerin kendi sosyal ve ekonomik altyapılarını geliştirmelerini sağlayarak cemaat oluşumunu desteklemektedir. Bu noktada göçmen ağları göçmenlerin kendi cemaatlerinin içine kapanarak göç ettikleri toplumdaki yalıtılmalarına ve hâkim kültürün içinde bir alt kültür meydana getirmelerine neden olabilir. Bu gibi etmenler ağların göçmenlerin sosyal uyumuna yönelik ortaya çıkardığı olumsuz etkilere örnek teşkil etmektedir. Ağların kurumsallaşması aynı zamanda işe yerleştirme ajansları, avukatlar, göçmen kaçakçıları ve diğer aracı kişilerden oluşan bir “göç endüstrisi” meydana getirmektedir (Güllüpnar, 2012, s. 74). Göç endüstrisi, göçmenlere hem yardım eden hem de onları istismar eden karmaşık bir yapı ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, göçmenlerin sınırı geçmelerinde rol oynayan göçmen kaçakçıları, yaptıkları işin

zorluğuna göre on binlerce dolar talep edebilmektedirler. Bu ağlardan yararlanan göçmenler gç süreci boyunca baskı, Şiddet ve tehditlere maruz kalabilmektedirler (Toksöz, 2006, s. 21).

Günümüzde gç olgusunun sosyal gerçeklikte niceliksel bir artış gösterdiği dikkat çekmektedir. Göçmenlerin kaynak ve hedef ülkeleri arasında sıklıkla gidip gelerek ve kaynak ülkeleriyle olan bağlarını koruyarak göç etmeleri, günümüzde yaşanan gç olgusunu karakterize etmektedir. Buradan hareketle gç ağlarına dayalı çalışmalarda da ulusötesi mekân ve kimliklerin oluşmasına dair konular ele alınarak ‘‘ulusötesi göçmen’’, ‘‘ulusötesi topluluk’’, ‘‘küresel uluslar’’, ‘‘topraksızlaŐmıŐ ulus-devletler’’ gibi kavramlar ön plana çıkartılmıŐtır (Toksöz, 2006, s. 22).

2.2. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Bugün uluslararası göç hareketliliğinin anlaşılması için kullanılan birçok kavramın kökeni sosyal bilimler disiplinlerinin ortaya çıktığı 19. yüzyıla dayanmaktadır (ner, 2016, s. 13). Ancak günümüzde gç hareketliliğine yönelik yürütülen tartıŐmalarda, bazı kavramların hatta güç kavramının kendisinin bile yaşanan dinamik güç olgusunu gerek tanımlamada gerekse açıklamada yetersiz kaldığı ne sürülmektedir (ner, 2016, s. 23). Bu tartıŐmalardan hareketle tez kapsamında gç olgusuna ilişkin kullanılan kavramların gerek literatürde gerekse hukuksal olarak nasıl kurgulandığı ele alınarak bu kavramların kullanımıyla neyin kast edildiği açıklanmaya çalışılacaktır. Gç olgusunun dinamik yapısı ve parçalanmış gç türlerinin varlığı gç hareketliliğinin açıklanıp anlaşılmasına yönelik birçok kavram ve kategoriye gerekli kılmıŐtır. Tez kapsamında mevcut literatürde zorunlu-gönüllü, yasal-yasadışı gibi kategorileŐtirilen bu kavramların yanı sıra hukuksal tanımlamalara yer verilmesi, konuyla ilgili Őemalar oluŐturarak gç olgusunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

2.2.1. Gç ve Göçmen

İnsanlık tarihi boyunca gerçekleştirilen gç olgusu; bireylerin olumsuz doğa koşullarından kurtulmak, baskılardan kaçmak, daha güvenli ortamlarda yaşamak, sosyal

ortamlar yaratmak veya yaşamlarını daha uygun koşullarda sürdürmek istemeleri gibi çeşitli nedenlerle gerçekleştirilmektedir (Ünal, 2014, s. 66). Göçmen kavramı, ülkede bulunan tüm yabancıları kapsayan genel bir terim olarak kullanılsa da (Kaya, Eren, 2014, s. 17) bulunduğu ülkeden kendi isteğiyle yasal kanallar aracılığıyla ayrılan, diğer ülkeye yine yasal kanallar aracılığıyla giriş yapan ve o ülkede yasalar çerçevesinde hayatını sürdüren bireyleri kast etmektedir (T. Deniz, 2014, s. 177).

Bu noktada tez kapsamında Afganistan asıllı yabancıların tümünü kapsayacak şekilde göçmen kavramının kullanılması tercih edilmiştir. Zira Türkiye’de bulunan Afganistan asıllı birçok bireyin; göç motivasyonları, yasal statüleri ve istihdam koşulları farklılık göstermektedir (Kuschminder, 2018, s. 569). Ampirik veriler ele alındığında sığınmacı ve transit göçmenlerin hareketlilikleri birbirine karışmaktadır. Mülteci statüsüne başvuran göçmenlerin ise başvurularının reddedilmesi bu göçmenlerin yeniden düzensiz göç kategorisi dahilinde değerlendirilmesine neden olmaktadır (İçduygu ve Yüksek, 2012, s. 449). Afgan göç deseninin karmaşıklığı ve mülteci etiketinin hukuksal anlamı bu göçmenlerin bazılarının mülteci, bazılarının göçmen, bazılarının hem göçmen hem mülteci ya da iki sıfat arasında bir yerde tanımlanmalarına neden olmaktadır (Kuschminder, 2018, s. 568). Düzensiz göçmenler ve sığınmacılar arasındaki statünün göçün dinamik yapısı nedeniyle grileşmesiyle (İçduygu ve Yüksek, 2012, s. 454) tez kapsamında ele alınacak olan katılımcıları tanımlamaya yönelik ülkede bulunan yabancılar anlamında göçmen kavramının kullanılması tercih edilmiştir. Afganistan asıllı göçmenlere yönelik yabancı ifadesinin kullanılması Bauman (2017b, s. 88) yabancı kavramsallaştırmasıyla benzerlik göstermektedir. Bauman yabancıları sadece “sınıflandırılmayanlar” olarak değil aynı zamanda “sınıflandırılmayanlar” olarak ifade etmiştir. Tez kapsamındaki katılımcıların Türkiye’ye yasal ya da yasadışı yollarla ulaşmaları, Türkiye’deki mevcut hukuksal pozisyonları, üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek üzere yaptıkları başvuruların kabul ya da reddedilmesi gibi faktörler katılımcıların belirli bir hukuki kategori altında sınıflandırılmasını zorlaştırmaktadır. Buradan hareketle tez kapsamında katılımcıları tanımlamaya yönelik göçmen kavramının kullanılması tercih edilmiştir.

Ünal (2014, s. 71) göçmenlerin buldukları ülkeden kendi istekleriyle ve daha iyi yaşam koşullarına ulaşma arzusuyla göç ettiklerini ifade etmektedir. Kaya ve Eren (2014, s. 17) ise göçmenlerin, daha iyi yaşam koşullarına ulaşma arzularını ekonomik beklentilerine göre kurgulamakta ve genellikle vatandaşı oldukları ülkelerin korumasından yararlanmaya devam ettiklerini belirtmektedirler. Göçmenlik statüsü vatandaşı oldukları ülkeden ekonomik nedenlerle ayrılmış olan bireyleri işaret ederken mültecilik statüsü bireylerin ayrılma nedenlerini zorunlu faktörlere dayandırmaktadır (Kaya ve Eren, 2014, s. 17; Ünal, 2014, s. 71). Hukuki bağlamda ele alındığında herhangi bir tehlikeye maruz kalmamış olan ve sadece ekonomik amaçlı yer değiştirmek isteyen göçmenler, uluslararası hukukun koruması altında değerlendirilmemektedirler. Bu durum da ekonomik anlamda gelişmiş olan ve göçmen kabul eden ülkelerin, bu bireyleri kabul edip etmemekte özgür oldukları anlamını taşımaktadır (Kaya ve Eren, 2014, s. 17).

2.2.2. Gönüllü ve Zorunlu Göç

Gerçekleştirilme nedenleri bakımından ele alındığında bireylerin göç hareketliliğini gönüllü ya da zorunlu olarak meydana getirdikleri ifade edilmektedir. Tez kapsamında ele alınan Trabzon'da yaşayan Afganistan asıllı göçmenlerin göç hareketliliği zorunlu göç kategorisinde değerlendirilmektedir. Buna göre zorunlu göç kategorisi dahilinde göç eden bireyler siyasal sistemlerin değişimi, kabileler arası çatışma, iç savaş, insan hakları ihlali, ülke işgali, mevcut ulus devlet sınırlarının yeniden belirlenmesi, ekolojik dengesizlik gibi nedenlerle göç hareketliliğinde bulunmaktadırlar (Kartal ve Başçı, 2014, s. 275). Bireylerin göç hareketliliğinin zorunlu göç bağlamında değerlendirilmesinde, bireyleri kendi tercihleri dışında hareketliliğe zorlayan itici faktörler aranmalıdır (Gökalp Aras, 2013, s. 41).

Göç olgusunun gerçekleştirilmesine yönelik kurgulanan bir diğer kategori bireylerin gönüllü olarak gerçekleştirdikleri göç hareketliliğidir. Bu durumda bireyin göç hareketliliği kendi tercihine dayanmaktadır. Bireylerin göç hareketliliğinin gönüllü göç bağlamında değerlendirilmesinde, bireyleri kendi tercihleri dışında hareketliliğe zorlayan itici faktörlerin yerini çekici faktörler almaktadır (Gökalp Aras, 2013, s. 41-42).

Zorunlu göç hareketliliği mülteci, sığınmacı ve yerinden edilmiş insanları içermektedir (Öner, 2016, s. 17). Ülkesini terk edip başka bir ülkenin korumasını talep eden bireyin göç etme nedenine yönelik ileri sürdüğü iddialar doğrulanıncaya kadar birey sığınmacı olarak tanımlanır (O. Deniz, 2009, s. 189). Dolayısıyla sığınmacı statüsü geçici bir statüdür (Kaya ve Eren, 2014, s. 17). Mülteci kavramı ise sığınma başvurusundan sonra yapılan incelemeyle bireyin ileri sürdüğü iddiaların doğrulanması sonucunda bireye Birleşmiş Milletler tarafından verilen statüdür (O. Deniz, 2009, s. 189). Yerinden edilmiş kişi ifadesi ise daha çok buldukları ülke sınırları içerisinde çeşitli ekonomik, sosyal yahut çevresel faktörlere bağlı olarak yer değiştirmek zorunda kalan bireyleri tanımlamaktadır (Kaya ve Eren, 2014, s. 29).

2.2.2.1. Mültecilik

Hukuki anlamda mültecilik, Türkiye'nin de imzacısı olduğu 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1A. maddesinin ikinci paragrafına göre:

“1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen” her bireye yönelik olarak tanımlanmıştır (Kaya ve Eren, 2014, s. 18).

Bir yabancıya mülteci statüsünün tanınabilmesi için yukarıda belirtilen unsurlara ilişkin bir tehlike halinin bulunması, zulme uğrayacağından korkması, zulüm korkusunun haklı olması ve ülkesinin dışında bulunması gerekmektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinin (f) bendinde, belirtilen unsurları taşımasına rağmen mülteci statüsü verilemeyecek bireyler tanımlanmaktadır. Buna göre ilk olarak, barışa karşı eylemde bulunan, savaş suçu veya uluslararası belgelerde tanımlandığı şekilde insanlığa karşı suç işleyen, ikinci olarak politik olmayan önemli bir suçu mülteci başvurusunun yapıldığı ülke dışında işleyen ve son olarak Birleşmiş Milletler'in ilke ve amaçlarına aykırı eylemlerde bulunan bireyler mültecilik statüsü elde edememektedirler. Mülteci statüsüne

dahil edilemeyen bu bireyler uluslararası hukuki korumadan da faydalanamamaktadırlar (Kaya ve Eren, 2014, s. 18).

1951 Cenevre Sözleşmesi'nde geçen mültecilik statüsü tanımına yönelik "Avrupa'da meydana gelen olaylar sonucunda" ifadesi Türkiye'nin mülteci statüsüne yönelik coğrafi sınırlama kıstasını belirtmektedir. Buna göre Türkiye sadece Avrupa'dan gelen göçmenleri mülteci olarak kabul etmekte, Avrupa dışından gelen ve mülteci statüsü niteliklerini taşıyan göçmenleri ise "şartlı mülteci" statüsünde tanımlamaktadır. Bu durum Türkiye'ye Avrupa ülkeleri haricinde gelen göçmenlerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'den uluslararası koruma temin edebilmelerini sağlamaktadır (Kaya ve Eren, 2014, s. 19). Afganistan asıllı göçmenler Türkiye'de şartlı mülteci statüsüne başvurumaktadırlar. Şartlı mültecilik statüsünde bulunan Afganların çalışma izni bulunamamakta ancak kendi yaşam masraflarını karşılamaları gerekmektedir. Şartlı mültecilik statüsünün geçici nitelikte olması insan hakları perspektifinden değerlendirildiğinde, Afganistan asıllı göçmenlerin Türkiye'de uzun vadeli koruma statüsüne başvuru yapma hakları bulunmamaktadır. Bu durumun Afganistan asıllı göçmenler için sosyal gerçeklikte oldukça sorunlu olduğu vurgulanmaktadır (Kuschminder, 2018, 571).

1951 Cenevre Sözleşmesi'nde geçen mültecilik statüsü tanımına yönelik "1 Ocak 1951'den önce" ifadesi ise Türkiye'nin mültecilik statüsüne yönelik zaman sınırlamasını belirtmektedir. Buna göre Türkiye'ye göç eden bireylere 1 Ocak 1951 tarihinden sonra gerçekleşen olaylar sebebiyle mültecilik statüsünün tanımlanabilmesi mümkün olmaktadır. Ancak Türkiye'nin "New York Protokolü" olarak da adlandırılan 1967 Protokolü'nü imzalaması, Türkiye'de mültecilik statüsüne yönelik zaman sınırlamasının kalkmasına neden olmuştur. Günümüzde Türkiye'de 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin hükümleri doğrultusunda mülteci tanımının kapsamın giren bütün bireyler mülteci statüsü kapsamında değerlendirilmektedir (Kaya ve Eren, 2014, s. 20-21).

Türkiye'de uluslararası hukuk alanında 1951 Cenevre Sözleşmesi geçerliliğini korurken, iç hukuk bağlamında 4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu uygulanmaktadır. Kanun ile yabancıların Türkiye'ye

girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları ile ilgili usul ve esaslar düzenlenmiş Türkiye’den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi amaçlanmıştır (YUKK, 2013). Kanun kapsamında 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde geçerli olan coğrafi kısıtlama geçerliliğini korumaktadır. Avrupa ülkeleri haricinde Türkiye’ye gelen yabancılar yine bu kanun kapsamında “şartlı mülteci” statüsünde değerlendirilmeye tabi tutulmuşlardır (Kaya ve Eren, 2014, s. 20-21).

YUKK’na (2013) göre uluslararası koruma kapsamında ele alınabilecek statüler “mülteci”, “şartlı mülteci” ve “ikincil koruma” statüleri olarak üçe ayrılmaktadır. Ancak akabinde kanuna “geçici koruma” statüsünün de eklenmesiyle kategoriler dörde yükselmektedir. YUKK’da (2013) mültecilik statüsü 1951 Cenevre Sözleşmesi’yle uyumlu olarak Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korkan kişi olarak tanımlanmıştır. Şartlı mültecilik, mültecilik statüsünün Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar için düzenlenmiş halidir. Şartlı mültecilerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalmalarına izin verilmektedir. İkincil koruma statüsü, mülteci yahut şartlı mülteci kapsamında değerlendirilemeyecek ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde işkence, tehdit, ölüm gibi durumlarla karşılaşacak vatansız kişilere sağlanan bir statü olarak düzenlenmiştir. Geçici koruma statüsü, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak Türkiye sınırlarına gelen veya sınırlarını geçen yabancılara sağlanabilecek korumaya yönelik bir statüdür (YUKK, 2013). 2011 yılında Suriye’de yaşanan iç savaş neticesinde Türkiye’ye acil ve kitlesel göç hareketliliği sergileyen göçmenler Türkiye iç hukukuna göre geçici koruma kapsamında değerlendirilmekte ve muameleye tabi tutulmaktadır.

2.2.3. Yasal ve Yasadışı Göç

Literatürde karşılaşılan bir diğer kategori olan yasal-yasadışı göç hareketliliği göçmen bireylerin ülkeye giriş ve ülkeden çıkış yöntemleriyle ilgilidir. Göçmen bireylerin

buldukları ülkeyi terk ederek diğer ülke sınırını yasal kanallarla geçmemesi, buldukları ülkenin vize, ikamet izni ve çalışma şartlarını belirleyen kanunlara uymaması gibi nedenler yasadışı göç hareketliliğine neden olmaktadır (T. Deniz, 2014, s. 177; Yılmaz, 2014, s. 1689). Yasa dışı göç hareketliliğini gerçekleştiren bireye ise yasa dışı göçmen adı verilmektedir. Mültecilik ve sığınmacılık gibi Birleşmiş Milletler tarafından tanınan statüler için gittikleri ülkede koruma tedbirleri sağlanırken bu durum yasa dışı göçmenler için söz konusu değildir. Yasa dışı göçmenler için uygulanan idari işlem sadece geri gönderilme işlemiyle sınırlıdır. Mülteciler ve sığınmacılara ise geri gönderilmeye, toplumsal uyumu sağlamaya ya da üçüncü ülkeye yerleştirilmeye yönelik idari işlemler sağlanmaktadır (T. Deniz, 2014, s. 177-178). Bu durum bulunduğu ülke tarafından yasal olarak tanınan ve tanınmayan göçmenlere yönelik idari işlem ayrımını örnekler niteliktedir.

2.2.4. Düzenli ve Düzensiz Göç

Kümbetoğlu (2016, s. 55) günümüzde hangi göçün zorunlu hangi göçün gönüllü olarak gerçekleştiğinin anlaşılmasının zor olduğunu öne sürmektedir. Ek olarak göç edenlerin sınıflandırılmasına yönelik kurgulanan kavramların ise göç edenleri ne kadar kapsadığının tartışılması gerektiğini ifade etmektedir. Yılmaz'a (2014, s. 1689) göre herhangi bir göç etme eyleminin göç çeşitlerinden hangisine girdiği, tanımı yapanın bulunduğu yere veya kim olduğuna göre değişmektedir. Örneğin Türkiye'de transit göçmen olarak nitelendirilen göçmenler, Avrupa'ya ulaşım talebinde bulduklarında Avrupalılar tarafından sığınmacı olarak nitelendirilmektedirler. Konuyla ilgili Gökalp Aras (2013, s. 42) ise göç eden bireylerin karşılaştığı ciddi ekonomik yoksunluk veya açlığın kenarında olmak gibi birçok durumda, zorunlu ve gönüllü göç kategorilerinin oluşturmasını sağlayan itme ve çekme faktörlerinin anlamlarını yitireceğini belirtmektedir. Dış koşulların ve kurumsal yapıların etkili olduğu göç hareketliliğinde göçmenlerin risk algılamaları ve stratejileri değişmekte ve başlangıçta gönüllü bir hareket olarak konumlandırılan göç eylemi zorunlu hale dönüşebilmekte veya yasal olarak nitelendirilen bir göçmen düzensiz göç hareketliliği kategorisine girebilmektedir. Örneğin turizm, eğitim ya da çalışma amaçlı vize alan göçmenlerin, vizenin öngördüğü sürenin dolması halinde hala buldukları ülkede kalmaya devam

etmesi bu göçmenlerin düzensiz göç kategorisine dahil edilmesini gerekli kılmaktadır (Atasü-Topçuoğlu, 2016, s. 502).

Düzensiz göç kavramı; insan ticaretini, yasal olarak ülke sınırından girip vize süresini geçiren bireyleri, yasal veya yasadışı göçmenlerin kaçak ya da zorla çalıştırılması gibi birçok olguyu ifade eden çatı bir kavramdır. Düzensiz göç, en genel anlamıyla tanımlandığında sınır ötesi insan hareketliliğinin, devletler tarafından kontrol edilemeyen ve gözetlenemeyen kısmını ifade etmektedir (Atasü-Topçuoğlu, 2016, s. 501). Düzensiz göç açısından Türkiye hem kaynak hem geçiş hem de varış ülkesidir (Atasü-Topçuoğlu, 2016, s. 512). Öte yandan düzenli göç kavramı, istihdam, eğitim ya da diğer amaçlarla Türkiye'ye gelen ve gerekli ikamet ve çalışma izinlerine sahip olan göçmenlerin hareketliliğini tanımlamaktadır (İçduygu ve Aksel, 2012, s. 20). Yılmaz (2014, s. 1689) düzensiz göç kavramının ortaya çıkışını az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından değerlendirdiğinde bu ülkelerin artan nüfuslarına, sosyal ve ekonomik imkanlar sağlamakta yetersiz olduklarını belirtmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşayan bireyler, bu ülkelerde ortaya çıkan iç savaşlar, savaşlar ve bölgesel gerilimleri deneyimleyerek güvenlik endişesi yaşamaktadırlar. Öte yandan Avrupa ülkeleri ise nüfuslarının yaşlanma sorunuyla başa çıkmaya çalışmakta ve işgücü açıkları yaşamaktadırlar. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde yaşayan nüfusu, göç hareketliliğiyle iş gücü olarak kullanabilecek olan Avrupa ülkelerinin sürdürdükleri sıkı göç politikaları düzensiz göç olgusuna zemin hazırlamaktadır. Günümüzde yoğun olarak yaşanan düzensiz göç olgusunda, göç eden bireylerin kim oldukları, ne zaman, nasıl ve ne yönde hareket edecekleri kestirilememektedir. İçduygu ve Aksel (2012, s. 20) üçüncü bir ülkeye geçerken Türkiye'yi aracı ülke olarak konumlandıran, gerekli belgeleri olmadan ülkede kalan ya da çalışan bireyleri düzensiz göç kategorisinde ele almaktadırlar. Buradan hareketle düzensiz göç olgusunu, ülkede kalmalarına hukuken izin verilmeyen göçmenlere yönelik kurgulamaktadırlar. Türkiye'de düzensiz göç kapsamında ele alınabilecek iki model olduğunu öne sürmektedirler. Bunlardan ilki transit, ikincisi döngüsel (veya dairesel) ve çalışma amaçlı göç modelleridir.

2.2.4.1. Transit Göç

Başka bir ülkeye geçmek niyetiyle bir ülkeye gelen ve bu ülkede bir süre kalan göçmenlere transit göçmen (İçduygu, 2000, s. 358; Yılmaz, 2003, s. 13), bu göçmenlerin gerçekleştirdiği hareketliliğe ise transit göç adı verilmektedir. Transit göç hareketi geçiş halinde ve göç yolculuğunun ara duraklarından birinde bulunduğu, asıl hedef noktasına henüz ulaşılmadığı anlamlarını taşımaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde de bir bitmemişliği ifade etmektedir (Öner, 2016, s. 17). Kavram olarak transit göç 1900'lü yılların başından itibaren kullanılsa da uluslararası hukuk kapsamında henüz tanımlanmamıştır (Öner, 2016, s. 17).

Üçüncü bir ülkeye sığınma talebinde bulunan tüm bireylerin sığınma taleplerini BMMYK kabul etmektedir. BMMYK Türkiye'de sığınma taleplerini işleme koymakta ve en savunmasız mülteciler için yeniden yerleşim yerleri sağlamaktadır. Ancak Dimitriadi (2015) 2013 yılında kapasite sorunları nedeniyle Türkiye'deki Afganistan asıllı göçmenlerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilme taleplerini işleme koymayı durdurduğunu belirtmiştir (Aktaran: Kuschminder, 2018, s. 571). Geçmişte Afganistan asıllı göçmenler uluslararası mülteci hukukunda sığınma talep edebilirlerken, son on yılda yapılan politika değişiklikleriyle birçok AB üye devletinde uluslararası koruma talebinde bulunma hakkına sahip olarak görülmemektedirler. BMMYK hala Afganistan asıllı göçmenleri kayıt altına almakta, onları sınır dışı edilme veya hapsedilme gibi durumlara karşı korumaktadır. Ancak göçmenlerin üçüncü bir ülkeye yerleşimi için onlara seçenek sunmamaktadır. Bu durum transit ülkelerde yaşayan Afganistan asıllı göçmenleri sıkışmış ve yolculuklarına devam edemeyecekleri şeklinde hissettirmektedir. Buldukları ülkede sıkışan Afganistan asıllı göçmenler ulaşmayı hedefledikleri ülkede göç hareketliliğini sürdürmeyi yasaklayan politikalar nedeniyle hareketsiz hale gelmektedirler (Kuschminder, 2018, s. 567).

2.2.4.2. Döngüsel (Dairesel) ve Çalışma Amaçlı Göç

Döngüsel (veya dairesel) ve çalışma amaçlı göç, bireylerin herhangi bir ülkeye ekonomik imkânlar arayışıyla çok defa seyahat etmeleriyle gerçekleşmektedir. Seyahat eden çoğu birey ülkeye yasal yollarla girmiş olsa da bireylerin gittikleri ülkenin kalış koşullarını

ihlal etmeleri veya vize sürelerini aşmaları gibi nedenler bu hareketliliğin düzensiz göç olgusu dahilinde ele alınmasına neden olmaktadır (İçduygu ve Aksel, 2012, s. 25).

3. BÖLÜM : SOVYET İŞGALİNDEN GÜNÜMÜZE AFGANİSTAN'A GENEL BAKIŞ

3.1. COĞRAFİ KONUM

“Bugünkü Afganistan Türkistan, Hindistan Alt Kıtası ve İran gibi kültürel farklılıklar barındıran üç önemli bölgenin coğrafi olarak kesiştiği bir alanda yer almaktadır.” (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 15). Güneydoğusunda Pakistan, batısında İran, kuzeyinde Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan ile komşudur (Dimitriadi, 2013, s. 5).

Afganistan toprakları ele alındığında bu toprakların da kendi içinde etnik, ırksal ve dilsel olarak bölgelere ayrıldığı gözlemlenmektedir. Bu noktada Afganistan'ın etnik, ırksal, dilsel ve dini olarak farklı grupları barındırmasının ülkenin kendi içinde de farklı bölgelere ayrılmasına yol açtığı ifade edilmektedir. Örneğin Dimitriadi (2013, s. 6), Afganistan'da belirli bir dini gruba aidiyetin belirli bir coğrafi alana karşılık geldiğini ifade etmektedir. Ona göre Afganlar, Afganistan'la olan ilişkilerini bir ulusal kimlik açısından tanımlamaktan ziyade ırk, din ve aile temelinde yorumlamaktadırlar. Bu noktada Hajiyarali (2011, s. 2) de Afgan isminin bir Peştun kabilesinin ismi olduğunu belirtmekte ve Afgan halkının kendilerini “Afgan” ya da “Afganistanlı” olarak nitelendirmesi durumunu bir tartışma konusu olarak öne sürmektedir. Afganistan'da yaşayan ve belirli bir etnik grubun üyesi olan bireylerin, kendilerini üst bir ulusal kimlik ile tanımlamaktansa etnik aidiyetleriyle tanımlamayı tercih ettikleri ifade edilmektedir. Birden fazla etnik gruba ev sahipliği yapan Afganistan topraklarındaki coğrafi grup ayrılıkları etnik grup ayrılıklarıyla paralellik göstermektedir. Neredeyse yarısı dağlık bölgelerden oluşan Afganistan coğrafyası, ulaşılamaz alanları barındırarak farklı etnik grupların birbirleriyle temasını engellemektedir. Etnik grupların coğrafi olarak birbirleriyle temaslarının olmaması, dolaylı olarak bu grupların üst bir ulusal kimlik etrafında birleşememelerine neden olmaktadır (Dimitriadi, 2013, s. 6).

3.2. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Afganistan'ın Orta Asya'nın ticari ve siyasi olarak merkezi bir stratejik noktasında yer aldığı farklı mezhepleri ve farklı dilleri barındıran bir ülke olduğu ifade edilmektedir (Bekmuradi, 2014, s. 12; Hajiyarali, 2011, s. 36). Afganistan'da dil farklılıklarının ve dinî değişim dalgalarının yaşanması çeşitli etnik grupları ve kültürel değerleri barındırmasıyla ilgilidir. Bölgede sürekli yaşanan göç hareketliliği ve bölgeye yönelik gerçekleştirilen istilalar, Afganistan'ın nüfus artış ve azalmalarının düzensiz olmasına neden olmaktadır (Hajiyarali, 2011, s. 36).

Afganistan'ın farklı kültürel niteliklere sahip, farklı dil ve mezhepleri barındıran yapısını etkileyen bir diğer etmen ise coğrafi konumudur. Tarihsel süreç içerisinde Afganistan Asya'nın önemli üç medeniyeti olan Hint, Çin ve İslam medeniyetleriyle etkileşime girmiştir (Hajiyarali, 2011, s. 36). Afganistan kuruluşundan günümüze kadar farklı imparatorluklara ev sahipliği yapması, farklı dillerin kullanıldığı ve farklı etnik grupların bir arada olduğu bugünkü nüfus yapısını meydana getirmektedir. Afganistan'ın homojen olmayan etnik yapısı ülke içerisinde sıkça yaşanan kargaşa ve çatışmanın nedeni olarak öne sürülmektedir. Etnik grupların Afganistan yönetimini ele geçirme amacıyla hareket etmelerinin ülke içerisindeki birçok çatışmaya zemin hazırladığı belirtilmektedir. Söz konusu çatışma dönemlerinde ülke yöneticileri tarafından bu olaylar bastırılmıştır. Gerek küresel gerek bölgesel gelişmeler, ülkede etnik gruplar çerçevesinde şekillenen siyasi oluşumları meydana getirmiştir. Ancak bu oluşumlar kısa sürede yok olmuşlardır (Bekmuradi, 2014, s. 1).

Bekmuradi (2014, s. 12) Afganistan'daki savaş ve düzensizlik gibi nedenlerle son yirmi yılda ülke içerisinde nüfusu sayımının yapılamadığını ifade etmektedir. Daha önce yapılan nüfus sayımlarından hareketle ve nüfus artış hızını göz önüne alarak Afganistan nüfusunu tahmini 25 milyon olarak öne sürmektedir. Ancak Sivrioğlu ve Türkoğlu (2017, s. 25) 2010 verilerinden hareketle Afganistan nüfusunun 30 milyonu aştığını belirtmektedir. Afganistan nüfusu; nüfus artış hızı yüksek, yaş ortalaması ise düşük bir ülke olarak ifade edilmektedir. Ülke nüfusunun neredeyse yarısı on beş yaşından küçüktür (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 25). Afganistan'da varlığını sürdüren etnik gruplar ele alındığında bu gruplar; Peştun, Tacik, Hazara, Türk toplulukları ve diğer daha küçük etnik gruplar olarak sınıflandırılabilir. (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 11).

Literatür incelemesi yapıldığında Afganistan’da yaşayan etnik gruplara dair sayısal verilerin farklılık gösterdiği dikkat çekmektedir. Sivrioğlu ve Türkoğlu (2017, s. 25) Afganistan’da yaşayan nüfusun etnik dağılımını belirlemeye yönelik sağlıklı istatistiki verilere ulaşılmasının zorluğunu, Afganistan’da süregelen savaşların etkisiyle yaşanan iç ve dış göç hareketlerinin bölgedeki etnik dağılımı sürekli olarak değiştirmesiyle izah etmektedirler. Afganistan’daki iç savaş, istikrarsızlık ve göç hareketliliği literatür incelemesi sırasında gerek Afganistan nüfusunu belirlemeyi gerekse Afganistan’daki nüfusun etnik dağılımını belirlemeyi zorlaştıran etmenler olarak sıralanmaktadırlar.

2008 yılı verilerine göre Afganistan halkının tahminen yüzde 40-42’si Peştunlar’dan oluşmaktadır. Peştunlar’ın büyük bir bölümü Sünni-Hanefi mezhebine bağlıyken az bir kısmı ise Şii’dir (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 26-27). Afganistan’da yaşayan bir diğer etnik grup olan Tacik nüfusu ise batılı kaynaklara göre Afganistan’ın tahminen dörtte birini oluşturmaktadır. Büyük bir bölümü Sünni-Hanefi Müslüman’dır (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 28-29). Afganistan’da yaşayan üçüncü kimi kaynaklara göre ise ikinci büyük etnik grup Hazaralar’dır. Hazara nüfusu Afganistan nüfusunun yüzde 9-20’sini oluşturmaktadır. Hazara halkının, ülkenin erişilmez merkez dağlık bölgelerinde yaşamaları ve şehirlerde yaşayanlarının da yaşadıkları baskı nedeniyle etnik kimliklerini gizlemek zorunda kalmaları gibi nedenler, bu grubun Afganistan nüfusuna oranı hakkında sağlıklı istatistiki verilere ulaşılmasını zorlaştırmıştır. Hazaralar’ın çoğunluğu Şii’dir (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 29-30). Afganistan’da yaşayan diğer bir etnik grup Türk topluluklarıdır. Bu topluluklar Afganistan nüfusunun yüzde 16-17’sini oluşturmaktadır. Türk toplulukları Özbek, Kazak, Kırgız kökenli etnik grupları kapsamaktadır, bu topluluklar arasında da en yüksek nüfus oranı yüzde 10’luk bir oranla Özbeklerdir (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 31).

Afganistan’da 20’den fazla dil kullanılmakta ve birçok farklı inanç bir arada bulunmaktadır (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 25). Afganistan’da yaşayan bireylerin bir kısmı Hinduizm, Sihizm ve Yahudilik’e mensuptur, %99’u ise İslami inanca sahiptir. İslamiyet’e mensup bireylerin yaklaşık %70’i Sünni, %25’i Şii mezhebine mensuptur. Şii ve Sünni gruba mensup bireyler arasındaki mezhep çatışmaları Afganistan tarihi boyunca meydana gelmiştir (Hajiyarali, 2011, s. 25).

3.3. SOVYET İŞGALİNDEN GÜNÜMÜZE AFGANİSTAN TARİHİNE GENEL BAKIŞ

Afganistan'ın bugünkü durumunu anlamada, sosyalist döneminden günümüze kadar olan tarihsel arka planına değinmek gerekli olacaktır.

Afganistan'da sosyalist dönem, 27 Nisan 1978 gecesi komünist askerlerin yaptıkları darbe sonucunda yönetimi devralmalarıyla resmîyet kazanmıştır (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 253). Sovyetler Birliği'nden esinlenerek Afganistan'da reform ve modernizasyon çalışmalarının yapılması hedeflenmiştir (Dimitriadi, 2013, s. 6). Yeni rejimin ilk yıllarının çok sayıda tutuklama ve idamlara tanıklık ettiği ifade edilmektedir. Komünist rejimin sergilediği siyasi tutum Afganistan'da yaşayan kentli ve batılı olarak nitelendirilen orta sınıfın Afganistan'ı hızla terk etmesine neden olmuştur (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 253). Afganlılar 1978 darbesi ve 1979 Sovyet müdahalesinden önce de çeşitli formlarda göç hareketliliğinde bulunmuşlardır ancak Sovyet müdahalesinden sonra gerçekte nüfus hareketliliği daha dramatik ve büyük bir boyut kazanmıştır. Ülkelerinden ayrılan Afganların, ayrılmalarının ardından ülkelerine ziyaret amaçlı da olsa geri döndükleri, bu ayrılma ve dönme pratiğinin ise süreç içerisinde süreklilik kazandığı ifade edilmektedir. 1980 ve 1990'larda en büyük mülteci nüfusunu oluşturan Afganlar, bu süreçte bir gün ülkelerine geri dönebilecekleri umudunu sürdürmüşlerdir (Monsutti, 2008, s. 59). Afganistan Marksist Demokrat Partisi'nin darbesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan ilk göç dalgası ilerleyen yıllarda Afganistan mülteci nüfusunun şekillenmesine zemin hazırlayacaktır (Dimitriadi, 2013, s. 6).

Komünist rejimin yönetimi üstlenmesi hızla organize edilen toprak reformu, insan hakları ihlalleri, ölümler ve özellikle Hazara etnik grubunun siyasi ve dini liderlerini hedef alan uygulamaları beraberinde getirmiştir (Dimitriadi, 2013, s. 7). Uygulamaya konulan toprak reformu aşiret reislerinin tasfiyesini hedeflemektedir. Ancak aşiret kültürü ve dayanışmasının güçlü olduğu Afganistan'da uygulanan toprak reformu köylüler tarafından destek bulamayarak zamanla başarısızlığa uğramıştır. Yine bu dönemde yapılan bir diğer uygulama olan eğitim seferberliği ile okuma-yazma kursları açılarak Afganistan'daki tüm çocuklara ulaşması hedeflenmiştir. Ancak başlatılan eğitim

seferberliğinin özellikle kız çocuklarının okutulmaya çalışılması noktasında geleneklerle çatıştığı öne sürülmüş ve eğitim seferberliği özellikle Afganistan köylüleri tarafından tepki çekmiş, kırsal alanda yeni rejime karşı büyük tepkiler oluşmasına neden olmuştur (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 254). Afganistan halkı Rus işgaline ve Rus yanlısı olan Afgan hükümetine karşı topyekûn savaş ilan etmiş ve mücadele yöntemi olarak dağlara çıkmıştır (Bekmuradi, 2014, s. 4). Medrese öğrencileri yeni rejime karşı direniş kuvvetlerine katılmıştır. Özellikle çatışmaların sürdüğü bölgelerde halk, temel ihtiyaçlarının giderilmesinden mahrum kalmıştır (Hajiyarali, 2011, s. 7). Reformlar, önce yerel daha sonra bölgesel düzeyde örgütlenen muhafazakâr İslamcılar tarafından olumsuz karşılanmıştır (Dimitriadi, 2013, s. 7).

Rejimin etkilerinin kırsal alanda zayıf olması ve Afganistan'da yaşayan diğer etnik gruplardan destek bulamaması sonucunda Afgan komünistleri Sovyet müdahalesini talep etmek zorunda kalmışlardır. Bunun üzerine Sovyetler Birliği Afganistan'a askeri personel göndermiştir. On yıllardır Afganistan'da bulunan ve Afganistan'ın kalkınması için destek olan Sovyetler Birliği, gönderilen askeri personelin dost ve müttefik bir ülkeye gittikleri kanısı taşımaktadır. Buradan hareketle Afganistan'a gelen askeri personel yanlarında aile üyelerini de getirmekte sakınca görmemişlerdir. Ancak Mart 1979'da halk kitleleri Afganistan'daki çeşitli oluşumlarca kışkırtılarak Sovyet askerlerine saldırmış hareketin genişlemesiyle birçok asker, sağlık çalışanı ve öğretmen çıkan olaylar neticesinde çocukları ve eşleriyle birlikte öldürülmüşlerdir (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 260-261). Rusların Afganistan'ı işgalci tutumuna karşı, İslam ülkeleri ve Afganistan halkına kafirlerle mücadele ettikleri, Batı dünyasına ise özgürlük mücadelesi verdikleri şeklinde lanse edilen mücahitler bu süreç içerisinde ortaya çıkmışlardır (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 261-262). Mücahitlerin ortaya çıkışı ile gelişen süreç ilerleyen yıllarda küresel cihadın temel uygulama alanı olacaktır (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 263).

Afganistan'daki Rus hakimiyeti genel olarak ele alındığında, rejim boyunca komünizm ile İslami değerler arasında ortaklık kurulmaya çalışıldığı ifade edilebilir. Rejimin sürdürülmesine yönelik kentli sınıflardan görece destek alınmasına rağmen kırsal alanda bu destek zayıf kalmıştır (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 260).

1989 yılına gelindiğinde mücahit grupların ve generallerin birleşmesiyle Rus yanlısı Afgan hükümeti devrilmiştir. 1989 yılında Sovyetlerin Afganistan'dan çekilmesiyle Afganistan'da ikinci bir göç hareketliliği yaşanmıştır. 1990 yılında Afgan mülteciler 6,22 milyonluk rakamla mülteci grupları içerisinde zirveye ulaşmışlardır (Monsutti, 2008, s. 60). Ülkenin altyapısının yok edilmesiyle, nüfusun önemli bir kısmı komşu ülkeler İran ve Pakistan'a göç etmek zorunda kalmışlardır (Dimitriadi, 2013, s. 7).

1992 Nisan'ında isyancıların başkent Kabil'i ele geçirmesiyle Komünist Parti iktidarını (Dimitriadi, 2013, s. 7), Afganistan'da 13 senedir komünist rejime ve Sovyetlere karşı mücadele veren mücahitlere devretmiştir (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 277). İktidara gelen mücahitlerin sağlık, eğitim, teknoloji, ekonomi gibi konularda uygulama yürütmeleri beklenirken, mücahitler sinema ve müziği yasaklamayı, bölgede taşınamayan yüzlerce heykeli parçalara ayırmayı öncelikli uygulama alanları haline getirmişlerdir. Başkent Kabil'de seneler süren çatışmalar neticesinde binaların yüzde 70'i kullanılmaz hale gelmiş, 50.000 sivil hayatını kaybetmiş ve kent halkı şehri terk etmek zorunda kalmıştır (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 279). Sovyetlerin geri çekilmesinden ve Kabil'in mücahit gruplar tarafından ele geçirilmesinden sonra ülkeye geri dönüşlerin yaşandığı Afganistan göç deseni, ilerleyen yıllarda ülke içinde meydana gelen çatışmalarla dışarıya yönelik hareketlilik kazanmıştır (Monsutti, 2008, s. 60).

Mücahit gruplar arasında yaşanan iktidar mücadelesi Afganistan'da iç savaşın başlamasında tetikleyici unsur olarak öne sürülmektedir (Bekmuradi, 2014, s. 4). Ülke tarihinin en şiddetli savaşlarından biri olarak nitelendirilen iç savaş, başlangıçta başkentte merkezlenmiş, ancak birkaç grubun önderliğinde diğer illere de yayılmıştır (Dimitriadi, 2013, s. 7). Mücahit gruplar arasındaki iktidar mücadelesi, Afganistan'ın günden güne gerilemesine ve ülke içerisinde anlaşmazlıkların artmasına neden olmuştur. Ülkenin içinde bulunduğu bu karmaşık ortam, Afganistan'daki etnik gruplar arasındaki isyanları tetiklemiş ve iç savaşın ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır (Bekmuradi, 2014, s. 4). Siyasi istikrarsızlık ülke ekonomisini de etkilemiştir. İç savaş kent merkezlerini tahrip etmiş, bazı bölgelerde kırsal tarımın sürdürülmesi mümkün olmamıştır (Dimitriadi, 2013, s. 7). İç savaş ortamına ek olarak bireylerin artan yoksulluğu göç hareketliliğinin sürdürülmesinde rol oynamıştır (Monsutti, 2008, s. 63).

Afganistan’da iç savaşın ortaya çıkmasında, Afganistan’da söz sahibi olmak isteyen Rusya ve ABD’nin etkileri olmuştur. İki ülke de farklı grupları destekleyerek iç savaşın başlamasını ve sürdürülmesini desteklemişlerdir (Bekmuradi, 2014, s. 4). Soğuk Savaşın sürdüğü 1979-1989 yıllarındaki işgal hem Sovyetler Birliği'nin hem de ABD'nin iç ve dış politikalarının uygulama alanı olmuştur. Sovyet birliklerinin ülkeden geri çekilmesine kadar ABD Sovyetlere karşı İslami direnişin çoğunu finanse etmiştir (Dimitriadi, 2013, s. 7). Sivrioğlu ve Türkoğlu (2017, s. 264) yaşanan süreci “Afganistan’ı Pakistan/ABD etkisinden kurtarmak isteyenlerle (komünistler), Rus etkisinden kurtarmak isteyenler (mücahitler) arasında kökenleri eskiye dayanan bir kavganın yeniden tezahür etmiş hali” olarak ifade etmektedirler. Ancak 1990’ların ortalarına gelindiğinde Ruslara karşı örgütlenen mücahitlerin, ABD desteğiyle bölgede etkin bir silahlı güç olan Taliban’a karşı Rusya’dan yardım istedikleri görülmektedir (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 264).

1994 yılına gelindiğinde Afganistan’ın Sovyet işgaline kıyasla daha kanlı bir dönem yaşadığı görülmektedir. Afganistan’daki bütün önemli şehirler mahalle mahalle bölünmüş, halkın bir kasabadan diğerine geçmesi imkânsız hale gelmiştir. Ülkede var olan otorite boşluğu nedeniyle suç oranları gün geçtikçe artmıştır (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 282). Taliban bu otorite boşluğundan faydalanıp otoriteyi sağlama gayesiyle ortaya çıkmıştır. Ülkeyi 1996’dan 2001’e kadar yöneten ve Batı Afganistan’ın yerli Peştun kabilelerinden gelen Taliban, Afganistan ve Pakistan’daki bölgesel dini okullarda örgütlenmişler ve Afganistan İslam Emirliği’nin kurulmasını hedeflemişlerdir (Dimitriadi, 2013, s. 7). 1998 yılında başkent Kabil’i ele geçiren Taliban örgütü güçlenerek ülkenin %90’ını kontrol etmeye başlamıştır (Hajiyarali, 2011, s. 1). Rusya, Taliban’a karşı Afganistan’da kuzey birliği ve Ahmet Şah Mesud’u desteklerken ABD Pakistan’daki Taliban kamplarında eğitim görmekte olan Taliban ve El-kaide üyelerini desteklemiştir (Bekmuradi, 2014, s. 4).

Sivrioğlu ve Türkoğlu (2017, s. 283) Taliban üyelerinin resim, müzik ve sanata düşmanca baktıklarını, kadınların evden dışarı çıkmalarına, hatta kız çocuklarının evde eğitim almalarına dahi karşı olduklarını, Şii mezhepli bireyleri ise yok edilmeleri gereken mürtetler olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Afganistan’da Taliban döneminde etnik grupların tüm sosyal haklarını yitirdikleri ifade edilmektedir. Bu dönemde Özbekçe ve

Türkmence yasaklanmış, Şii mezhepli Hazaralar'a mezhepleri dolayısıyla baskı uygulanmıştır (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 293). Şii mezhebinde olan Hazara etnik grubunun yaklaşık 1 milyonunun, Taliban döneminde maruz kaldıkları sistematik zulüm nedeniyle başlıca İran'a toplu olarak göç ettikleri belirtilmektedir (Dimitriadi, 2013, s. 7). Taliban, ömürlerini komünizmin yıkılmasına adanmış olan mücahitleri "komünist kafirler" olarak görmüştür. Sivrioğlu ve Türkoğlu (2017, s. 285-286) aslında iyi savaşçılar olmayan Taliban üyelerinin mücahitlerle girdikleri çatışmaları kazanmalarını; sorgusuz bir adanmışlığa, sayılamayacak kadar çok militana sahip olmalarına ve maddi olarak desteklenmelerine bağlamışlardır. İç savaşın sonucunda Taliban'ın ülke yönetimini hızlı bir şekilde ele geçirmesiyle birlikte mücahit gruplar arasındaki iktidar mücadelesi de sona ermiştir.

Taliban'ın güçlenmesiyle Afganistan halkı meydanlarda asılı kanlı cesetlere, stadyumlarda recm edilen kadınlara, herkesin önünde kesilen kol ve bacaklara alışmışlardır. Müzik, yerel danslar da dahil olmak üzere her türlü dans yasaklanmış, müzik aletleri parçalanmış, sinemalar yakılmış, heykeller, sanat eserleri ve tarihi eserler gayri İslami kabul edildiğinden yok edilmiştir. Kadınlar kamusal alanda gittikçe görünmez hale gelmiştir. Çalışan kadınların işlerine, Kabil Üniversitesi'ndeki kadın öğrencilerin ise eğitimine son verilmiştir. Doğum kontrol yöntemleri ve kadınların erkek doktorlara gitmesi yasaklanmıştır. Kadın doktorların çalışılmasına izin verilmediği bu bağlamda, Afganistan bebek ölüm oranlarında dünya birincisi olma yolunda hızla ilerleyen ülkeler arasına girmiştir. Erkeklerde ise sakal bırakmak zorunludur, sakalı çıkmayan erkekler ise takma sakalla gezmek zorundadırlar. Eşcinsellik idamlık bir suçtur. Batılı tüm kıyafetler, kuaför, makyaj malzemeleri, parfüm yasaklanmıştır. Namazları kaçırmak en önemli suçtur. Namaz kılmayanlar tespit edilip sopayla cezalandırılmaktadır (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 290-293).

11 Eylül 2001 tarihine kadar Afganistan'da yaşanan tüm bu olayların ABD'nin Taliban'a karşı bir tutum sergilemesine yetmediği ifade edilmektedir. Ancak 11 Eylül sabahı ABD'deki İkiz Kuleler'e ve Pentagon'a gerçekleştirilen saldırıyla, ABD tepkisini saldırı sorumlusu olarak gördüğü Bin Ladin'e bağlı El-Kaide örgütüne ve Bin Ladin'i gizlemekle suçlanan Taliban'a yöneltmiştir (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 299). ABD,

Taliban rejiminden Usame bin Ladin'i teslim etmesini istemiş ve teslim edilmeyince de Afganistan'ı terör merkezi ilan ederek Afganistan'a önce hava sonra kara harekâtlarıyla bir operasyon düzenlenmiştir. 2001 yılının sonuna doğru ABD, Afganistan'ın birçok bölgesinde Taliban'ın yok edildiğini bildirmiştir. 2001-2002 kışında Kabil'de uluslararası topluluklar tarafından desteklenen yeni bir hükümet kurulmuştur. Hükümetin kurulmasıyla Afganistan halkı barış ve refah dolu yeni bir döneme gireceği umudu taşımış ve beş milyondan fazla birey çoğunlukla İran ve Pakistan'dan ülkelerine geri dönüş hareketliliği başlatmıştır. Afganistan sınırları içerisinde yerinden edilen yarım milyon birey de bu dönemde, yaşadıkları bölgelere geri dönmüşlerdir. Afganistan asıllı bireylerin bu geri dönüş hareketi BM tarihindeki en büyük geri dönüş hareketinden biri olarak nitelendirilmektedir. Ancak Afganistan'da, beklenen güvenlik ortamına ulaşamaması 2005 yılından bugüne ülkeye geri dönüş hareketliliğinde azalmalarla sonuçlanmıştır (Monsutti, 2008, s. 60).

ABD ve müttefiklerinin 2001-2014 yılları arasında sürdürdüğü çatışmalarda her iki taraf da can kayıpları vermiş 100 bine yakın Afgan sivil, Taliban ve Amerikan kuvvetlerince öldürülmüştür (Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 306). Yaşananların sonucunda Afganistan, çatışmaların ve kaosu olduğu bir bölge haline gelmiştir (Bekmuradi, 2014, s. 5). Monsutti'nin (2005) Afganistan asıllı bireylerle girdiği diyaloglarda, bireylerin sıklıkla yolcu oldukları, evde olmadıkları, güvenliğin olmadığı, ya da kime güvenebileceklerini bilmedikleri gibi ifadelerde buldukları dikkat çekmektedir. Ona göre, 1978 Komünist darbesi öncesinde dahi kullanılan bu ifadeler Afganistan asıllı bireylerin savaş ve göçü kapsayan genel ve varoluşsal iki temel sorununa işaret etmektedir. İçduygu ve Karadağ'ın (2018, s. 482) Afganistan'ı kırılğan olarak betimlemelerinin ise Monsutti'nin bu ifadeleriyle örtüştüğü gözlemlenmektedir. Onlara göre de Afganistan'da fikir ayrılıklarının yaşanması, savaş ve şiddet ortamının devam etmesi Afganistanlı milyonlarca vatandaşı diğer bölgelere göç etmeye zorlamaktadır. Afganistan asıllı göçmenlerin uzun süredir devam eden bu sürgün hayatları Afganistan'ı kırılğan bir yapıya getirmektedir. 1980'lerde ve 1990'ların başında, çoğu üst ve orta kentsel sınıflardan gelen Afganistan asıllı birey Avrupa, Kuzey Amerika veya Avustralya'ya göç etmişlerdir. Taliban zamanına gelindiğinde Afganistan'ın kırsal kesimlerinde yaşayan birçok bireyin de batıya yöneldikleri gözlemlenmektedir (Monsutti,

2008, s. 67). 2001 yılına kadar Afganistan asıllı göçmenlerin hedef ülkesi olarak konumlanan İran ve Pakistan'ın göçmenleri kabul etme politikalarını değiştirmeleriyle, Afganistan asıllı göçmenler yeni göç yolları aramak, Avrupa ülkelerini ve Avustralya'yı hedef ülkeleri haline getirmek zorunda kalmışlardır (Dimitriadi, 2013, s. 7). Buna rağmen Afganistan, İran ve Pakistan arasında yaşayan yaklaşık üç milyon Afganistan asıllı göçmen ile mültecilerin kaynak ülkesi olmada önde gelen ülke konumunu sürdürmektedir (Monsutti, 2008, s. 60). Günümüzde yurtdışında yaşayan Afganistan asıllı bireylerin sayısı dikkate değerdir. Afganistan asıllı bireyler ya aileleriyle ya da bireysel olarak geçim stratejileri için önemli bir etmen olan göç hareketliliklerini sürdürmeye devam etmektedirler (Monsutti, 2008, s. 61).

11 Eylül 2001 sonrası Taliban ve El-Kaide yönetimlerinin Afganistan siyasetinde dominant gücünün kırılmasından sonra, geçmişte Afganistan'ın farklı bölgelerinde etnik gruplara dayalı faaliyette bulunan siyasi oluşumlar resmiyet kazanarak iktidarda söz sahibi olmuşlardır. Tarihsel süreç içerisinde belli bir etnik gruba bağlı olarak, belli bir bölgede faaliyet yürüten siyasi oluşumlar, halk nezdinde önemli yere sahiptirler. Günümüzde Afganistan siyasetinde, belirli bir etnik gurubu temsil eden siyasi partiler önemlerini korumaktadırlar (Bekmuradi, 2014, s. 123-125). Zira yönetimde söz sahibi olan partinin, diğer siyasi partileri sistemin dışında tutması, bu partilere yakın olan bireylere bürokraside ve devlet kurumlarında iş vermemesi gibi olayların yaşanması (Bekmuradi, 2014, s. 124) bireylerin ait olduğu etnik gruba dayalı bir ayrımcılığa yol açmaktadır. Afganistan halkı kendi çıkarlarıyla uygun olarak etnik kimliğini temsil eden partiyi destekleme yönünde tavır almaktadır. Etnik gruplar arasında sergilenen siyasi tutum Afgan göç ağları için de geçerlidir. Monsutti (2008, s. 67), ulusötesi bir nitelikte tanımladığı Afgan göç ağlarının, etnik sınırlar arasında bölünmüş olduğunu ifade etmektedir. Ona göre Afganistan'da etkinliğini sürdüren etnik gruplaşmalar arasındaki rekabet, varılan hedef ülkede de varlığını sürdürmektedir.

Sovyetlerden itibaren süren bazı etnik grupların birbirleriyle çatışmaları, iç savaş ile yaygınlaşan milliyetçilik akımı ve farklı grupların süregelen kimlik sorunları günümüzde Afganistan'da hala etkinliğini korumaktadır (Hajjiyarali, 2011, s. 1). Afganistan'da Afgan milleti kavramı sadece Peştun etnik grubuna mensup bireyler için milli bir anlamı ifade

etmektedir, diğer gruplar ise Afgan milleti kavramını daha ziyade yurt bilinci olarak anlamlandırmaktadırlar (Hajiyarali, 2011, s. 28). Afganistan asıllı bireylerin sürgün hayatlarında bir öteki olarak kurgulanan “Afganlık” ifadesi, bireylerin aidiyetlerine dair gerilimler yaşamalarına neden olmaktadır. Günlük yaşamlarında diğer Afganistan asıllı göçmenlerce etnik grup aidiyetlerine göre nitelendirilen bireyler, hedef ülke vatandaşları tarafından Afgan olarak kategorileştirilmektedir. Bu durum Afgan milleti kavramını yurt bilinci olarak anlamlandıran ve kendini bu ifadeyle tanımlamayan etnik gruplar için soyut bir zeminde kalarak aidiyet sorununa yol açmaktadır (Monsutti, 2008, s. 67).

Günümüzde Afganistan’da bölgesel egemenlik, etnik aidiyetlere göre sağlanmaktadır. Bu durum; emirlik, mutlak krallık, meşruti krallık, cumhuriyet, demokratik cumhuriyet, İslam devleti gibi çeşitli yönetim şekilleri ile yönetilen Afganistan’da tarihsel süreç içerisinde merkezi otoritenin sağlanamamasıyla ilişkilendirilmektedir (Hajiyarali, 2011, s. 28). Afganistan’da hala ABD varlığı söz konusudur. ABD’nin Afganistan’da askeri varlığına ilişkin 2014 yılı itibariyle kuvvetle azaltma ve çekilme mevcuttur ancak, Afganistan topraklarından ne zaman çıkacağı belirsizliğini korumaktadır (Bekmuradi, 2014, s. 5).

Tarihi boyunca ataerkil bir aile yapısına sahip olan Afganistan’da, erkek hâkimiyetini kabul etmek bir nevi gelenek halini almıştır. Bu gelenek İslâmî dayanaklarla meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Afganistan’daki ailelerin geniş aile yapısında örgütlenmeleri ve evlenen bireylerin müstakil bir aile kurmak yerine genellikle erkeğin ailesiyle birlikte yaşamaları, kız çocuklarının günün birinde aileden ayrılacakları fikrini destekleyerek erkek çocuğa sahip olmanın ayrıcalıklı olduğu kanaatine zemin hazırlamıştır. Afganistan asıllı bireyler arasında çok eşlilik yaygındır. Erkeğin ikinci, üçüncü veya dördüncü kez evlenmesi Afganistan asıllı bir kadının boşanma nedeni olarak görülmemektedir. Afganistan asıllı bir kadının sosyal hayat pratiklerinde var olmasının çoğu zaman eşiyile bağlantılı olduğu ifade edilmektedir (Hajiyarali, 2011, s. 22). Hajiyarali (2011, s. 22) günümüzde Afganistan’da kız çocuklarının eğitim kurumlarında daha fazla yer almaya başlaması, kadınların iş hayatına katılımlarının artması, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik konuların tartışılmaya başlanması gibi gelişmeleri kadınların sosyal statülerindeki değişimin bir göstergesi olarak yorumlamaktadır.

3.4. AFGANİSTAN, GÖÇ VE TÜRKİYE

Göç olgusu Afganistan'da hayatta kalma ve geçim kaynaklarının ayrılmaz bir parçasıdır (Kuschminder, 2018, s. 568) Afganistan; ticaret, istihdam, evlilik ve güvenlik gibi farklı nedenlerden kaynaklanan karmaşık ve uzun bir göç tarihine sahiptir (Monsutti, 2008, s. 60). Afganistan'ın yeniden yapılandırılma sürecinde göç olgusunun bir araç olarak görev aldığı ifade edilmektedir. Günümüze gelindiğinde ise göç olgusu, Afganistan'ın sosyal ve kültürel yaşamının bir parçası hatta kurucu ögesi olarak tanımlanmaktadır. Göç hareketliliği, Afganistan asıllı bireyler açısından ele alındığında pek çoğu için etkili bir hayatta kalma stratejisi olarak değerlendirilmektedir (Monsutti, 2008, 71).

Afganistan halkının tarihsel süreçteki göç hareketliliği ele alındığında 1979 yılında meydana gelen Sovyet istilası ilk göç dalgasının nedeni olarak konumlanmaktadır (İçduygu ve Karadağ, s. 485). 1978 yılında Marksist Afganistan Demokrat Partisi'nin hükümeti devirmesi, Afgan mülteci nüfusunu büyük ölçüde şekillendiren uzun bir huzursuzluk dönemini de beraberinde getirmektedir. Parti Sovyetler Birliği'nden esinlenerek Afganistan'da reform hareketlerinde bulunmakta ve Afganistan'ı modernleştirmeyi hedeflemektedir. Partinin getirdiği seküler rejim, cihat ilan eden Müslüman Kardeşler tarafından yürütülen bir direnişin de yolunu açmıştır. 1983 yılına gelindiğinde Sovyet ordusu ve mücahit gruplar arasında süren savaş, ülkedeki güvenlik ortamını çok daha olumsuz şartlara taşımış milyonlarca Afgan'ın çoğunlukla İran ve Pakistan'a yönelen göç hareketliliğine neden olmuştur. 1989'da Sovyet güçlerinin Afganistan'dan çekilmesiyle BMMYK mültecilere yönelik ülkelerine geri dönüş kampanyası yürütmüştür ve yürütülen bu kampanya 1992 yılında geniş kitlelere ulaşmayı başarmıştır. 1992 ile 1996 yılları arasında ülkedeki çeşitli mücahit grupları arasında süren savaş devam etmiş ve daha sonra bu gruplar Taliban adlı örgüte katılmıştır. 1992 yılında mücahit gruplar arasında başlayan bu savaş ülkede bir güç mücadelesine dönüşmüştür.

1996 yılına gelindiğinde Taliban, başkent Kabil de dahil olmak üzere Afganistan'ın çoğunun kontrolünü ele geçirmiştir. Taliban'ın Şeriat'a dayanan yeni yönetimi, özellikle kadın haklarında, eğitimde, sosyal ve kültürel yaşamda insan hakları ihlali olarak değerlendirilebilecek baskıcı bir yönetim tarzı izlemektedir. Taliban'ın Afganistan

coğrafyasında uygulamaya geçtiği radikal olarak adlandırılabilir yönetim tarzı Afganistan'da yaşayan birçok insanın gerek ulusal gerek uluslararası boyutta hareketliliğini de tetiklemektedir.

Eylül 2001'de Amerika'da El Kaide örgütü tarafından meydana getirilen ikiz kulelerin bombalanmasından sonra Amerika Ekim 2001'de Afganistan'ı işgal etmiştir. İşgalin ardından BMMYK ve hedef ülkeler tarafından yürütülen geri dönüş prosedürleri göçmenlerin Afganistan'a geri dönmesini sağlamıştır. Ancak 2008'den sonra ülkedeki güvensizlik durumunun devam ettiği gözlemlenmiştir. 2015'te Taliban'ın Afganistan'ın önemli şehirlerinden biri olan Kunduz'u ele geçirmesiyle bölgede 2001 yılından itibaren süren Amerikan gücünün de etkisi azalmıştır. Amerika ve NATO'nun bölgede sürdürdüğü politikalar Afgan asıllı göçmenlerin göç hareketliliğini azaltmamıştır. Günümüzde Afganistan'ın iç karışıklığı ve Afganistan asıllı bireylerin göç hareketi devam etmekte ve çözümden uzak olarak nitelendirilmektedir (İçduygu ve Karadağ, 2018, s. 486).

Dünya genelinde değerlendirildiğinde, Afganistan asıllı yaklaşık 2.5 milyon mülteci olduğu belirtilmektedir. Afganistan asıllı mülteciler Asya'daki en büyük sığınmacı nüfusu oluştururken dünyada ise ikinci en büyük sığınmacı nüfusunu oluşturmaktadırlar (UNHCR, 2018). Avrupa'ya olan göç hareketliliği açısından değerlendirildiğinde ise Afganistan asıllı göçmenler en büyük sığınmacı gruplardan biri olarak ifade edilmektedir (İçduygu ve Karadağ, 2018, s. 482; Kuschminder, 2018, s. 568). Afganistan'da devam eden çatışma ortamı, savaş ve şiddet milyonlarca Afganistan asıllı göçmenin başka ülkelere sığınma talebinde bulunmasına neden olmaktadır. Literatür incelemesi yapıldığında Afganistan'a komşu olan İran ve Pakistan, Afganistan asıllı göçmenlerin göç hareketliliğinden doğrudan etkilenen ülkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu göç hareketliliğinin dünyadaki diğer ülkelere de etkisi olduğu belirtilmektedir. Bu noktada Türkiye, 1980'lerin başından beri binlerce Afganistan asıllı sığınmacıya ev sahipliği yapmakta ayrıca Afganistan asıllı göçmenlerin çeşitli Avrupa ülkelerine ulaşmasında da rol oynamaktadır (İçduygu ve Karadağ, 2018, s. 483).

Türkiye tarihsel süreç içerisinde başlangıçta göç veren bir ülke olarak konumlandırılırken günümüzde göçmen nüfusa ev sahipliği yapan hedef ülke olarak konumlandırılmaktadır. Özellikle Avrupa ülkeleri tarafından misafir göçmen gönderen bir ülke olarak tanımlanan Türkiye, son birkaç on yılda göçmen alan bir ülke haline gelmiştir (İçduygu ve Aksel, 2012, s. 19). T. Deniz (2014, s. 184) Türkiye'nin hedef ülke haline gelmesiyle ilgili olarak düzensiz göçmenlerin bir kısmının Türkiye'yi transit ülke olarak konumlandığını belirtmiştir. Ancak ona göre, düzensiz göçmenlerin bir diğer kısmı ise Türkiye'yi hedef ülke olarak konumlandırmaktadır. Bu durumun sonucunda Türkiye, 20. yüzyılın ortalarından bu yana kendi vatandaşları yurtdışına göç eden bir ülke olarak ifade edilebilirken günümüzde başka ülke vatandaşlarının göç ettiği ve kaçak olarak çalıştığı bir ülke olarak ifade edilmektedir. T. Deniz (2014, s. 184) göç eden nüfusun Türkiye'yi siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel olarak etkileyeceğini öne sürmektedir.

Türkiye jeopolitik konumu gereği göç veren ülkeler ile göç alan ülkeler arasında yer almakta bu durum da özellikle son on yıllık süreç içerisinde onun geçiş ülkesi rolünü pekiştirmektedir. Avrupa kıtasının 1980'lerden itibaren yoğun göç hareketliliğine maruz kalması bu göç akımlarının kavşağında yer alan Türkiye'yi de etkilemektedir. Türkiye, 1960'lı yıllardan bu yana ulusötesi emek göçü veren bir ülke olarak tanımlanmaktadır. Ancak günümüzde Türkiye'nin göç alan bir ülke olarak ifade edildiği, üçüncü bir ülkeye gitmeyi hedefleyen sığınmacılar ve mülteci adayları için ise tercih edilen bir geçiş ülkesi olarak konumlandırıldığı gözlemlenmektedir (Kartal ve Başçı, 2014, s. 275).

Gökalp Aras (2013, s. 6) Türkiye'nin, AB üye ülkeleri tarafından transit ülke olarak konumlandırıldığına dikkat çekmektedir. Uluslararası göç sistemleri içinde Türkiye, göçmenler için nihai hedef noktası olarak konumlandırılan Avrupa'ya ulaşmak için geçici bir konut işlevi görmektedir. Ancak Türkiye ekonomik ve siyasi olarak istikrarsız olan ve de AB üye ülkesi olmayan birçok devletten de göç almaktadır. Gökalp Aras (2013, s. 7) bu durumun nedenini ülkelerin sürdürdüğü katı göç politikalarıyla ilişkilendirmektedir. AB'nin düzensiz göç olgusunu, göçmenlik ve sığınma politikaları bağlamında ele alması göçmenlerin göç hareketliliklerini engellemekte ve Türkiye'yi süreç içerisinde hedef ülke konumuna getirmektedir. Zira Cenevre Sözleşmesi'nde göçmenlerin mülteci statüsünde değerlendirilmemesi onları coğrafi hareketlilik açısından sınırlamaktadır. Bu durum

göçmenleri güvenli ülkeye geçmek için beklemeye zorlamakta ya da belirli şartlar altında ülkesine geri dönmeye yönlendirmektedir. Göçmenlerin üçüncü bir ülkeye geçmek için ayları hatta yılları bulan süreçleri (Kuschminder, 2018, s. 566) Türkiye’de geçirmeleri düzensiz göç olgusunu ortaya çıkarmakta ve süreç içerisinde Türkiye’nin hedef ülke olarak konumlanmasına zemin hazırlamaktadır.

Göç sistemleri teorisine göre göçmenlerin göç etmeyi tercih ettikleri ülkeler rastgele seçilmemektedir. Göçmenler yakın kültürel, tarihi ve ekonomik bağlantıları olan ülkelere göç etmeyi tercih etmektedirler. Bu yaklaşımdan hareket edilerek Türkiye ile Afganistan arasındaki kültürel, tarihi ve ekonomik bağlantılar göç olgusu çerçevesinde ele alınacaktır.

1980'lerden önce Afgan vatandaşlarının Türkiye'ye göç hareketleri incelendiğinde bu hareketlerin Türkiye ve Afganistan arasında düzenlenen ikili anlaşmalar yoluyla gerçekleştirildiği görülmektedir. 1980'lerden önceki hareketlilik içerik yönünden ele alındığında Afgan asıllı az sayıda öğrenci veya memurun geçici olarak Türkiye'ye dağınık göç hareketinde bulunduğu ifade edilebilir. Bu hareket istikrarlı olarak nitelendirilebilir olsa da Türkiye’de hiçbir zaman Afgan göçmen topluluğunun oluşumuna yol açmamış küçük bir harekettir.

1982 yılında dönemin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Pakistan’daki Afgan mülteci kamplarına ziyaret gerçekleştirmiş Afganistan’da yaşayan “Türk kökenli ve kültürlü” olarak ifade ettiği Türkmen, Hazara, Özbek ve Kırgız etnik kökenli yerlerinden edilmiş Afganlara yönelik yardım hareketliliğine öncülük etmiştir. Bu yardım hareketliliği 1934 İskân Kanunu’na dayandırılmıştır. Türkiye’nin de imzacısı olduğu 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre Türkiye'ye, Avrupa dışına gelen göçmenlere mülteci statüsü verilmemektedir. Türk hükümeti buradan hareketle hukuksal bir iç düzenlemeye giderek ve 1934 İskân Kanunu’nu dayanak alarak göçmenlerin ulaşım ve yerleşim düzenlemelerini planlamıştır. Afganistan asıllı göçmenlerin Türkiye’ye yerleşimini ise ilgili kanun kapsamında “Türk menşei ve kültürü” statüsü başlığı altında düzenlemiş ve Cenevre sözleşmesinin getirdiği coğrafi sınırlamanın önüne geçmeyi hedeflemiştir.

1983'ten 1990'ların sonuna kadar Türkiye'ye gelen Afganistan asıllı göçmenlerin sayısı ele alındığında ulaşılan rakamlar çok fazla olarak nitelendirilmemektedir. Ancak bu dönemde Afganistan'dan Türkiye'ye yönelik gerçekleştirilen göç hareketliliği süreklilik kazanmaktadır. Afganistan asıllı göçmenlerin sadece Türkiye'yle sınırlı kalmayan ve Türkiye'nin ötesinde özellikle Avrupa'ya uzanan hareketliliği bu dönemin dikkat çeken özelliğidir. İki aşamalı olarak ifade edilebilen bu hareketlilik literatürde yer alan birçok çalışmada varlığını doğrudan veya dolaylı olarak ispat etmiştir. Bu iki aşamalı göç sisteminde Türkiye'ye gelen Afgan asıllı mülteci ve düzensiz göçmenlerin bir kısmı ülkedeki diğer Afgan topluluklarına katılıp ülkeye yerleşirken diğer bir kısmı ise Türkiye'yi üçüncü bir ülkeye geçmek niyetiyle konumlandırmaktadır. Türkiye, Avrupa ülkelerinin çoğunlukla yer aldığı üçüncü bir ülkeye geçmeyi hedefleyen Afgan asıllı mülteci ve düzensiz göçmenler için nihai hedeflerine ulaşmakta bir basamak olarak konumlanmaktadır.

1990'lardan günümüze gelindiğinde iki aşamalı göç siteminin ilk aşaması olan Afganistan ile Türkiye arasında gerçekleştirilen göç akışının ve ikinci aşaması olan Afganistan'dan Türkiye'ye oradan da Avrupa'ya uzanan göç akışının pekiştiği gözlemlenmektedir (İçduygu ve Karadağ, 2018, s. 489-490). 1990'lı yılların başında Türkiye'nin komşu ülkelerinde tırmanan huzursuzluklar, bireysel ve toplu sığınma vakalarının artmasına yol açmış bu durum da Türkiye'yi göç konusunda daha hassas hale getirmiştir. Türk hükümeti 1994 yılında "1994 Yönetmeliği" olarak da anılan "Türkiye'ye İltica Eden Veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar Ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"i çıkarmıştır. 1994 yılında kabul edilen yönetmelikle bireysel ve toplu sığınma vakaları karşısında devletin takınacağı tutum ve sığınmacılara sağlanacak haklar düzenlenmektedir. 1994 Yönetmeliği doğrudan sığınma olaylarına yönelik ilk genel düzenleyici belge niteliği taşımaktadır. 1994 Yönetmeliği'nde uluslararası hukuk bakımından "sığınmacı-mülteci" statüsünün kazanılması için gerekli şartlar belirtilmesine rağmen, ülkeye yasa dışı yollardan giriş yapmış olan ve iç hukuki düzenlemeleri bilmeyen göçmenler, ön koşulların yerine getirilmesi ve geçerli kimlik belgelerinin temin edilebilmesi için gereken zamanda yetkili makama başvurmayarak iç

hukuki düzenlemelerin ihlaline neden olmaktadır (Kaya ve Eren, 2014, s. 22). İçduygu ve Karadağ (2018, s. 490) sosyal gerçeklikte ortaya çıkan bu durumun Türkiye'deki Afgan nüfusunun düzensizleşmesine neden olduğunu öne sürmektedir.

2005 yılında Türkiye'nin AB'ye katılım müzakerelerinin başlamasıyla, Türkiye'deki göç politikaları katılaşmakta ve sınır geçişleri daha kısıtlayıcı hale gelmektedir. Ancak 2011'den sonra Suriyeli göç hareketliliği Türkiye'nin yürüttüğü göç politikasının başlıca etmeni haline gelmekte ve sınır politikasının esnemesine neden olmaktadır. Afganistan asıllı göçmenlerin de göç hareketliliği esneyen bu sınır politikası neticesinde kolaylaşmaktadır. 2015 yılına gelindiğinde Türkiye, AB üyesi ülkeler için transit ülke olarak konumlanmaktadır. 2015 yazında, Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçmeyi hedefleyen yaklaşık bir milyon insanın yüzde 25'ini Afgan mülteciler oluşturmaktadır (İçduygu ve Karadağ, 2018, s. 490).

İçduygu ve Karadağ (2018, s. 490) Türkiye'deki Afganistan asıllı göçmenlerle ilgili olarak iki temel problem ortaya koymaktadır. Bunlardan ilki Türkiye'nin de imzacısı olduğu 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki mülteci tanımıyla ilgilidir. Bu tanıma göre mülteci:

“ırkı, dini, uyruğu, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve o ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut uyruğu yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu zulüm korkusu nedeniyle dönmek istemeyen kişilerdir.” (BMMYK Kıbrıs Ofisi, 2017 s. 3).

Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan mülteci tanımının Avrupa ülkelerinde meydana gelen olayları ölçüt alması coğrafi kısıtlamalara neden olmaktadır. Sözleşmede yer alan bu kısıtlama, Afganistan asıllı göçmenlerin Türkiye'de kalmalarını engellemekte ve başka bir ülkeye yerleştirilmelerini gerektirmektedir. Türkiye'deki Afganistan asıllı göçmenlerle ilgili olarak ortaya çıkan bir diğer problem ise BMMYK'nin 2013 yılının ortalarında Afganistan asıllı göçmenlerin mülteci başvurularını durdurmasına yöneliktir. BMMYK yeni mülteci başvurusu almamasının yanı sıra var olan dosyaların birikmesi

nedeniyle bu dosyaların da işlem sürecini dondurmuytur. Tüm bu zorlu koşullar, süreç içerisinde çoktan Türkiye'ye ulaşmış olan Afganistan asıllı göçmenleri Avrupa'ya geçmeye zorlamaktadır.

4. BÖLÜM : AFGANİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇ VE GÖÇ SÜRECİNDEKİ DENEYİMLER

Afganistan asıllı göçmenlerin göç hikayelerinde Türkiye'yi hedef ülke mi transit ülke mi olarak konumlandıklarının anlaşılabilmesi için katılımcıların göç hikayelerinin de anlaşılması gerekmektedir. Zira göç olgusunu nitel araştırma yöntemini uygulayarak ele alan çalışmalarda, incelenen sosyal olgunun nedenlerinin, etkileyen ve etkilendiği faktörlerin, içinde olduğu bağlamın ve olguyu önceleyen koşulların ele alınması gerekmektedir (Kümbetoğlu, 2016, s. 59). Bu tavır göç olgusunun bütüncül bir perspektifle ele alınmasını sağlamaktadır. Buradan hareketle Afganistan asıllı katılımcıların Afganistan'dan ayrılma nedenleri, Türkiye'ye gelme süreçleri, Türkiye'ye geldikten sonra Trabzon'a nasıl ulaştıkları ve Türkiye'yi tercih etme nedenlerine yönelik problem cümleleri bu bölümde anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, katılımcıların araştırmanın problem cümlelerine yönelik sorulara verdikleri cevaplar analiz edilip temalara ayrılmıştır. İlgili temalar ise literatür bağlamında değerlendirilerek yorumlanmıştır.

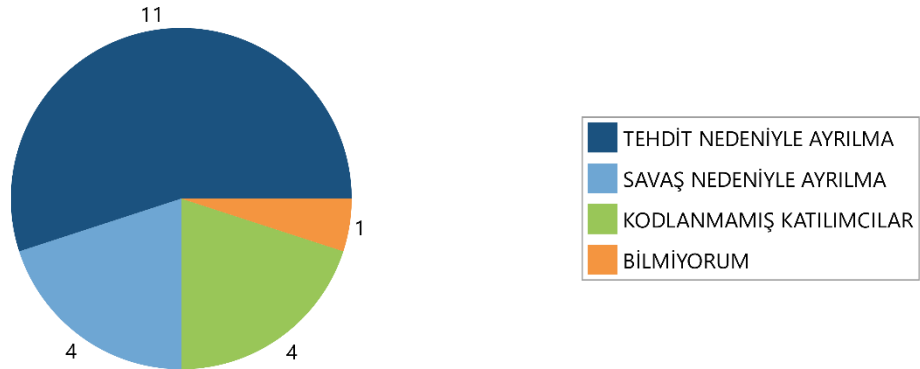
4.1. KATILIMCILARIN AFGANİSTAN'DAN AYRILMA NEDENLERİ

Afganistan'da uzun süredir devam eden savaş ve çatışma ortamı Afganistan asıllı göçmenlerin ülkelerinden ayrılma nedenleri olarak ifade edilmektedir. Kuschminder, (2018, s. 571) Afganistan'ın dünyada en fazla mülteci üreten ülkelerden biri, Afganistan asıllı göçmenlerin ise Avrupa'ya sığınma talebinde bulunan en geniş gruplardan biri olmasının nedeni olarak Afganistan'da süren savaş ve çatışma ortamını ileri sürmektedir. İçduygu ve Karadağ'a (2018, s. 482-483) göre de Afganistan asıllı göçmenlerin ülkelerini zorunlu olarak terk etmelerine neden olan etmen Afganistan'da süren savaş ve çatışma ortamıdır. Onlara göre, günümüzde Afganistan'da yaşayan etnik gruplar hala güvenlik sorunuyla karşılaşmakta ve yaşadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu noktada Monsutti (2008, s. 62) çalışmasında, Afganistan asıllı vatandaşların ülkelerinden ayrılma nedenlerinin, aslında daha detaylı olduğunu öne sürmektedir. Monsutti'nin Afganistan asıllı vatandaşların ülkelerinden ayrılmalarına yönelik sıraladığı diğer etmenler savaş ve çatışma ortamının sosyal gerçeklikteki izdüşümleri olarak okunabilir.

O, Afganistan asıllı vatandaşların ülkelerinden ayrılma nedenleri olarak savaşın; fiziksel, politik, ekonomik ve etnik yansımalarının da ele alınması gerektiğini ileri sürmüştür. Buradan hareketle çalışmada, politik çatışma ve şiddet, doğal afetler ve ekonomik nedenli göçü Afganistan'dan nüfus hareketliliğinin temel nedeni olabilecek üç etmen olarak sıralamıştır.

Tez kapsamında görüşülen Afganistan asıllı 20 katılımcının 11'i (K1, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K10, K13, K14, K18) tehdit nedeniyle 4'ü (K5, K11, K15, K20) ise savaş nedeniyle Afganistan'dan ayrıldığı şeklinde değerlendirilmiştir. Afganistan dışındaki ülkelerde doğmuş Afganistan asıllı katılımcılardan 4'ü (K2, K12, K16, K17) Afganistan'dan neden ayrıldıklarına yönelik soruya açıklık getirmemişlerdir. Katılımcılardan K19'un ise ailesi kendisi 6 yaşındayken Afganistan'dan ayrılma kararı almıştır. K19 ailesinin Afganistan'dan neden ayrıldığını bilmediğini ifade etmiştir.

Şekil 1: Katılımcıların Afganistan'dan Ayrılma Nedenleri

Katılımcılardan 2'si Afganistan'dan savaş nedeniyle ayrıldığını ifade etmiştir.

“Emniyet yoktu. Savaş var emniyet yoktu.” (K5).

“Hem psikoloji olarak hem de mesela şey tehdit ediyordular bize mesela şey mesela evden çıktık zaman daha salim eve dönüyor musunuz dönüyoruz onu da bilemiyorduk.” (K15).

Katılımcıların ifade ettikleri bu güvensizlik haliyle ilgili olarak Sirkeci (2020, s. 25) bireylerin “insani güvensizlik” temasına dair algılarının göç kararlarında etkili olduğunu öne sürmektedir. Çatışmalar bireylerin bazılarında bir güvensizlik algısı yaratırken diğerlerinde hoşgörülebilir sıkıntılar olarak algılanmaktadır. Buradan hareketle Afganistan’daki savaş ve çatışma ortamının, iki katılımcıda da bir güvensizlik algısına neden olduğu ve göç etme kararlarını etkilediği ifade edilebilir. Güvensizlik teması Monsutti’nin (2005) Afganistan asıllı bireylerle ilgili olarak işaret ettiği savaş ve göçü kapsayan varoluşsal iki temel sorununu akıllara getirmektedir. 1978 Sovyet işgaline dayanan güvensizlik temasının Afganistan asıllı katılımcılar için günümüzde de geçerliliğini koruduğu gözlemlenmektedir.

Katılımcılardan Afganistan’da yaşama deneyimi bulunmayan K20 ve Afganistan’da yaklaşık 10 yıl yaşayan K11’in Afganistan’dan ayrılma kararlarını aileleri vermiştir. Bu iki katılımcı da ailelerinin savaş nedeniyle Afganistan’dan ayrıldığını belirtmişlerdir. Bu konuda K20 Afganistan’da süren savaş ortamının temel ihtiyaçlarını karşılamada güçlüklerle neden olduğunu ifade etmektedir. K20 temel ihtiyaçlarını barınma, beslenme ve güvenlik ihtiyacı olarak sıralamaktadır. Afganistan’daki savaş ortamı K20’nin temel ihtiyaçları arasında sıraladığı güvenlik ihtiyacının giderilmesini olumsuz etkilemektedir.

K11’in ailesi ise “Rusya’nın Afganistan’a girdiği yıllarda” Afganistan’dan ayrılıp İran’a göç etmiştir.

“Afganistan’dan önceden ayrıldım yani Taliban’la pek alakası yok şey Rusya’nın Afganistan’a girdiği yıllarda.” (K11).

K20 İran’da doğmuş, göç etme kararını kendisi almamış ancak göç etme nedenini Afganistan’daki savaş ve çatışma ortamı olarak tanımlamıştır. K11 ise yine göç etme kararını kendisi almamış ancak göç etme nedenini Rusya’nın Afganistan işgali kaynaklı savaş ortamı olarak ifade etmiştir. Bu iki katılımcının ifadeleri Monsutti’nin (2008, s. 60) Afganların tarihinin uzun bir göçün ve göçün çeşitli formlarının hikayesi olduğu savını örneklendirir niteliktedir.

Katılımcılardan 10'u (K1, K3, K4, K7, K8, K9, K10, K13, K14, K18) Afganistan'dan tehdit almaları nedeniyle ayrıldığını ifade etmiştir. Bu tehdit katılımcıların kendilerine ya da ailelerine yönelik olarak gerçekleşmiştir. Katılımcılar Taliban ya da aile üyeleri tarafından tehdit edilmeleri sonucunda Afganistan'dan ayrılma kararı almışlardır.

Katılımcıların ifadeleri ayrıntılı olarak ele alındığında K3 ailesi tarafından, istemediği bir nişana zorlandığını ve sevdiği kişiyle evlenmeye teşebbüs etmesi halinde yine ailesi tarafından öldürülmekle tehdit edildiğini ifade etmektedir.

“(...) Evet. O yüzden ben istemedim. Yani ben eşimi sevdim yani ikimiz bu bunu istedim yani kaçtık.” (K3).

Katılımcılardan 8'i (K1, K4, K7, K8, K9, K10, K14, K18) Taliban'dan aldıkları tehdit nedeniyle Afganistan'dan ayrılma kararı aldıklarını ifade etmişlerdir. K7, K8, K10 ve K14'ün aileleri Taliban tarafından tehdit edildiği için Afganistan'dan ayrılmışlardır. Bu katılımcılardan olan K7 ve K10 anne babalarının Taliban'dan tehdit alması nedeniyle Afganistan'dan ayrıldıklarını ifade etmişlerdir. K14'ün ise eşi öldürülmüştür. Eşini kaybetmesinin ardından K14'ün çocukları ve kendisinin de can güvenliği tehlike altına girmiş ve K14 Afganistan'dan ayrılma kararı almıştır. K8 ise savaş nedeniyle Afganistan'dan ayrılmadığının altını çizerek tehdit edilmesi nedeniyle göç etmek zorunda kaldığını ifade etmektedir.

“Ben savaş olarak Afganistan'dan kaçmadım. Ben düşmanım vardı kaçtım.” (K8)

K8'in düşmanından aldığı tehdit, kendisine ve ailesine yöneliktir. K8, kişisel düşmanından aldığı tehdidin, sonuç itibarıyla Taliban'la bağlantılı olduğunu ifade etmektedir.

Katılımcılardan 4'ü ise Taliban tarafından bizzat tehdit edildiklerini ifade etmişlerdir. Bu katılımcılar çalıştıkları alan nedeniyle Taliban'dan tehdit almışlardır. K1 radyo ve televizyon alanında çalıştığı için tehdit aldığını ifade etmiştir.

“Yani ben orda kendi şahsımın can güvenliği yoktu. Ben çünkü radyo televizyonda çalışıyordum. Özellikle daha önce de size söyledim bu şekilde çalışan mesela bir ilden bir başka ile gidemiyor. Giderse de yolda Taliban veya başka teröristler var onlar yakalarsa zaten telefonlarında resimleri var o çalışanların orda ya mermiyle sıklar ya da kafana keser. Onun dışında bir iki defa bıçaklan tehdit edildim en sonda tabancayla tehdit edildim baktım burda duramıyorum o yüzden mecbur buraya (...)” (K1).

Asker olan K4 ve K9 çalıştıkları alan nedeniyle Taliban’dan tehdit aldıkları için Afganistan’dan zorunlu olarak göç ettiklerini ifade etmektedirler.

“Ben 1 haftaya yakın Taliban’ın elinden esir düştüm esir düşünce de orda çok şiddet gördüm. Ondan sonra da devletin elinde Taliban’ın üyeleri vardı bizi Taliban devlete verdi devlette onların üyelerin karşılıklı değiş tokuş yaptılar o yüzden onların elinden kurtuldum ben ve ordan ayrılmak zorunda kaldım.” (K4).

“Ben aslında esir olmuştum. 2 kere.” (K9).

Havaalanında çalışan K18 de Müslüman olmayan kişilerle çalıştığı gerekçesiyle Taliban’dan tehdit almıştır. Müslüman olmayan kişilerle çalışmaya devam ettiği için çalışma arkadaşıyla birlikte Taliban üyeleri tarafından alıkonduğunu ifade etmektedir.

“Evet kaçırdılar. Sonra bizi para istediler...Sonra parayı aldılar. Parayı verdim. Parayı verdim bizi bıraktılar. Onlar daha sonra çalışmak yasaktır. Daha sonra çalışmaya devam ettim gene devam ettim yani yapacak bir şey yoktu başka çaresimiz yoktu yani. Onlar değil başka bir firmalara çalışıyordum yani. Çalışmaya devam ettim bir gün akşamdan tabancalar bizim arabamızın arkasından şey ettiler.” (K18).

K4, K9 ve K18 tehdit edilmelerinin yanı sıra Taliban tarafından zorla alıkonulmuşlardır. Alıkonmanın ardından Taliban üyeleri tarafından silahlı saldırıya maruz kalan K18 güvenliğini sağlamak için polis teşkilatına başvurmuş ancak başvurusu sonuç vermemiştir. Toplumda bireylerin güvenliğini ve toplumsal nizamı sağlamakla görevli bir kuruluş olan polis teşkilatının Afganistan’da bu görevini yerine getirememesi ve K18’in de Taliban örgütü karşısında can güvenliğini bireysel çabalarıyla sağlayamaması zorunlu olarak göç etmesiyle sonuçlanmıştır.

“Ateş ettiler yani...Saldırdılar. Biz geldim polise dedim bizim bu akşam saldırıldılar yani onlar bana diyor ki yani şimdi sene bir şey olmadı bir şey olduğu zaman da gelin. Bizim ülkemizde öyle bir şey var yani. Diyorum adam bize saldırmış. Yok

diyor öyle bir şey yok...Öyle yani kabul etmiyor. Sanki onlardan para alıyor yani ortasına. Diyor ki bir şey olmamış yani şimdi bir şey olmadı bir şey olduğu zamanda gelin. Biz ordan da yani daha gitmedim o tarafta işe. Bugün bize ataş ettiler yarın bizi yakalasalardı öldürüyorlar yani.” (K18).

Taliban tarafından tehdit aldıkları gerekçesiyle göç etme kararı alan katılımcılar göç etme nedenlerini Afganistan’da süren savaş ve çatışma ortamı olarak tanımlamamaktadırlar. Ancak katılımcıların tehdit aldıkları organın Taliban örgütü olması, onların Afganistan’da süren savaş ve çatışma ortamından dolayı olarak etkilendiklerini göstermektedir. Bu noktada göç etme nedenlerini mikro kişisel gerekçelerle temellendiren katılımcıların göç etme nedenlerinin makro Afganistan’ın toplumsal yapısı ve şartlarıyla izah edilebileceği düşünülmektedir.

Afganistan’dan tehdit alması nedeniyle ayrılan diğer katılımcılar K13 ve K6 olarak değerlendirilmiştir. K13 ailesinin tehdit alması üzerine Afganistan’dan ayrılma kararı aldığını ifade etmiştir. Ancak tehdit eden organın kim olduğunu bilmemektedir. K6 ise göç etme nedenini amcalarıyla yaşadığı kişisel problemler olarak tanımlamaktadır.

“Afganistan yani güzel Afganistan kötü değil yani sadece savaş var mesela dışarı çıktığı zaman yani herkes konuşuyor yani size komşular, akrabalar her şeyi söylüyorlar. Yani bu şeyler Afganistan kötü yani sadece savaş... çalışmaya yani izin vermiyorlar yani Afganistan.

(...) Evet bize yani amcalarım yani amca. Bizim aile öyle yani müselmanız. İzin vermiyorlar kızlar dışarı çalış öyle yani izin vermiyorlar.” (K6).

K6 dışarı çıktığı zaman kendini baskı altında hissetmekte ve amcaları K6’nın dışarıda çalışmasına izin vermemektedir. Bu iki etmen, K6’nın gündelik yaşam deneyimlerini özgürce şekillendirmesini tehdit etmektedir. K6’nın göç etme nedeni olarak öne sürdüğü etmenlerin Afganistan’ın toplumsal örgütlenmesiyle alakalı olduğu düşünülmektedir. Hajiyarali (2011, s. 22) günümüzde Afganistan’da kız çocuklarının eğitim kurumlarında daha fazla yer almaya başlaması, kadınların iş hayatına katılımlarının artması, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik konuların tartışılmaya başlanması gibi gelişmelerin olduğunu öne sürerek Afganistan toplumundaki kadınların sosyal statülerinde bir değişim olduğunu ifade etmektedir. Ancak K6’nın dışarıda çalışmamasından hareketle Afganistan’ın toplumsal örgütlenmesinde kadınların yerinin

kamusal/özel alan ayrımında özel alan olduğu gözlemlenmektedir. Kamusal alana dahil olmaya çalıştığı K6, kendisini baskı altında hissetmesine hatta ülkesini terk etmesine neden olacak toplumsal denetim mekanizmalarıyla karşılaşmaktadır. Bu nokta da Hajiyarali'nin günümüz Afganistan toplumunda kadınların statülerine dair bahsettiği değişimlerin toplumsal tabakalar içerisinde nereye kadar nüfuz ettiği sorusunu akıllara getirmektedir.

Katılımcıların ifadeleri gönüllü ve zorunlu olarak iki kategoriye ayrılan göç etme nedeni bağlamında değerlendirildiğinde, katılımcıların Afganistan'ı zorunlu olarak terk ettikleri ifade edilebilir. Literatürde Afganistan'da süren savaş ve çatışma ortamı Afganistan asıllı bireylerin uluslararası göç hareketliliğinin nedeni olarak ileri sürülmektedir. Benzer şekilde Afganistan asıllı 20 katılımcının Afganistan'dan ayrılma nedeni olarak kategorilendirilen temalardan biri Afganistan'daki savaş ve çatışma ortamıdır. Katılımcıların Afganistan'dan ayrılma nedeni olarak kategorilendirilen bir diğer tema ise kendilerine ya da ailelerine yönelik tehdit almalarıdır. Bu noktada katılımcıların tehdit aldıkları organın çoğunlukla Taliban örgütü olduğu gözlemlenmektedir. Buradan hareketle, katılımcıların Afganistan'dan ayrılma nedenlerine yönelik temalandırılan tehdit unsurunun, Afganistan'daki savaş ve çatışma ortamıyla ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak katılımcıların ifadelerinden hareketle oluşturulan her iki temanın da katılımcıların güvenliğini tehdit ettiği ve onlarda bir güvenlik endişesi meydana getirdiği anlaşılmıştır.

4.2. KAYNAK ÜLKEDEN AYRILMA VE GÖÇ SÜRECİ

Tezin bu bölümünde katılımcıların Türkiye'ye gelmek üzere çıktıkları göç yolculuklarına kimlerle çıktıkları konusundaki beyanlarına ve göç yolculuklarına dair ifadelerine yer verilmiştir.

Afganistan asıllı 20 katılımcının göç yolculuklarına aileleriyle ya da tek başlarına çıktıkları gözlemlenmektedir. 20 katılımcının 17'sinin (K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K19, K20) Türkiye'ye aileleriyle birlikte geldikleri gözlemlenmektedir. Bu ailenin içeriği ele alındığında; 1 katılımcı eşiyile (K3),

4 katılımcı (K4, K11, K12, K16) eşi ve çocuklarıyla, 3 katılımcı (K7, K8, K10) anne, baba ve kardeşleriyle, 3 katılımcı (K6, K13, K17) anne ve kardeşleriyle, 2 katılımcı (K15, K20) büyükanne/büyükbaba, anne, baba ve kardeşleriyle ve 2 katılımcı (K2, K19) çocuklarıyla Türkiye'ye gelmişlerdir. K9 eşi ve kardeşiyle, K14 ise babası ve çocuklarıyla Türkiye'ye geldiğini belirtmiştir.

Katılımcıların 3'ü (K1, K5, K18) Türkiye'ye tek başlarına gelmiştir. Ancak bu gruba dahil olan K18'in eşi ve kardeşinin kendisinden sonra Türkiye'ye gelmesiyle aile bütünleşmeleri sağlanmıştır. K18'in göç hikayesinde ortaya çıkan bu durum göçün sürdürülebilirliğine ve zincirleme göç olgusuna işaret etmektedir.

Afganistan asıllı 20 katılımcının 17'si göç yolculuğuna aileleriyle çıkmış ve göç kararlarını aileleriyle birlikte almışlardır. Bu durum göç kararında yalnızca bireylerin değil aile ve hane halkının da etkili olduğunu öne süren yeni ekonomi kuramının savıyla benzerlik göstermektedir. Ancak İçduygu ve Aksel (2012, s. 18) 1995 ve 2003 tarihli Uluslararası Göç Örgütü çalışmalarının bulgularını değerlendirdiklerinde, transit ve düzensiz göçmenlerin göç kararını bireysel olarak aldıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmadan elde edilen bulguların, tez kapsamında ele alınan katılımcı grubunun ifadeleriyle uyumadığı gözlemlenmektedir.

O. Deniz (2019, s. 193) genellikle Asya, Ortadoğu ve Doğu Afrika kökenli olan mülteci ve kaçak göçmenlerin Türkiye'deki sınır geçişlerinde ağır coğrafi şartlarla mücadele etmek zorunda kaldıklarını ifade etmektedir. Bu süreçte göçmenler yüksek dağlık alanlardan sınırı geçip uzun mesafeleri yürümek zorunda kalmaktadırlar. Özellikle kış aylarında bu coğrafi koşullar altında mülteciler, kar fırtınasına yakalanarak yollarını kaybetmekte, soğuktan donarak ölmekte ya da kurtlar tarafından parçalanarak hayatlarını kaybetmektedirler.

Tez kapsamında görüşülen katılımcılardan 5'i göç yolculuklarının nasıl geçtiğine dair tanımlayıcı ifadelerde bulunmuşlardır. K2, K8, K15 ve K20 için yasadışı göç yolculuğu zorlu bir süreçtir. Ancak K16 diğer katılımcıların aksine yasadışı yollardan Türkiye'ye gelme sürecinin kolay olduğunu ifade etmektedir.

“Kaçak geldim.

O süreç nasıl oldu?

Rahat geldim çok rahat.” (K16).

Göç yolculuğu yaklaşık bir ay süren K8, göç yolculuğunun sıkıntılı olduğunu dile getirmektedir.

“Sınırın geçtik zamanda dağlarda o arada çok sıkıntılarımız çıktık yani. Baya soğuk vardı hırsızlar vardı yani biz yolda bir sefer bize bir sefer şey yaptılar kaçırdılar yani biz bilmiyorduk haberimiz yok bir kaçakçılık bize hırsızlık yaptı götürdü başka bir yere ama kendi konuştuğumuz kaçakçılık geldi bize buldu ama bize bir şey demedi direkt onu dövdü dedi ki siz benim izinsiz benim misafirleri niye aldın? Orda bir kavga çıktı bizi aldı gitti yani baya sıkıntılar var yani.” (K8).

K8’in göç yolculuğunda tanımladığı zorluklar, iklim şartları ve göç yolculuğu sırasında meydana gelen kaçırma vakalarıdır. Aynı süreç K20’nin kendisi ve kız kardeşi için de sıkıntılı geçmiştir. Ancak K20 göç yolculuğunda ailesiyle birlikte olmanın yolculuğun sıkıntılarını azalttığını düşünmektedir.

“Tek başına isen tabi ki zor gelir ama ailenle birlikteysen bazen de zorlukları olmasa da yani kötü şeyler olmazsa iyi de geçiyor ailemle berabersin gezmiş gibi. Böyle zorlukları bilseydik hiçbir zaman gelmezdik.

Yani böyle şeylerle karşılaşacaklarını hiç bilmiyorum yani Türkiye’de uzun süre kalacak işte yolda böyle zorluklar yaşıycas bunları bilseydim hiç kalkmazdık yani.” (K20).

K20, kendisinin ve ailesinin göç kararı almadan önce göç yolculuğunda karşılaşabilecekleri muhtemel zorlukları bilmediklerini ifade etmiştir. Yasadışı göç etmenin zorluklarına ek olarak K20 Türkiye’de uzun süre kalmalarını da bu sürecin zorlukları arasında sıralamıştır. K20’nin Türkiye’de uzun süre kalması ve bunu göç yolculuğunun bir zorluğu olarak tanımlaması durumu, Gökalp Aras’ın (2013, s. 5) transit göçmenlerin transit göç sürecinde ulaşmayı hedefledikleri ülkeye ulaşmadan göç sürecinin bir basamağında sıkıştıkları ifadesini akıllara getirmektedir.

K15 ise göç yolculuğunda 86 yaşında ve engelli bir birey olan büyükannesiyle birlikte olmayı bir zorluk olarak tanımlamıştır. Ancak ailesiyle yardımlaşma ve dayanışma

mekanizmaları, büyükannesini Türkiye'ye getirme sürecini kolaylaştırmıştır. K2 için ise göç yolculuğunu zor kılan etmen, bu yolculukta çocukları ile birlikte olmaktır.

“Yani bu sınırdaki çok zor geldim 2 çocuk beraber. 4 yıl şu anda kızım 9 yaşındadır. 4 yıl önce 5 yaşında çocuk 5 yaşında kız, öbürü de 2.5 yaşında 2.5 yaşında çocuğa ben bu sınırdaki getirdim. Çok zor geldim.” (K2).

Sirkeci (2020, s. 25) maddi ve manevi maliyeti yüksek olan göç yolculuğunda bireylerin fiziki sermayeye sahip olması gerektiğini öne sürmektedir. Bu savını göçmen nüfuslar içerisinde sınırlı sayıda engelli bireyin görülmesiyle desteklemektedir. Ona göre, fiziki olarak bir yerden bir yere gidebilecek yetide olmak, göç etmeyi kolaylaştıran bir etmendir. Katılımcıların değerlendirmelerinde fiziki sermayeden yoksun olan bireyler, yaşlılar ve çocuklardır. Göç yolculuklarını bakıma ihtiyaç duyan aile üyeleri ile birlikte gerçekleştiren katılımcılar, bu durumu yolculuklarını zorlaştıran etmenler arasında sıralamışlardır. Bu noktada maddi ve manevi maliyeti yüksek olan göç yolculuğunu aile üyeleri ile birlikte deneyimleyen katılımcıların aile üyeleri arasındaki ilişki ağlarının, katılımcılara yardımlaşma ve dayanışma mekanizmalarını sağlaması göç yolculuğunu kolaylaştıran bir etki ortaya çıkarmıştır.

4.3. TÜRKİYE'YE ULAŞMADA KULLANILAN YÖNTEM

Afganistan asıllı 20 katılımcının Türkiye'ye gelmekte kullandıkları yöntemler, yasal ve yasadışı yöntemler olarak kategorilendirilmiştir. Buna göre katılımcılardan K11 Türkiye'ye yasal yollarla giriş yapmıştır. Diğer 19 katılımcı ise Türkiye'ye yasadışı yollardan giriş yapmıştır.

4.3.1. Türkiye'ye Yasal Yollarla Ulaşma

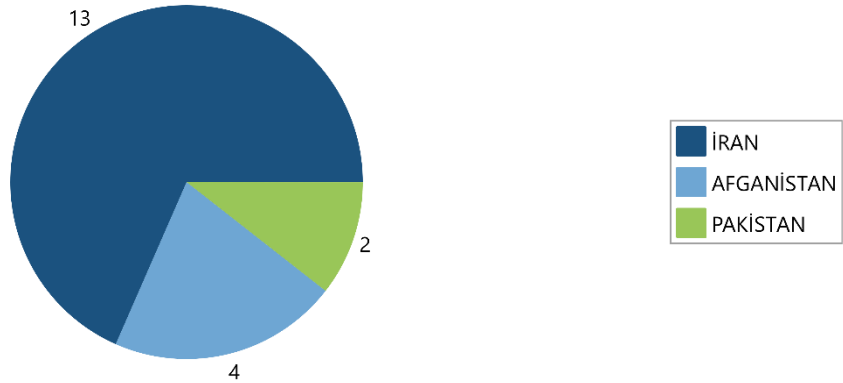
Afganistan asıllı 20 katılımcıdan yalnızca K11 Türkiye'ye yasal yollarla ulaşmıştır. K11'in göç hikayesi ele alındığında K11, 10 yaşındayken ailesiyle birlikte Afganistan'dan ayrılıp yasadışı yollarla İran'a gitmiştir. İran'da geçirdiği sürenin ardından ailesinin birkaç üyesiyle yasadışı yollarla Pakistan'a göç ettiğini ifade etmiştir. 20 yıl kadar Pakistan'da yaşayan K11, Türkiye'ye yasal yollardan ulaşmak amacıyla

tekrar Afganistan'a yasadışı yollarla giderek pasaport aldıktan sonra Türkiye'ye yasal yollardan ulaştığını ifade etmiştir.

4.3.2. Türkiye'ye Yasadışı Yollarla Ulaşma

Araştırmaya katılan 20 katılımcının 19'u Türkiye'ye yasadışı yollardan giriş yapmıştır. 19 katılımcının Türkiye'ye yasadışı yollardan ulaşmak için kaçakçılarını Afganistan, Pakistan ve İran'da organize ettikleri gözlemlenmektedir. Buna göre katılımcıların 4'ü kaçakçılarını Afganistan'da 2'si Pakistan'da 13'ü ise İran'da organize etmişlerdir.

Şekil 2: Katılımcıların Kaçakçılarını Organize Ettikleri Ülkeler

4.3.2.1. Kaçakçıların Afganistan'da Organizasyonu

Türkiye'ye yasadışı yollardan ulaşan katılımcılardan kaçakçılarını Afganistan'da organize edenler K1, K4, K8 ve K15'tir.

“İlk önce Afganistan'dan İran'a geçtim. İran'dan da sınıra kadar arabayla gittik. Sınırdan yürüdük. Türkiye'ye girdikten sonra insan kaçakçısıyla araba ayarlamıştı o şekilde Ankara'ya gittik.” (K1).

“Evet. Afganistan'dan çıktık zamanda biz çünkü düşmanımız vardı. Saat gece 12'den kaçtık çünkü düşmanımız vardı. Ordan kaçtık geldik şeye İran'a sınıra İran'dan İran'ı geçtik ondan sonra geldik İran'da Urumiye. İran'ın bir şehri var Urumi adı Urumiyeden geldik Vana Van'dan Ankara. Ankara bizi yönetim verdi buraya.” (K8).

“Evet Afganistan’dan kaçak çıktık. Şey gece çıktık evden de savaş olduğu için de o yüzden şey kaçak gece çıktık de İran’a geldik İran’dan da toplam 1 ay filan kaldık ondan sonra da şey geldik buraya.” (K15).

Türkiye’ye yasadışı yollardan ulaşmada kaçakçılarını Afganistan’da organize eden katılımcılar, Türkiye’ye göç yolu üzerinde bulunan İran sınırından geçmek zorunda kalmışlardır. K1, K4, K8 ve K15 Afganistan’dan ayrıldıktan sonra İran ve Türkiye’ye yasadışı yollardan ulaşmışlardır. Ancak K15, Afganistan’da organize ettiği kaçaklıklarla Türkiye’ye gelirken yaklaşık 1 ay İran’da yasadışı olarak bulunmuştur. K15 İran’da 1 ay kalmasını şu şekilde izah etmektedir:

“Şey mesela yol durumları nasıl olduğu için bir de mesela biraz da şey yaptık ne diyorlar dinlendik.” (K15).

4.3.2.2. Kaçakçıların Pakistan’da Organizasyonu

Türkiye’ye yasadışı yollardan ulaşan katılımcılardan K17, K19 kaçakçıların Pakistan’da organize ederek Türkiye’ye gelmişlerdir. K19, 6 yaşındayken anne ve babası Pakistan’a göç etmiştir. K17 ve K19 Pakistan’dan yasadışı yollarla İran’a geçmişler İran’da yaklaşık 5 ay kadar kalmalarının ardından yine yasadışı yollarla Türkiye gelmişlerdir.

“Yani bir komşum vardı o bizi bıraktı.” (K17).

K17 İran’a gitme niyetinde olan komşularıyla birlikte Pakistan’dan ayrılmıştır. K17’nin Pakistan’dan ayrılmasına yardım eden komşuları göçmenlerin sahip oldukları ilişki ağlarının ve sosyal sermayelerinin göçü hızlandırıcı etkilerine örnek teşkil etmektedir.

4.3.2.3. Kaçakçıların İran’da Organizasyonu

Türkiye’ye yasadışı yollardan ulaşan katılımcılardan 13’ü (K2, K3, K5, K6, K7, K9, K10, K12, K13, K14, K16, K18, K20) kaçakçıların İran’da organize ederek Türkiye’ye gelmişlerdir. Bu katılımcılardan K2, K16 ve K20 İran’da doğmuş ve İran’dan yasadışı yollarla Türkiye’ye gelmişlerdir.

Kaçakçıları İran'da organize eden 7 (K5, K7, K9, K10, K12, K14, K18) katılımcının İran'da yaşama deneyimleri bulunmaktadır. K12 hariç diğer katılımcılar Afganistan'dan yasadışı yollarla ayrılarak İran'a gelmişler İran'da belli bir süre yaşadıkdan sonra yine yasadışı yollarla Türkiye'ye ulaşmışlardır. K12 ise Irak'tan yasadışı yollarla ayrılıp İran'a geçmiş İran'da belli bir süre yaşadıkdan sonra yine yasadışı yollarla Türkiye'ye geldiğini ifade etmiştir.

“Arkadaşlarım da Türkiye'ye gelmek istiyorlardı onlarla beraber geldim onlar kaçakçıyı buldu.” (K5).

“Orda bir adam var yani diyorsun ki ben Türkiye'ye gitmek istiyorum bir arkadaşım vardı tamam dedi ben birisini tanıyorum şöyle şöyle (...)” (K18).

K5 ve K18 ilişki ağları aracılığıyla ve sosyal sermayelerini kullanarak kaçakçıları bulmuşlardır. K5'in İran'daki arkadaşlarının da Türkiye'ye gelmek istemesi kendi göç hikayesinin sosyal maliyetini azaltarak göç hareketini desteklemiştir. K5'in kaçakçıları, Türkiye'ye gelmek isteyen arkadaşlarının bulması göç ağları içerisindeki yardımlaşma mekanizmalarını örneklendirmektedir. Kaçakçıya ulaşmada K18 de benzer bir süreçten geçerek göç maliyet ve risklerini azaltmıştır.

Kaçakçıları İran'da organize eden katılımcılardan K3, Afganistan'dan ayrıldıktan sonra Suriye'ye yasal yollarla ulaşip sırasıyla İran ve Türkiye'ye yasadışı yollardan giriş yaptığını ifade etmektedir. K6 ve K13 ise Afganistan'dan İran'a yasal yollarla girmişler ancak Türkiye'ye yasadışı yollarla ulaşmışlardır. Bu süreçte K13 İran'da 1 hafta kadar kaldığını ifade etmiştir.

“Şey biz yani bir şey var mesela ziyaret için şey yapıyor kayıt yapıyor biz yani ikinci Suriye'ye gittik Kербela ziyareti sonra İran gittik sonra İran'dan buraya geldik.” (K3).

“Evet uçakta Afganistan İran'da uçakta gittik. Sonra İran'dan Türkiye yürüme geldik.

(...) Evet kaçak yani. 9 saat.” (K6).

“İran'a kadar vizeyle gelmişler. İran'dan buraya kaçak olarak geçmişler.” (K13).

K3'ün İran'da göçmen kaçakçısına ulaşmasında bir arkadaşının kendisine yardımcı olması, göç maliyet ve risklerini azaltmasına katkı sağlamıştır.

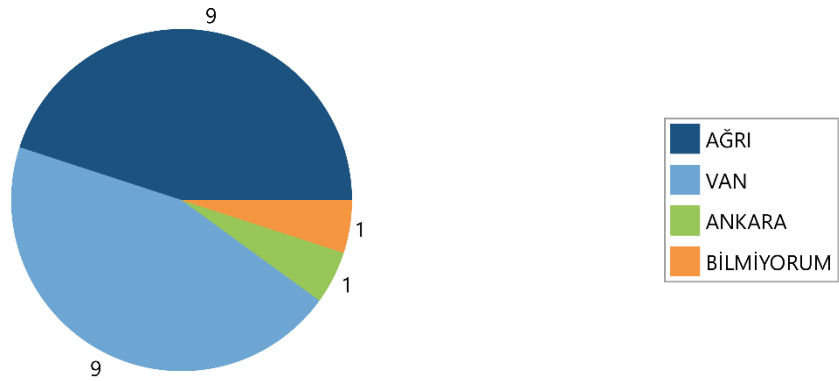
“Evet evet bir arkadaşım bir kaçakçı tanıştı onun için bize o tanıdı sonra biz onunla konuştuk.” (K3).

Türkiye'ye yasadışı yollarla ulaşan Afganistan asıllı 19 katılımcının, göçmen kaçakçılarını Afganistan, Pakistan ve İran'da organize edebilmeleri günümüzde teknolojinin gelişmesi, ulaşım imkanlarının artması gibi faktörlerin yaygınlık kazanmasının bir sonucu olarak görülebilir. Katılımcıların göçmen kaçakçıları organize ettikleri ülkelerin ve bu süreçte elde ettikleri deneyimlerin farklılaşması literatürde değinilen (Kuschminder, 2018, s. 569) uluslararası göç hareketinin dinamik, karmaşık ve çok boyutlu niteliklerine örnek teşkil etmektedir. Bu süreçte bazı katılımcılar kaçakçıları organize ettikleri ülkelere yasal olarak giriş yapmış ancak ülkeden yasadışı yollarla ayrılmışlardır. Bu noktada göçmenlerin aracı ülkelere giriş çıkışlarında başlangıçta yasal olan hareketliliklerinin yasadışı hale geldiği gözlemlenmektedir. Göçmen kaçakçılarının Afganistan, Pakistan ve İran'da organize edilebilmesinden hareketle bu ülkelerde göç endüstrisinin mevcut olduğu ve endüstrinin göçmen ağlarıyla desteklenerek kurumsallaştığı da ifade edilebilir.

4.4. KATILIMCILARIN ŞARTLI MÜLTECİLİK STATÜSÜNE BAŞVURMA VE TRABZON'A YERLEŞME SÜRECİ

Tezin bu bölümünde Afganistan asıllı 20 katılımcının Türkiye'ye yerleşme süreçleri bağlamında, şartlı mültecilik statüsüne başvurma ve Trabzon'a yerleşme süreçlerine değinilmiştir.

Şekil 3: Katılımcıların Türkiye'ye Giriş Yaptıkları İller

Türkiye'ye yasal yollardan giriş yapan K11 Türkiye'de ilk olarak Ankara'ya geldiğini ifade etmiştir. Türkiye'ye yasadışı yollardan giriş yapan 18 katılımcının Türkiye'ye giriş yaptıkları sınır illeri ise Ağrı ve Van'dır. Türkiye'ye yasadışı yollardan giriş yapan bir diğer katılımcı olan K15 Türkiye'ye hangi sınır ilinden girdiğini bilmediğini ifade etmiştir. Bu noktada katılımcılardan 9'u (K1, K3, K4 K5, K6, K8, K13, K14, K20) Türkiye'ye Van'dan giriş yapmışlardır. Diğer 9 katılımcı (K2, K7, K9, K10, K12, K16, K17, K18, K19) ise Türkiye'ye Ağrı'dan giriş yaptıklarını ifade etmişlerdir.

“Evet biz sınıra kadar yani sınıra yakın kadar arabaya geldik kaçakçıda ondan sonra bir 5-6 saat yürüme dağlar. Ondan sonra bir daha araba.

Nerden girdiniz sınırdan?

Doğu Beyazıt.” (K2).

“İlk önce biz sınırdan Van şehrine girdik Van'dan da insan kaçakçılarıyla bir araç ayarladık bizi Ankara'ya gönderdi. Ankara'da BM'de başvuruda buldum. O zamanda da başvuru esnasında şehir seçmeleri vardı sadece Trabzon açıldı o yüzden Trabzon'a geldik.” (K4).

Benzer şekilde O. Deniz (2009, s. 195) Türkiye'nin doğu sınırı üzerindeki illegal olarak yapılan transit göçmen ve mülteci geçişlerinin neredeyse tamamının Türkiye-İran sınırında gerçekleştiğini ifade etmektedir. Van ili özelinde yaptığı çalışmada, Van'daki mültecilerin %94'ünün pasaportsuz ve kimliksiz olarak kaçak yollardan, %6'sının ise pasaportlu ve yasal yollardan Türkiye'ye giriş yaptıklarını tespit etmiştir. Bu noktada tez kapsamında görüşülen ve Türkiye'ye sınır illerinden giren katılımcıların ise tamamının yasadışı yollarla Türkiye'ye giriş yaptıkları vurgulanmalıdır.

Tez kapsamında görüŖülen ve Türkiye'ye yasadışı yollardan ulaşan 18 katılımcının (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K12, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20) Türkiye'de şartlı mültecilik statüsüne başvurması için BMMYK'ne ulaşması, bunun içinde Ankara'ya gitmesi gerekmiştir. Türkiye'ye yasadışı yollardan ulaşan bir diğerk katılımcı olan K13 ise şartlı mültecilik statüsüne Trabzon'dan başvurmuştur. Türkiye'de 10 aydır yaşama deneyimi bulunan K13; geldiğinde BMMYK'ne başvuruların ilgili ilden alındığını, kaçakçılarının kendisini direkt Trabzon'a bıraktıklarını ve şartlı mültecilik statüsüne Trabzon'dan başvurduğunu ifade etmiştir. Kuschminder, 2018 (s. 568) yılında yayımladığı çalışmasında Türkiye'de, üçüncü bir ülkeye sığınma talebinde bulunan bireylere yeniden yerleşim imkanını sağlayan organın BMMYK olduğunu ifade etmektedir. Ancak BMMYK, 10 Eylül 2018 tarihi itibariyle Türkiye'de kayıt alma ve mülteci statüsü belirleme işlemlerini sonlandırmıştır. Bu tarihten itibaren Türkiye'de uluslararası koruma başvurularını kayıt altına alan ve değerlendirmekle sorumlu olan kurum Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'dür. Türkiye'de uluslararası koruma başvurusunda bulunmak isteyen yabancılar, ülkeye giriş yapmalarının ardından illerde bulunan İl Göç İdaresi Müdürlüklerine giderek başvuru talebinde bulunmaktadır (UNHRC). Türkiye'ye yasadışı yollardan ulaşan katılımcıların uluslararası koruma başvurusu yaptıkları iller bu nedenle değişiklik göstermektedir. Katılımcıların ifadeleri ve literatür değerlendirmesi neticesinde, Türkiye'de uluslararası koruma başvuru sürecini yöneten kurumun değiştiğı ve 2018 yılından beri Türkiye'de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün bu süreci yönetme görevini üstlendiğı ifade edilebilir.

Türkiye'de şartlı mültecilik statüsüne başvurmak için Ankara'ya gitmesi gereken katılımcıların bazıları kaçakçıları tarafından Ankara'ya kadar ulaştırılırken bazıları sınır illeri başta olmak üzere diğerk illere bırakılmıştır. Türkiye'ye yasadışı yollardan ulaşan katılımcılardan K7, K8 ve K10 kaçakçılarının kendilerini Ankara'ya kadar ulaştırdıklarını ifade etmişlerdir.

“Asıl söylesin de bazen kaçakçılar vicdanı var yani bizim konuştuk kaçakçıda vardı yani gerçekten bizi direkt söz verdi oraya bırakcaz buraya bıraktı.

Nereye bırakcaz dedi?

Ankara'ya.” (K8).

“Hayır kaçak bizi getirdi Ankara’ya bıraktı yani. Bıraktı aldı parayı gitti.” (K7).

Katılımcılardan 9’u (K1, K4, K12, K14, K16, K17, K18, K19, K20) kaçakçıları tarafından sınır illerine bırakıldıktan sonra kendi imkanlarıyla Ankara’ya ulaşmışlardır.

“Yok. Sadece Van’da kadar getirdi. Orda otobüsler bindirler. Dedi nereye gidiyorsun? Ben dedim ki Ankara’ya BM’lere gidiyorum. Otobüslere bindirdiler ondan sonra tamam onu işi bitti. Parayı aldılar. Seni getiriyor parayı alıyor ondan sonra seni polis yakalasin.” (K18).

Katılımcılardan K9’u ise, kaçakçıları Erzurum’da bırakmış K9 kendi imkanlarıyla Ankara’ya kadar ulaşmıştır.

“Evet onlar getirdiler bu şey yakında Erzurum otogar bizi bıraktılar gittiler biz otogara girdik ondan sonra bilet aldık bilet.” (K9).

Katılımcılardan K5 ve K6 ise kaçakçıları tarafından sınır illerinde bırakıldıktan sonra kendi imkanlarıyla Trabzon’a geldiklerini ifade etmişlerdir. K5 3-4 ay kadar, K6 ise 6 ay kadar Trabzon’da kimliksiz yaşamışlardır. Bu iki katılımcıdan K5’in Gürcü arkadaşının, K6’nın ise abisinin Trabzon’da bulunması nedeniyle, sınır illerinden geçtikten sonra kendi imkanlarıyla Trabzon’a ulaştıkları düşünülmektedir. Katılımcılar yasadışı olarak Türkiye’de birkaç ay yaşamalarının ardından Ankara’ya ulaşmış BMMYK’ne başvuruda bulunarak Türkiye’deki hukuki statülerini yasal hale getirmişlerdir. Bu noktada başlangıçta yasadışı olan göç hareketliliklerini de yasallaştırmışlardır.

Katılımcıların ifadelerinden hareketle, yasadışı yollardan Türkiye’ye ulaşan göçmenlerin Türkiye’de nerede bırakılacakları hususunu kaçakçılarına ödedikleri meblağ miktarının belirlediği düşünülmektedir.

“Para alıyordu evet fazla para ver getir Amerika’ya da götürür onlar.” (K10).

Afganistan asıllı 20 katılımcının Türkiye’ye geldikten sonra Türkiye’de hangi şehre yerleşecekleri konusunda BMMYK belirleyici olmaktadır.

“Ankara’ya gittim BM’lere başvuru yaptım yani. Benim hangi şehri istiyorsun hangi şehre gidiyorsun ben dedim de yani hangi şehir açık mı? Yani bütün şehirler açık değil. Mesela İstanbul, Ankara bunlar kapalıymış yani.

(...) Bi dedi şu şehirler var. Dedim deniz hangi şehirde deniz vardı Trabzon’a geldim.” (K18).

“(…) biz şehir seçelim ama sizin seçme hakkınız yok. Trabzon’a yolladılar.” (K20).

“Şey dedik ki biz Erzincan şehri istedik ama dediler o şehir kapatmış.” (K3).

“Bir yere mesela şehirlerin ismini yazmıştı dedi hangisini isterseniz orayı gelin biz Trabzon kabul ettik Trabzon’a geldik biz” (K10).

Kuschminder (2018, s. 571) Türkiye’de şartlı mültecilik statüsünde bulunan Afganistan asıllı göçmenlerin bir uydu şehre atandığını belirtmektedir. Katılımcılar ise BMMYK’nın izlediği sistemi açık iller ve kapalı iller ayrımıyla ifade etmektedir. Buna göre BMMYK Türkiye’ye gelip şartlı mültecilik statüsüne başvuru yapan göçmenleri, açık olarak sınıflandırdığı illere yerleştirmektedir. Göçmenlerin hangi ilde yaşayacakları konusunda tam bir özgür seçim imkânı bulunmamaktadır. Göçmenler kendilerine sunulan açık iller arasından bir seçim yaparak o ile yerleştirilmektedirler. Afganistan asıllı 20 katılımcının Trabzon’a yerleşmesinde etkili olan faktör BMMYK’nin Trabzon’u açık il olarak tanımlamasıdır. Ancak bu tanımlamadan sonra katılımcıların açık iller arasından neden Trabzon’u seçtikleri anlaşılmaya çalışılacaktır.

Buna göre 20 katılımcının 3’ü (K2, K8, K9) Türkiye’ye gelmelerinin ardından açık olan diğer illere yerleştirilmiş, ardından çeşitli gerekçelerle Trabzon’a gelmişlerdir.

“Evet Kars’a gittim sonra Türkçe bilmiyorum zaten ilk geldi hiçbir şey bilmiyorsun ondan sonra Ankara kayıt yaptım ASAM’da bana yolladı Kars’a 1,5 yıl Kars’ta yaşadım ondan sonra Trabzon.

(...) Ben kendim Trabzon’a gelmek istedim. Çünkü ben tek başına 2 çocuğa tek başına bakıyorum orda biraz soğuktur sıkıntılıdır kışın bu yüzden Trabzon’a geldim.” (K2).

“E bize şey gönderdi Bayburt’a gönderdi bizi.

(...) Bu eşim hastaydı ondan dolayı onlar bize Trabzon’a gönderdiler.” (K9).

“Peki ilk olarak geldiğiniz il Trabzon muydu?

Gümüşhane.

Sonra Trabzon’a nasıl geldiniz?

(...) Kaç sefer fakülte hastaneden babam ameliyat oldu. Böbrek hastası vardı. Kaç sefer ameliyat oldu biz 2 sefer lazerli 3 seferde açık ameliyat vardı. O yüzden biz Gümüşhane’nin yabancı şubeye rica ettik dedik ki biz o kadar gidiyoruz geliyoruz yapmasak da bizi gönder Trabzon’a. Ben 5 sene önce Trabzon’a geldim.” (K8).

Katılımcıların ifadelerinden hareketle BMMYK’nın Türkiye’deki bir ilde belli bir süre yaşayan göçmenlerin gerekçeleri olması halinde başka bir ilde yerleştirilme taleplerini olumlu karşıladığı görülmektedir. K2 için bu gerekçe Kars’taki olumsuz iklim koşullarıyken, K9 ve K8 yakınlarının hastalık durumlarından dolayı Trabzon’a geldiklerini ifade etmişlerdir.

20 katılımcının 4’ünün (K6, K11, K15, K16) açık iller arasından Trabzon’u seçme nedenleri ise Trabzon’da yaşayan aile üyelerinin bulunmasıdır.

“Evet. Yani orda gittik kayıt yaptık dedi hangi şehir istiyor ben dedim Trabzon Trabzon’a geldik.

(...) Evet önce kız kardeşim geldi 1 ay önce sonra dedi burda çok iyi çok güzel gel. O zaman biz geldik.” (K16).

“(...) Söyledik tabi anneannem orda var filan. Onlar bizi gönderdi.

Anneannen ne zamandır burda kalıyor?

O bizden 3 ay filan önce gelmişti.

Tek başına mı geldi o?

Yok yengem filan da vardı. Yengem var kuzenlerim var.” (K15).

Katılımcıların ifadelerinden hareketle, göçmenlerin yerleşecekleri ilde akrabalarının olması halinde BMMYK’nın göçmenlerin o ilde yerleşmelerini onayladığı belirtilebilir. BMMYK’nın bu pratiğinin yerleştikleri ilde göçmenlere ağ desteği sağlayarak Türkiye’ye uyum sağlamalarını kolaylaştırdığı düşünülmektedir.

Katılımcılardan 13'ünün (K1, K3, K4, K5, K7, K10, K12, K13, K16, K17, K18, K19, K20) açık iller arasından Trabzon'u seçmelerinde; Trabzon'da yaşama deneyimi bulunan akraba, arkadaş ve tanıdıklarının ve BMMYK yetkililerinin Trabzon'u göçmenler için yaşanabilecek uygun bir il olarak tanımlamalarının etkili olduğu gözlemlenmektedir.

“Trabzon'da sığınmacılara yardım eden bir dernek olduğunu biliyorduk yani burası bir de birkaç tane tanıdık vardı onlara da sormuştum o yüzden burayı seçtim.” (K1).

İlişki ağlarının desteklediği cemaat oluşumu, K1'in açık iller arasından Trabzon'u tercih etmesindeki nedenlerden biridir.

“Gürcü arkadaşı ona demiş ki Trabzon daha iyi mülteciler için hem iş bulmak daha kolay Trabzon'a gidin.” (K5).

“Yani burda bir tane arkadaşımız var dedi ki yani iyi iş var yani Trabzon iyi şehir büyük şehirdir buraya gelin biz de dil bilmiyoruz ev yok orda geldik buraya gittik göç idaresi (...)” (K7).

“Yani biz dil bilmiyorduk. Buraya da hiç başka kimseyi de tanımiyorduk bilmiyorduk ona söyledik o da dedi gelin Trabzon'a biz yardımcı oluruz çünkü biz daha önce geldik az çok biliyoruz Trabzon'u o yüzden gelin Trabzon'a biz de geldik Trabzon'a.” (K13).

Katılımcıların Trabzon'da yaşama deneyimi bulunan akraba, arkadaş ya da tanıdıkları, ülkeye yeni gelen katılımcılar için bir ilişki ağı sağlayarak onların yalnızlık hissinden kurtulmalarına destek olmuş ve göç hareketliliklerinin sosyal maliyetinin azalmasını sağlamıştır. K7 ve K13'ün Trabzon'daki ilişki ağlarının varlığı dil problemlerini aşmalarını sağlayarak yeni sosyo-kültürel bağlarına uyumlarını kolaylaştırmaktadır. Trabzon'da göçmenler için iş imkanlarının bulunduğu dair bilginin yine bu ağlar aracılığıyla aktarılması K5 ve K7'nin açık iller arasında Trabzon'u seçmelerinde belirttikleri etmenlerdir. K17'ye BMMYK'nde tanımadığı bir diğer göçmenin, K18'e ise BMMYK'ndeki bir yetkilinin Trabzon'u göçmenler için yaşanabilecek uygun bir il olarak tanımlamaları bu katılımcıların açık iller arasından Trabzon'u seçmelerine neden olmuştur.

4.5. GÖÇ SÜRECİNDE ARACI ÜLKELER

Araştırmaya katılan 20 katılımcının 19'u Türkiye'ye aracı ülkeler üzerinden gelmiştir. Türkiye'ye yasal yollarla ulaşan K11 Türkiye'ye direkt olarak gelmiştir.

K11 Afganistan'da doğmuş ancak 10 yaşında ailesiyle birlikte Afganistan'dan ayrılarak İran'a göç etmiştir. K11 Afganistan'dan ayrılma nedeni olarak Sovyet Rusya'nın Afganistan'a müdahalesini ileri sürmüştür. İran'da bir süre yaşadıkdan sonra babası ve kardeşlerinin bir kısmıyla Pakistan'a göç etmişlerdir. K11, İran'dan ayrılma nedeni olarak İran'da Afganistan asıllı göçmenlere karşı olan tutumların etkili olduğunu ifade etmiştir. 20 yıl kadar Pakistan'da yaşayan K11, Pakistan'dan eşi ve çocuklarıyla birlikte ayrılıp yasal yollarla Türkiye'ye ulaşabilmek için Afganistan'a gitmiş ardından Türkiye'ye gelmiştir. Bu süreç içerisinde tekrar Afganistan'a dönmek isteyen K11'in kız kardeşinin Afganistan'da kadın haklarına yönelik bir protesto düzenleyip tepki alması, K11'i Afganistan'a geri dönme kararından vazgeçirmiştir.

Literatürde, İran ve Pakistan Afganistan asıllı göçmenler için kaynak ülke olarak değerlendirilmekte ve Afganistan asıllı göçmenlerin göç hareketinden etkilenen başlıca ülkeler olarak ileri sürülmektedirler (İçduygu ve Karadağ, 2018, s. 483; Monsutti, 2008, s. 60). Monsutti (2008, s. 66) yaptığı saha araştırmasında, Afganistan asıllı göçmenlerin Pakistan'ın şehirleri ve mülteci kamplarında ve İran'ın şehir merkezlerinde karşılaştıkları avantaj ve dezavantajları değerlendirmiştir. Buna göre; Pakistan'da yaşayan birçok Afgan Pakistan kimlik kartı hatta pasaport bile elde edebilmektedir. Pakistan'a kıyasla, İran'ın işgücü piyasası göçmenler için daha fazla fırsat sunmaktadır. İran'da yüksek ücretli bir iş bulmak Pakistan'a göre daha kolay olsa da İran'da Afganistan asıllı göçmenler çoğunlukla vasıfsız iş sektörlerinde istihdam edilmektedir. Afganistan asıllı göçmenler, İran'da sürekli olarak taciz, polis şiddeti ve sınır dışı edilme tehlikesiyle karşı karşıya kalmakta bu durum ise İran'da yaşam koşullarını istikrarsızlaştırarak gerek bireylerin gerekse ailelerin kalıcı olarak İran'a yerleşmesini zorlaştırılmaktadır. Tez kapsamında Türkiye'ye yasadışı yollardan ulaşan 19 katılımcının Türkiye'ye ulaşmada buldukları aracı ülkeler farklılık göstermektedir. Bu ülkeler İran ve Pakistan'a ek olarak Irak ve Suriye'dir.

K3 Türkiye'ye gelmek üzere çıktığı göç yolculuğunda öncelikle yasal olarak Suriye'ye gitmiş ardından yasadışı yollardan İran'a geçerek Türkiye'ye ulaşmıştır.

K17 Pakistan'da doğmuş Türkiye'ye gelme kararı alarak göç yolculuğuna başlamış yasadışı İran'a ulaşarak orada 5 ay kalmasının ardından Türkiye'ye gelmiştir. K17, Pakistan'dan ayrılma nedeni olarak kız kardeşinin eşiyle yaşadığı problemleri öne sürmektedir. K19 ise Afganistan'da doğmuş 6 yaşındayken Pakistan'a göç etmiştir. K19'un Afganistan'dan ayrılma kararını ailesi almıştır ve Afganistan'dan neden ayrıldığını bilmediğini ifade etmiştir. Pakistan'da 35 yıl kadar yaşadktan sonra kişisel nedenlerle Pakistan'dan ayrılma kararı alarak Türkiye'ye gelmiştir. K19 da bu süreçte İran'da yaklaşık 5 ay kaldığını ifade etmektedir.

K12 Irak'ta doğmuş yaklaşık 4 sene Irak'ta yaşadktan sonra İran'a göç etmiştir. K12, Irak Hükümeti'nin yabancıları sınır dışı etmesiyle zorunlu olarak Irak'tan ayrıldığını ifade etmiştir.

“Benim geldiğimde Irak'taki hükümeti bütün yabancıları şeyden çıkarttı biz de bunlardan biriyiz.” (K2).

K12, İran'da 47 sene yaşadktan sonra Türkiye'ye gelmiştir.

“İran'da genellikle mültecilerin durumu hiç iyi değil. Hani bize mecbur ettiler ki buraya gelelim. Çünkü kendim için ve çocuklarım için bize bu konuda hepimizi zorladılar yani şey ekonomi açısından.

Durumlarımız yani iyiydi ben o açıdan gelmedim ama mesela orda çocuklar istedikleri okullara gidemiyor. Ayrımcılık çok yapıyorlar sen Afgan'sın diye bu işe giremezsin falan o olaylar olduğu için (...)" (K12).

İran'da terzilik yapan K12, maddi yetersizliklerin değil İran'da özellikle Afganistan asıllı yabancılara karşı olan tavırların İran'dan ayrılma kararında etkili olduğunu ifade etmiştir. K12'nin çocuklarının İran'da istedikleri okula gidememeleri ve İran vatandaşlarına sağlanan eğitim hizmetinden yararlanamamaları İran'dan ayrılma kararında etkili olan etmenler arasındadır. K12'nin İran'dan ayrılma kararında etkili olan bir diğer etmen ise Afgan kimliği nedeniyle iş bulmakta zorluklarla karşılaşmasıdır. K12'nin ifadelerinden

hareketle İran’da Afganistan asıllı göçmenlerin yabancılıkla damgalandığı ve ötekileştirme pratiklerine maruz kaldıkları öne sürülebilir.

K2, K16 ve K20 İran’da doğmuş ve İran’dan Türkiye’ye göç etmişlerdir. Bu katılımcılardan K2 İran’da tehdit alması üzerine İran’dan ayrılma kararı alıp Türkiye’ye gelmiştir.

“Türkiye dedim ki İran’da benim canım tehdit oldu. Yani kaç kişi bana tehdit yapmış seni öldüreceğim.” (K2).

K16 ve K20 ise İran’da karşılaştıkları ötekileştirme pratikleri nedeniyle İran’dan ayrılma kararı almışlardır.

“Ben İran’da geldim burda. Çünkü orda çocuklar okul için para istiyor o yüzden doktor okul her şey öyle çok zor orda her şey çocuklar çok zor baktım.” (K16).

“Orda mesela dil Farsça aynı dili konuşuyoruz mezhep aynı aynı mezhep inanıyoruz ama problemler ırkçılar Afganistanlıları sevmiyor. Mesela ırkçıdır sevmiyor kimse bir yerde çalışamaz çalıştığında sana kötü muamele eder maaş az verir gibi problemler yani.

Sorun yaşamamak da gene de biz göçmen olarak İran’da bulunduk ordaki vatandaşlar İran vatandaşları üstten bakıyor yani biz oraya göç etmişiz yani ne kadar bilgisi bizden fazla olmasa da kendini yukarda görüyor. Bizi biraz aşağı görüyor. O biraz yorucu oluyor.” (K20).

K16, İran’da eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşmanın zor olduğunu ifade etmiştir. K20 de İran’da çalışmanın zor olduğunu ve çalışılması halinde ise İran vatandaşlarına kıyasla eşit işe daha az ücret aldıklarını belirtmiştir. K20’nin ifadelerinden hareketle emek yoğun sektörlerde çalışan Afganistan asıllı göçmenlerin İran vatandaşlarından daha düşük ücretlerle çalışarak piyasadaki talebi karşıladıkları ve sermaye sahiplerinin artı ürünlerine katkı sağladıkları ifade edilebilir. K20’nin İran’da karşılaştığı bir diğer problem gündelik yaşam deneyiminde İran vatandaşlarının Afganistan asıllı göçmenleri bir öteki olarak tanımlayarak tavır almalarıdır. K20’nin ifadelerinden hareketle İran’da bireylerin, ulus aidiyetlerine göre hiyerarşik olarak sıralandığı ve gündelik yaşam deneyimlerinde bu sıralamaya göre ötekileştirici pratiklere maruz kaldıkları belirtilebilir.

Göç yolculuklarında Afganistan'dan ayrıldıktan sonra İran'a giden ancak İran'da yaşama deneyimi olmayan 6 katılımcı (K1, K4, K6, K8, K13, K15) bulunmaktadır. Bu katılımcılardan K6 ve K13 İran'a yasal yollarla giriş yapmışlardır. K13 bir hafta kadar, K15 ise bir ay kadar göç süreçleri içerisinde İran'da kaldıklarını ifade etmişlerdir.

K5, K7, K9, K10, K14 ve K18 Afganistan'dan ayrıldıktan sonra İran'a giden diğer katılımcılardır. Ancak bu katılımcıların İran'da yaşama deneyimleri bulunmaktadır. Katılımcılar yaklaşık 1 (K5), 2 (K9), 4 (K14, K18) ve 20 (K7, K10) sene süresince İran'da yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

İran'da yaşama deneyimi bulunan katılımcılar Afganistan'dan ayrıldıktan sonra İran'a gitmeyi hedeflemişler ancak İran'da göçmenlere karşı olan tutum ve uygulamalardan dolayı İran'dan ayrılma kararı almışlardır.

“Hedefi önce Afganistan'dan İran'a gelmekti. İran'a gelmiş bakmış öyle mültecilere iyi davranmıyorlar öyle kimlik vermiyorlar. Zorunda kalmışlar.” (K5).

“İran'daki biz o İran'da çalışırdık mesela ben mesela dükkân açtım bize izin vermiyordu hiçbir şey bize izin vermiyordu İran'da yabancılar yardım etmiyordu. Bize mesela kimlik kart veriyor burda valilikte orda kimlik kartını tarihi geçiyordu bizde para alıyordu. İran devletine. Her sene bizde 2000 3000 lira para alıyordu sadece ben değil. Mesela ben de çalışıyordum. Siz Afgan'ız yabancıysanız mesela böyle konuşuyordu insanlar orda.

(...) Evet yabancısınız iş vermiyordu bize. Ben dükkân açtım babam dükkân açtı ondan sonra baktı dedi siz yabancısınız izin vermiyorum ben izin için izin istemeye gittim daha vermedi hani 20 seneden sonra biz İran'da çıktık. Çünkü İran'da yabancılara hiç sevmiyor. Afganlar sadece Afganları sevmiyor.

(...) Tabii evet. Afganistan mesela çirkin dişi Afganlar böyle konuşuyordu mesela kötülüyordu küfrediyordu.” (K10).

“İran'a geldim baktım bize kimlik falan vermiyorlar çocuğuma kimlik vermiyorlar okula gidemezler. Sonra benim için iş imkânı yoktu. Sonra Türkiye'ye gelmeye karar verdim.

(...) 2 kere büyük çocuğumu almışlar sınır dışına atmışlar tekrar. Dönmüş tekrar İran'a.

(...) Çünkü şey kimliği yoktu. İran'da öyle bir şey var kimlik vermiyor. Onlar alırsa bulursa Afganistan'a gönderiyorlar.” (K14).

“İran Afganlarda yani nasıl söyliyecem insan gibi görmüyorlar yani. İnsan gibi insanlarda hiç görmüyorlar. Sadece amele gibi görüyorlar. Kimlik vermiyor. Hiç hakkın yok İran’da yani hiç hakkınız yok yani. Hiç hakkınız yok yani. Polis yakaladı da seni geri gönderiyor yani. Her gün de yakalar yani. Siz televizyonda görüyorsunuz İran’da nasıl yani yabancılarda nasıl davranıyorlar yani. Yakaladılar geri Afganistan’a yolluyor.

(...) Yani korku içinde yani İran’da beni yakalamasın Afganistan’da göndermesin ordaki gene can güvenliğim yok. Yaşamak zor oluyordu. İran’da çok sıkıştırıyordu son senelerde benim yani bütün yabancıları çok sıkıştırıyordu. Yatıyordun hemen polis geliyordu.” (K18).

İran’da Afganistan asıllı göçmenlere kimlik ve iş verilmemesi, göçmenlerin kimliğe dayalı hak ve hizmetlerden mahrum kalmaları, göçmenlerin gerek söylem gerekse uygulamada ötekileştirici pratiklere maruz bırakılmaları, göçmenler üzerindeki denetim mekanizmalarının sıklaştırılması ve sınır dışı edilmeye dair izlenen politikalar İran’da yaşama deneyimi bulunan katılımcıların İran’dan ayrılma kararı vermelerinde etkili olmuştur.

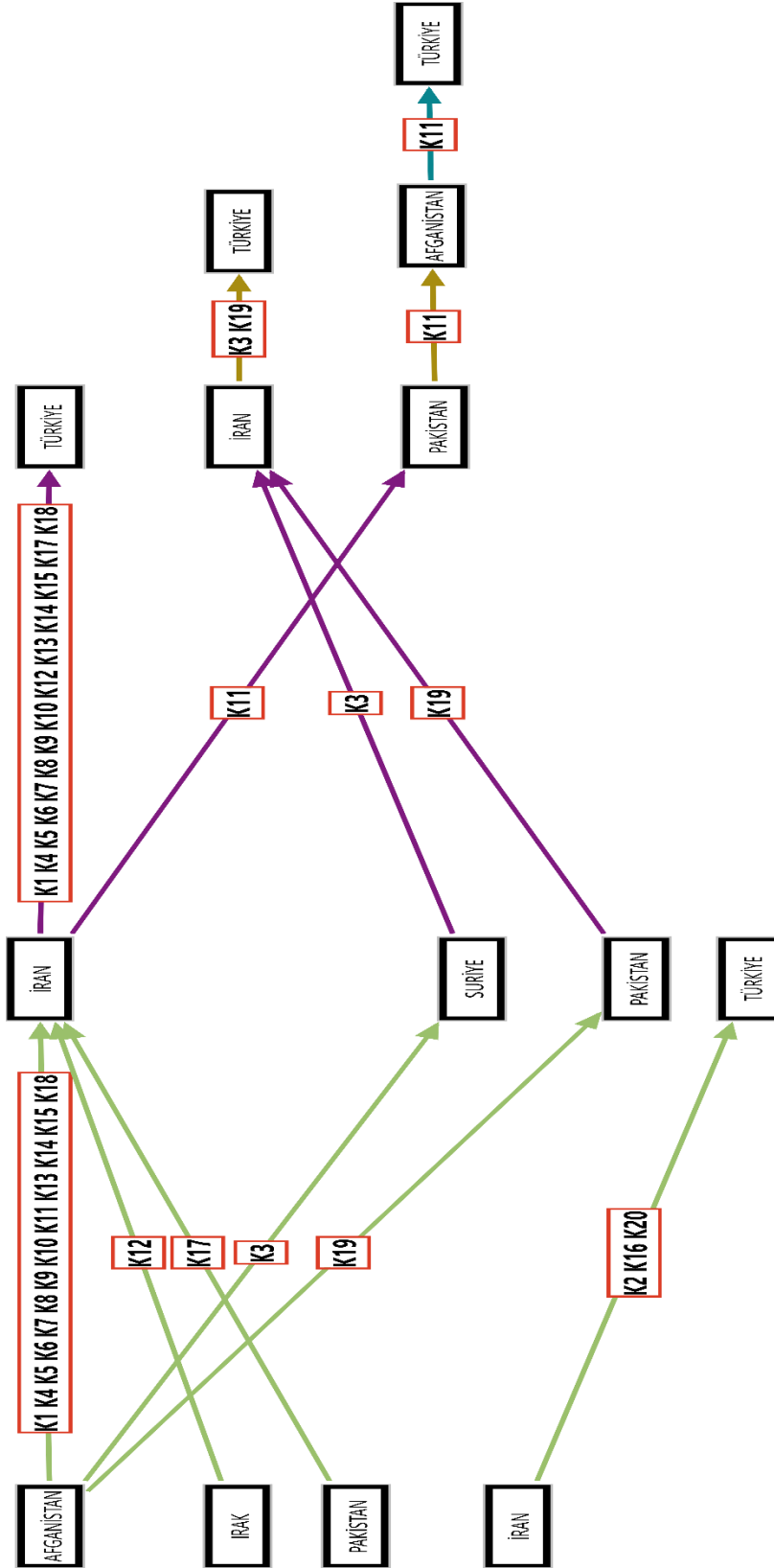
Sonuç olarak aracı ülkeler olan İran, Irak ve Pakistan’da yaşama deneyimi olan katılımcıların göç hikayelerinde göçü başlatma ve sürdürme motivasyonlarının farklılaştığı gözlemlenmiştir. Buna göre İran’da doğan 2 ve yaşama deneyimi bulunan 7 katılımcının İran’dan ayrılma kararı almalarında önde gelen etmen İran’da Afganistan asıllı göçmenlere yönelik tutum ve göçmenlerin maruz bırakıldıkları ötekileştirme pratikleridir. Katılımcılardan 1’inin Irak’tan ayrılma nedeni Irak’ta göçmenlere yönelik geri gönderme işleminin uygulanmasıdır. Katılımcıların 2’sinin Pakistan’dan ayrılma kararı vermesinde ise Pakistan’da yaşadıkları kişisel problemlerin etkili olduğu anlaşılmıştır.

Literatür değerlendirmesi ele alındığında Kuschminder (2018, s. 568) Afganistan asıllı göçmenlerin göç hareketini sürdürmede etkili olan etmenleri: Afganistan’da gittikçe artan güvensizlik ortamı, İran’da Afgan mültecilere karşı düşmanca tutum ve yakın zamanda Pakistan’dan geri göndermelerin yaşanması olarak sıralamaktadır. Benzer şekilde Afganistan’daki güvensizlik ortamı tez kapsamında görüşülen katılımcıların Afganistan’dan ayrılma nedeni olarak kategorilendirilmiştir. İran’da doğan ve yaşama deneyimi bulunan katılımcıların, İran’dan ayrılma kararlarında etkili olan etmenler ele

alındığında ise İran’da Afganistan asıllı göçmenlerin etnik azınlık oluşturduğu belirtilebilir. Castles ve Miller’a (2008, s. 346) göre yerleşimcilerin oluşturduğu etnik azınlıklar; belli semtlerde toplanan, kendi dil ve kültürlerini koruma eğiliminde olan topluluklardır. Ek olarak bu topluluklar genellikle dezavantajlı bir sosyo-ekonomik statüye sahiptirler. “Vatandaşlığa kabul edilmeme, sosyal ve siyasal haklardan mahrumiyet, etnik veya ırkçı ayrımcılık, ırkçı şiddet ve nefret gibi nedenlerle toplumun genelinden kısmen dışlanırlar.” Castles ve Miller’ın etnik azınlıklara yönelik yaptıkları bu tanımlama İran’da yaşama deneyimi olan katılımcıların ifade ettikleri problemlerle benzerlik göstermektedir. Bu noktada İran’ın göçmenlere yönelik izlediği politikalar ve İran toplumsal yapısında Afganistan asıllı göçmenlerin bir “öteki” olarak inşası katılımcıların İran’da azınlık statüsü elde etme nedenleri olarak gözlemlenmektedir. Bir etnik azınlık hem “öteki”nin tanımı hem de “kendi” tanımının bir ürünüdür. Öteki, egemen gruplar tarafından düşük sosyal statülü olarak tanımlanan ve sakıncalı özellikler atfedilen bir kavramdır. “Kendi” ise ortak kültürel ve toplumsal özellikler temelinde grup üyelerinin ait olma bilincine işaret eden bir kavramdır (Castles ve Miller, 2008, s. 45).

Afganistan asıllı 20 katılımcının Türkiye’ye ulaşana kadar göç hikayelerinde hangi ülkelerden geçtiklerini ortaya koymak amacıyla oluşturulan “Şekil 4”, göç olgusunun ve uluslararası göç hareketliliğinin dinamik, parçalı ve çok boyutlu niteliğini örneklendirmektedir. Düzensiz göçmenlerin ne zaman ne yönde hareket edeceğinin belirli olmadığına dair tanımlama (Yılmaz, 2014, s. 1687) katılımcıların göç hikayelerinde ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların aracı ülkelerinin farklılığı, Monsutti’nin (2008, s. 64) Afgan göç deseninde yörüngelerin belirli ya da lineer olmadığı ve çok yönlü yer değiştirme hareketi olduğuna dair tanımlamasına uygunluk göstermektedir.

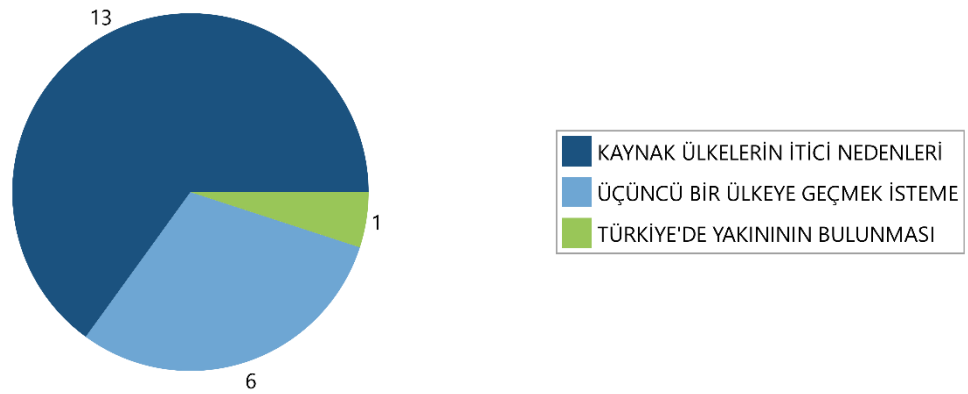
Şekil 4: Katılımcıların Türkiye'ye Gelme Güzergahı

4.6. KATILIMCILARIN TÜRKİYE'Yİ TERCİH ETME NEDENLERİ

Katılımcıların Türkiye'ye gelmek üzere çıktıkları göç yolculuklarında, Türkiye'yi tercih etme nedenleri farklılık göstermektedir. Afganistan asıllı 20 katılımcının 6'sı (K1, K2, K3, K11, K13, K20) üçüncü bir ülkeye gitmek amacıyla Türkiye'yi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. 13 katılımcı ise (K4, K5, K7, K8, K9, K10, K12, K14, K15, K16 K17, K18, K19) kaynak ülkelerindeki itici nedenlerin kendilerini göç etmeye zorladığını ve bu nedenle Türkiye'yi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. K6'nın Türkiye'yi tercih etme nedeni ise Türkiye'de abisinin bulunmasıdır.

Şekil 5: Katılımcıların Türkiye'yi Tercih Etme Nedenleri

4.7.1. Üçüncü Bir Ülkeye Geçmek İsteme Nedeni

Katılımcılardan K1, K2, K3, K11, K13 ve K20 Türkiye'yi tercih etme nedenlerinin üçüncü bir ülkeye geçmek olduğunu ifade etmişlerdir.

“Yani 2 amaç vardı aslında 1.si Türkiye'ye gidip Türkiye'de sığınmacı veya mülteci olarak 3. Ülkeye başvurabiliyorduk o yüzden hedeflemiştik Türkiye'yi. Eğer bu hedef gerçekleşmezse Türkiye üzerinden kolay bir şekilde Avrupa'ya geçebiliriz diye düşündük.” (K1).

“Dedim ki gidiyorum. Türkiye'ye kadar gidiyorum ordan Birleşmiş Milliyetlere kayıt yapıcam. Bakacam bir gün dosyam çıktı başka bir ülkeye göndereceğiz Birleşmiş Milliyet olmadı. Olmadı burda yaşıyor.” (K2).

“Türkiye’ye geldik ve Türkiye tercihimiz de başka ülkeler uzak kalıyordu ve BM’ler de burada olduğu için yani İran’da Pakistan’da bunlar artık başvurular alamıyor.” (K11).

Sonuç olarak katılımcıların üçüncü bir ülkeye geçmede Türkiye’yi tercih etme nedenleri; Türkiye’de BMMYK’nin bulunması ve Türkiye’nin coğrafi konumu gereği gerek üçüncü ülkelere gerekse kaynak ülkelere yakın olmasıdır.

Katılımcıların Türkiye’yi coğrafi konumu gereği gerek üçüncü ülkelere gerekse kaynak ülkelere yakın olduğu için tercih ettiklerini ifade etmeleri, literatürde Türkiye’nin transit ülke olarak konumlandırılmasında değinilen etmenlerle benzerlik göstermektedir. Buna göre Türkiye’nin coğrafi konumunun göç veren ülkeler ile AB üyesi ülkelere yakın olması, göçmenlerin Türkiye’yi transit ülke olarak konumlandırılmasında neden olmaktadır (İçduygu ve Yüksek, 2012, s. 453; Kartal ve Başçı, 2014, s. 284). Benzer şekilde Kuschminder (2018, s. 567) de göçmenler için Türkiye’yi Avrupa’ya ulaşmada son çıkış noktası olarak tanımlamıştır. Bu noktada katılımcıların Türkiye’de BMMYK bulunduğu için Türkiye’yi tercih ettiklerini ifade etmeleri ise, literatürde Türkiye’ye yönelik transit göç hareketliliğinin nedenlerinde değinilmeyen bir etmen olarak dikkat çekmektedir. Türkiye’de BMMYK bulunduğu için Türkiye’yi tercih ettiklerini ifade katılımcıların üçüncü bir ülkeye yerleştirilme stratejilerini öncelikle BMMYK aracılığıyla gerçekleştirmek istedikleri anlaşılmıştır. Buradan hareketle katılımcıların göç süreçleri başlangıcında Batı ülkelerine yasadışı yollarla değil yasal yollarla geçmek istedikleri ifade edilebilir. Katılımcılar, başvurularının kabul ya da ret durumlarına göre Batı ülkelerine geçme stratejilerinde değişikliğe gideceklerini ifade etmişlerdir. Buna göre olası senaryolar ya Türkiye’de kalmak ya da Batı ülkelerine yasadışı yollarla geçmek olarak ortaya çıkmaktadır.

6 katılımcının, Türkiye’yi tercih etme nedenleri göç süreçleri başlangıcında Türkiye’yi nasıl konumlandıklarıyla ilgili görülmektedir. Türkiye’yi tercih etme nedeni olarak üçüncü bir ülkeye geçmek isteme nedenini öne süren katılımcılar, aynı zamanda göç süreçleri başlangıcında Türkiye’yi transit ülke olarak konumlandırmaktadırlar.

Türkiye’yi tercih etme nedeni olarak İran’daki tehdit durumunu öne süren K2, göç süreci başlangıcında Türkiye’yi transit ülke olarak konumlandığını da ifade etmesi nedeniyle üçüncü ülkeye geçmek için Türkiye’yi tercih eden katılımcılar arasında değerlendirilmiştir.

“Türkiye dedim ki İran’da benim canım tehdit oldu. Yani kaç kişi bana tehdit yapmış seni öldüreceğim. O yüzden Türkiye’ye geldim yani başka bir ülkeye gitmek istiyorum. Hayat istiyorum, barış istiyorum.” (K2).

Sonuç olarak Afganistan asıllı 20 katılımcının 6’sının (K1, K2, K3, K11, K13, K20) göç süreci başlangıcında Batı ülkelerine geçmek istedikleri ve Türkiye’yi transit ülke olarak konumlandıklarını ifade edilebilir.

4.7.2. Kaynak Ülkelerin İtici Nedenleri

Afganistan asıllı 20 katılımcının 13’ü ise Türkiye’yi tercih etme nedenlerini başlıca kaynak ülkelerinde yaşadıkları problemler olarak ifade etmişlerdir. Bu 13 katılımcının 3’ü (K4, K8, K15) Afganistan’da, 8’i İran’da (K5, K7, K9, K10, K12, K14, K16, K18), 2’si ise (K17, K19) Pakistan’da yaşadıkları problemler nedeniyle Türkiye’yi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcıların Türkiye’yi tercih etme nedenleri göç süreçleri başlangıcında Türkiye’yi nasıl konumlandıklarıyla ilgili görülmektedir. Türkiye’yi tercih etme nedeni olarak kaynak ülkelerin itici nedenlerini öne süren katılımcılar, aynı zamanda göç süreçleri başlangıcında Türkiye’yi hedef ülke olarak konumlandırmaktadırlar. Bu noktada göç hikayelerinde aracı ülkeler olan İran ve Pakistan’da yaşama deneyimi bulunan 10 katılımcının aracı ülkelerde itici nedenlerle karşılaşmamaları halinde Türkiye’ye gelmeyi hedeflemeyecekleri düşünülmektedir.

“Benim Afganistan’da tek amacım vardı o da ordaki tehlikelerden canlarımızı kurtarmak idi. O yüzden İran’a gittik İran’dan da Türkiye’ye ulaşmayı başardık ve buraya geldik yani şu an.” (K4).

Türkiye’ye gelmeyi hedefleyen katılımcılardan K5, K7, K9, K10 ve K14; kaynak ülkeleri ile Türkiye’yi kıyaslayarak Türkiye’yi tercih etme nedenlerini ortaya koymuşlardır.

“Türkiye milleti insanlar mültecilere iyi davranıyorlar İran gibi değil normalde Afganlara çok kötü davranıyorlar” (K5).

“O çok farklıdır yani. Türkiye’den İran’dan çok farkı var. Çünkü İran önce dedim ki okul sıkıntı var bizde iş sıkıntı var hayat sıkıntı var hasta sıkıntı var her şey sıkıntı var” (K7).

“İnsanların bakış açısıyla ilgili. Geldik burda ırkçılık olayları yaşanmıyor çok fazla İran’ınki kadar. O yüzden buraya geldik.” (K9).

“Akrabam dedi evet dedi ki Türkiye’de İran’da daha iyi çok iyi yani Türkiye’de gelin işiniz iyi olur bize annem de hastaydı babamla hastaydı İran’da bakmıyordu hastalara. Yani biz yabancılara bakmıyordu. Bakıyordu da fazla para masraf öderdik biz.” (K10).

K5, K7, K9 ve K10 İran ve Türkiye’yi kıyaslayarak Türkiye’de iş ve sağlık imkanları ile Türk insanının yabancılara karşı olan tavrının İran’dan daha iyi olduğunu ifade etmişlerdir.

Türkiye’yi tercih etme nedeni olarak Müslüman bir ülke olmasını ileri süren K14, Türkiye ile İran ve Afganistan’ı kıyaslayarak Türkiye’nin daha güvenli ve Türk insanının ise daha iyi olduğunu belirtmiştir.

“İslam bir ülke. İran, Afganistan gibi değil emniyet burda daha iyi insanlar daha iyi.” (K14).

Kaynak ülkelerinden yaşadıkları problemler nedeniyle ayrılan katılımcıların, Türkiye’yi tercih etmede belirttikleri diğer etmenler; Türkiye’nin Müslüman bir ülke olması, şartlı mültecilere yardım etmesi ve Türkiye’deki iş imkanlarıdır. K15, Türkiye’yi Müslüman ve güvenli bir ülke olarak tanımlamış ve bu nedenle Türkiye’yi tercih ettiğini ifade etmiştir.

“Burda Müslümandır bi de mesela çok da mesela kimse kimseyle karışmıyor işleri karışmıyor. Bi de şey var güvenlik var emniyet var mesela dışarı çıktığın zaman biliyorsun mesela dönüyorsun eve.” (K15).

K8, K12 ve K18'in de Türkiye'yi tercih etme nedeni, Türkiye'yi Müslüman bir ülke olarak tanımlamalarıyla ilgilidir. K8'e göre Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması, kendisinden sonra gelen göçmen kuşakların İslam dini ve öğretileriyle yetişmesine katkı sağlayacaktır.

“Türkiye Müslüman bir ülkedir. Elhamdulillah yani ezan sesimiz var yani ben çok dinci bir insanım esas şeyden ezan sesi var burda. Başka bir ülkeye gitsem benim kardeşlerim veya başka benim çocuklarım ne anlayacak Müslüman olmadan önce ne anlayacak şimdi ezan sesi duymiycekler ama şimdi burdan 5 vakit ezan sesi var yani biz o yüzden Türkiye'yi çok seviyoruz yani.” (K8).

“Türkiye'yi sevdiği için ve Müslüman olduğu için. Avrupa ülkelerine gidebilirdim ama inancım için burası Müslüman bir ülke olduğu için kendim kalmak istedim.” (K12).

“Yani Türkiye bize vatandaş versin Türkiye seviyorum. Hem de müselman ülke namazımızı kılabilir miyim her yere gidebilir miyim dilimizi artık çözdüm öğrendim şöyle bir durum var yani şimdi burda 2 seneden yaşadım da eşimi çağırmaya şey ettim.” (K18).

K5, Türkiye'de şartlı mültecilere yardım edildiği ve Türkiye'de iş bulacağını düşündüğü için Türkiye'yi tercih ettiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde K17 ve K19 da Türkiye'de iş bulacaklarını düşündükleri için Türkiye'yi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak Afganistan asıllı 13 katılımcının Türkiye'yi tercih etme nedenleri başlıca kaynak ülkelerindeki itici nedenlerdir. Bu katılımcılar kaynak ülkelerinden ayrılmalarının ardından Türkiye'ye gelmeyi hedeflemişlerdir. Katılımcılar kaynak ülkeleriyle Türkiye'yi kıyaslayarak Türkiye'nin çekici özelliklerini tanımlamışlardır. Buna göre Türkiye'deki iş ve sağlık imkanları, Türkiye'nin güvenli ve Müslüman bir ülke olması, Türk insanının yabancılara karşı olan tutumu ve Türkiye'nin şartlı mültecilere yardım etmesi Türkiye'nin çekici özellikleridir.

İçduygu (2000, s. 358) göçmenlerin kendi ülkelerindeki koşullar, Türkiye'nin coğrafi konumu ve Avrupa'nın göç akışlarına dair tutumu gibi etmenleri Türkiye'ye yönelik geçici göç hareketliliğinin nedenleri olarak sıralamaktadır. İçduygu, Yüksek (2012, s. 443) ile kaleme aldığı çalışmasında ise Türkiye'nin coğrafi konumunun ve kültürel

özelliklerinin kaynak ülkelere yakınlığını, komşu ülkelerindeki politik problemler ve güvenlik endişelerini ve son olarak da kaynak ülkelerdeki ekonomik çöküşleri Türkiye'ye yönelik göç hareketinin nedeni olarak ifade etmiştir. Benzer şekilde tez kapsamında görüşülen Afganistan asıllı 20 katılımcıdan Türkiye'yi transit ülke olarak tanımlayan 6 katılımcının Türkiye'yi tercih etme nedenlerinden biri Türkiye'nin coğrafi konumunun gerek kaynak ülkelere gerekse AB üyesi ülkelere yakın olmasıdır.

Kaynak ülkelerinde yaşadıkları problemler nedeniyle ülkelerinden ayrılan 13 katılımcının ülkelerden ayrılma nedenlerinin, literatürle benzer şekilde katılımcıların güvenlik endişeleri ile ülkelerin göçmenlere yönelik izledikleri politikalarla alakalı olduğu anlaşılmıştır. Ülkelerin göçmenlere yönelik izledikleri politikalar onların iş ve sağlık imkanlarına ulaşımını kısıtlamaya ek olarak göçmenlerin gündelik yaşam deneyimlerinde yabancı olarak etiketlenip ötekileştirme pratik ve söylemlerine maruz kalmalarına neden olmuştur.

Kaynak ülkelerinde yaşadıkları problemler nedeniyle ülkelerinden ayrılan 13 katılımcıdan 5'inin kaynak ülkelerinden ayrılmalarının ardından Türkiye'yi tercih etmelerinde sıraladıkları etmenlerden biri Türkiye'nin Müslüman bir ülke olmasıdır. Katılımcıların bu tanımlaması İçduygu ve Yüksek (2012, s. 443)'in Türkiye'nin kültürel özelliklerinin kaynak ülkelere yakınlığının, Türkiye'ye yönelik göç hareketliliğinin nedenlerinden biri olduğu savına işaret etmektedir. Türkiye'nin Afganistan asıllı göçmenlerce Müslüman bir ülke olduğu için tercih edilmesi, göç sistemleri teorisinde göçmenlerin yakın kültürel, tarihi ve ekonomik bağlantıları olan ülkelere göç edeceklerine dair (İçduygu ve Karadağ, 2018, s. 490) tanımlamayla benzerlik göstermektedir. Buna göre 1980'li yılların başından beri Afganistan ile Türkiye arasında kurulan göç sisteminde günümüze gelindiğinde, katılımcıların Türkiye'yi Müslüman bir ülke olarak tanımlamaları göçmenlerle Türkiye arasındaki yakın kültürel bağların pekiştirilmesine katkı sağlayarak göç hikayelerinde Türkiye'yi tercih etme nedenlerinden biri olarak konumlanmıştır.

Afganistan asıllı 20 katılımcıdan yalnızca K6 Türkiye'yi tercih etme nedeni olarak abisinin Türkiye'de olmasını ileri sürmüştür. Bu durum İçduygu ve Aksel'in (2012, s. 18)

Uluslararası Göç Örgütü'nün 1995 ve 2003 tarihli çalışma bulgularını değerlendirmeleriyle benzerlik göstermektedir. Çalışmanın bulguları, düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye göç etme kararlarına yönelik değerlendirildiğinde, göçmenlerin çoğunun Türkiye'de sosyal ağ desteğinin olmadığı fark edilmiştir. Benzer şekilde tez kapsamında görüşülen Afganistan asıllı 19 katılımcının da Türkiye'yi tercih etme nedenlerinde sosyal ağ desteğinin olmadığı belirtilebilir. Bu durum kaynak ve hedef ülkelerdeki göçmen ilişki ağlarının, göç akışlarını başlatmada olumlu etkisi olduğuna dair genel algıyla çelişmektedir.

5. BÖLÜM : TÜRKİYEDEKİ AFGANLARIN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMLARI VE GELECEĞE DAİR DÜŞÜNCELERİ

Bu bölümde, katılımcıların Türkiye’de kalmaya veya Türkiye’den başka bir ülkeye geçmeye dair niyetleri ele alınarak literatür çerçevesinde değerlendirilmiştir. Böylelikle göçmenlerin göç sürecinde Türkiye’yi hedef ülke olarak mı transit ülke olarak mı konumlandığı hususu Afganistan asıllı katılımcıların ifadeleriyle anlaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların Türkiye’de hayatlarını nasıl idame ettirdikleri ve Afganistan’a geri dönmeyi düşünüp düşünmediklerine yönelik problem cümlelerine verdikleri cevaplar yine bu bölümde analiz edilip temalara ayrılmış ve literatür çerçevesinde değerlendirilmiştir.

5.1. HEDEF ÜLKE TÜRKİYE

Literatür çerçevesinde Türkiye’deki göç hareketleri son yirmi yıllık süreçte değerlendirildiğinde, Türkiye’nin başlangıçta göç veren bir ülke olarak konumlandırılan tekil pozisyonuna zamanla göç alan ve transit ülke konumlarının eklendiği gözlemlenmektedir (İçduygu ve Yüksekler, 2012, s. 442). Konuyla ilgili olarak Kuschminder (2018, s. 9-10) Atina ve İstanbul’da yaşayan Afganistan asıllı göçmenlerle yaptığı saha çalışmasında katılımcıların, ileriye doğru göçe ve buldukları ülkede kalmaya yönelik isteklerini tespit etmeye çalışmıştır. Yunanistan’da katılımcılarının yüzde 72,3’ünün Türkiye’de ise katılımcılarının yüzde 58,6’sının buldukları ülkeden ayrılmayı istediklerini tespit etmiştir. Bu noktada Yunanistan’da yaşayan katılımcılarının Türkiye’ye kıyasla üçüncü bir ülkeye geçme konusunda daha istekli olduklarını vurgulamıştır.

Tez kapsamında görüşülen Afganistan asıllı 20 katılımcıdan 2’si (K8, K15) Türkiye’den üçüncü bir ülkeye geçmek istemediklerini ifade ederek Türkiye’yi hedef ülkeleri olarak tanımlamışlardır.

“Kurmuştum kendimi hayatımı da şimdi ben kalksam başka bir memlekete girsem baya sıkıntı yani Türkiye’ye geldiğim zamanımdan aynısı olacak 0 olacam yani

başka bir memlekete. Kendi memlekete gitsem o sıkıntılarım var. Gidemem yani. Burda avantajlar daha fazla yani.” (K8).

K8 Batı ülkelerine geçme Türkiye’de kalma ve Afganistan’a geri dönme senaryolarını avantaj ve dezavantajlarına göre değerlendirerek Türkiye’de kalmanın kendisi için en avantajlı senaryo olduğu sonucuna ulaşmıştır. K8 Afganistan’a geri dönmesi halinde can güvenliğinin sağlanamayacağını Batı ülkelerine gitmesi halinde ise yeni sosyo-kültürel çevresine uyum sağlamada problemlerle karşılaşacağını düşünmektedir.

Sonuç olarak göç hikayelerinde Türkiye’yi hedef ülkeleri olarak konumlandıran iki katılımcının, Türkiye’den başka bir ülkeye geçmek istememe nedenleri; süreç içerisinde Türkiye’ye uyum sağlamış ve mevcut durumda Türkiye’deki şartlardan memnun olmalarıdır.

Göç hikayesinde mevcut şartlarda Türkiye’de kalmak istediğini ifade eden K8’in Türkiye’de kalmak istemesinde ileri sürdüğü bir etmenin Türkiye’ye uyum sağlaması olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum güvenli üçüncü bir ülkeye yerleştirme kararının, potansiyel mültecilere AB sınırları dışında yardım sağlamayı ve mültecileri kaynak ülkelere yakın tutmayı hedefleyen politikalarla (İçduygu, 2000, s. 358) ilgili gözükmektedir. Monsutti (2008, s. 58) BMMYK’nin mülteci sorununa yönelik izlediği üç çözüm yolu olduğunu öne sürmektedir. Bunlardan ilki kaynak ülkeye geri dönüş, ikincisi ev sahibi ülkeye entegrasyon ve sonuncusu ise üçüncü bir ülkeye yeniden yerleşimdir.

Ev sahibi ülkeye entegrasyonla ilgili K8, ev sahibi ülke Türkiye’de Afganistan asıllı göçmenlerin entegrasyonuna dair yürütülen bir politika olduğunu ifade etmemiştir. Ancak katılımcıların Türkiye’de kalma sürelerinin uzaması, Türkiye’deki sosyalizasyon süreç ve mekanizmalarına gün geçtikçe daha fazla dahil olacakları anlamına gelecektir. Nihayetinde katılımcıların Türkiye’de toplumsallaşmaları, kendilerine yönelik yürütülen politikalardan bağımsız olarak Türkiye’ye entegrasyonlarını da etkileyecektir. Katılımcıların Türkçeyi öğrenmeleri, Türkiye’de çalışmaları ve Türkiye’deki enformel sosyal ağlara dahil olmaları vs. Türkiye’ye entegrasyon sürecini etkileyen etmenlere

örnek teşkil etmektedir. Bu noktada BMMYK'nin mülteci sorununa yönelik önerdiği bir diğer çözüm yolu olan üçüncü bir ülkeye yeniden yerleşim seçeneği ise göçmenlerin Türkiye'ye yönelik kendiliğinden gerçekleşecek entegrasyon süreçlerinin arkasındaki nedenlerden biri olarak gözükmektedir. Zira göçmenlerin güvenli üçüncü bir ülkeye yerleştirilme başvurularının sonuçlanması uzun yıllar almaktadır.

Türkiye'deki Afganistan asıllı göçmenler özelinde ise Dimitriadi (2015) Afganistan asıllı göçmenlerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilme talebinin, 2013 yılından bugüne işleme tabi tutulmadığını belirtmektedir (Aktaran: Kuschminder, 2018, s. 571). Benzer şekilde İçduygu ve Karadağ da (2018, s. 490) BMMYK'nin Türkiye'deki Afganistan asıllı göçmenlerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilme taleplerinin işleme koyulmasının 2013 ortalarından bugüne durdurulduğunu, yeni başvuru taleplerinin ise alınmadığını ifade etmektedirler. Bu noktada BMMYK'nin mülteci sorununa yönelik bir çözüm yolu olarak önerdiği üçüncü bir ülkeye yeniden yerleşim imkanının, katılımcıların Türkiye'ye uyum sağlamalarını etkilemesi haricinde süreç içerisinde Batı ülkelerine geçme motivasyonlarını etkileyeceği anlaşılmıştır. Buna göre göçmenlerin Türkiye'ye uyum sağlamalarının ardından Batı ülkelerine geçmeleri göçün gerek sosyal gerekse maddi zorluklarını tekrar deneyimleyecekleri anlamına gelecek, hareketliliğin maliyetinin artması ise göçmenleri Türkiye'de kalmaya sevk edecektir. Sonuç olarak, mevcut sosyal gerçeklikte BMMYK'nin mülteci sorununa yönelik önerileri ve AB politikalarının katılımcıların Türkiye'ye göç ve Türkiye'den göç kararlarını etkilediği ifade edilebilir. Benzer şekilde İçduygu (2000, s. 358) da göçmenlere yönelik üretilen politikaların, Türkiye'ye göçü ve Türkiye'den göçü etkileyerek Türkiye üzerinde etki bırakacağını ileri sürmektedir.

5.2. TRANSİT ÜLKE TÜRKİYE

Katılımcılardan 18'i (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K16, K17, K18, K19, K20) Türkiye'den üçüncü bir ülkeye geçmeyi düşündüklerini ifade ederek Türkiye'yi transit ülkeleri olarak tanımlamışlardır.

Bu katılımcılardan 7'si (K1, K4, K7, K9, K11, K12, K20) Türkiye'de vatandaşlık alamadıkları için üçüncü bir ülkeye geçmek istediklerini ifade etmişlerdir.

“Eğer Türkiye’de mesela ben vatandaşlık alamazsam burda hayatım sürekli muallak bir şekilde devam ediyorsa tabi ki ben başka ülkeye gidip en azından orda kalıcı olarak işimi doğru düzgün yapmak istiyorum hayatımı düzene sokmak istiyorum o yüzden başka bir ülkeye tabi ki düşünüyorum.” (K4).

“Türkiye şu an onu garantileyemiyor yani şey kimlik vatandaşlık vermiyor mültecilere o yüzden yani çocuklarının geleceği meçhul belli değil o yüzden başka bir ülkeye yasal olarak geçip orda vatandaşlık alırsam çocuklarının şeyi garanti olur. Yani ilerde ders okuyabiliyorlar.” (K9).

K4 Türkiye’de vatandaşlık alamadığı takdirde burada hayatının belirsiz olacağını öne sürmüştür. Üçüncü bir ülkeye geçmek K4 için bu belirsizlik durumunun ortadan kalkması ve işini icra edebileceği anlamlarına gelmektedir. K9 ise benzer şekilde Türkiye’de vatandaşlık alamamasının çocuklarının geleceğini belirsizleştirdiğini ifade etmiştir. K9 üçüncü bir ülkeye geçmesi halinde çocuklarının eğitim imkanına ulaşacaklarını ve geleceklerinin belirsiz olma durumunun ortadan kalkacağını düşünmektedir. Katılımcıların bu ifadeleri Bauman’ın (2017b, s. 90) yabancıların, kesin olarak öğrenilemeyecek niyetleri ve müphem varlıklarıyla modernliğin kesinlik vaadine ve ortodoks sınır işaretlerinin güvenilirliğine yönelik bir tehdit olarak ortaya çıktıkları savını akıllara getirmektedir. Modern çağın aktörlerinden olan K4 ve K9 için de belirsizlik istenmeyen bir durum olarak tanımlanmıştır. Bu noktada K4 ve K9’un buldukları belirsiz durumu ortadan kaldırma umuduyla göç ettikleri gözlemlenmektedir. Ancak onların bu amaçla göç olgusuna dahil olmaları, paradoksal olarak kendilerini belirsiz bir durumda bulmalarına ve modern çağın tehdit edici aktörleri olarak tanımlanmalarına neden olmaktadır.

K7, K12 ve K20 Türkiye’de vatandaşlık almaları halinde Türkiye’de de kalacaklarını belirtmişlerdir. Türkiye’den üçüncü bir ülkeye geçmek istediklerini ifade eden ve Türkiye’yi transit ülke olarak konumlandıran bu katılımcıların bu ifadeleri, göç süreçleri içerisinde Türkiye’yi nasıl konumlandıklarının anlaşılmasına dair alanı grileştirmektedir. Bu noktada ifade edilebilecek en net bulgu, göçmenlerin içinde buldukları koşulların değişmesi halinde göç hikayelerinde Türkiye’yi nasıl

konumlandıracaklarının da deęiŖeceęidir. G olgusunun aktrleri olarak gmenler, deęiŖen koŖullara ynelik kararlar alıp eylemde bulunacaklardır.

“Türkiye’den yle olacak vatandaŖ gibi ben kalacam sıkıntı değil ama burda da aynen İnan olursa orada yani hiç fark etmedi yani.” (K7).

“Eğer Türkiye bize vatandaŖlık verirse ya da burda rahat bir Ŗekilde yaŖamamıza izin verirse ben burayı tercih ederim ama İnan gibi eğer byle mesela eğer biz burdan gitmemize zorlarsa gideriz.” (K12).

K9 ve K12’nin İnan’dan ayrıldıklarında hedef ülke olarak belirledikleri Türkiye’ye gelmelerinin ardından, Türkiye ve İnan’ın gmenlere sağladığı Ŗartları kıyasladıkları grlmektedir. K12, Türkiye’ye gelmesinin ardından Türkiye ve Batı ülkelerini vatandaŖlık kavramı çerçevesinde kıyaslayarak Batı ülkelerine geçmek istediğini ifade etmiŖtir.

“Ya buraya gelmeden nce hedefim burdan Avrupa’ya gitmek değildi. Burda yaŖamaktı ama burdaki Ŗartlar bizi buna zorluyor çünkü alıŖma iznim yok hiçbir Ŗey yapamıyorum iŖ bulamıyorum. İŖte vatandaŖlık alamıyorum burda onun için Ŗu an mecburum yani ki gidip baŖka bir yerde vatandaŖ olayım. Yoksa Türkleri seviyorum hem halk olarak seviyorum hem de burda rahat bir Ŗekilde inancımı yaŖayabiliyorum. O ynlerden Türkiye’yi seviyorum.” (K12).

K11 nc ülkelere yasal yolla geçmesi halinde Türkiye’de alamadığı vatandaŖlığı bu ülkelerde alabileceğini ifade etmiŖtir.

“Yani resmi olarak gidersek olur. Çünkü bu BM’ler gtrdğ her insana orda 5 sene içerisinde Ŗey veriyor bunun bilgisini sizde vardır. 5 sene sonra vatandaŖlık veriyor. Hangi ülkeye gidersen orda devlet bir sürü imkân sağlıyor o 5 sene içerisinde yani oraya (...)” (K11).

Türkiye’de vatandaŖlık alamadıkları için üçüncü bir ülkeye geçmek istediklerini ifade eden katılımcıların Türkiye’de vatandaŖlık almaları, temel hak ve hizmetlere ulaŖımlarıyla ilgili grnmektedir. Katılımcılar için Türkiye’de vatandaŖlık almak; onların yasal olarak bir iŖte alıŖabilme, temel hak ve gereksinimlerini karŖılamada güçlüklerle karŖılaŖmamama anlamlarına gelmektedir. Katılımcıların Türkiye’deki

hayatlarını güçleştiren bu faktörler, Türkiye’yi Batı ülkelerine ulaşmada transit ülke olarak konumlandırmalarına neden olmuştur.

6 katılımcı (K2, K7, K9, K10, K11, K18) üçüncü bir ülkeye yasal yollarla geçmek istediklerini ifade etmişlerdir. K2 ve K9 Türkiye’ye yasadışı yollarla gelme deneyimlerinden hareketle Batı ülkelerine yasadışı yollarla geçmeyi istemediklerini ve yolculuğun özellikle çocukları için zorlukları olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcıların üçüncü bir ülkeye geçmek istemeleri ancak bunu yasal yollar aracılığıyla gerçekleştirmek istemeleri, Gökalp Aras’ın (2013, s.5) düzensiz göçmenler için Kuschminder’in (2018, s. 567) ise Afganistan asıllı göçmenler için ifade ettikleri sıkışma durumunu ortaya çıkarmakta ve göç süreçleri içerisinde Türkiye’nin hedef ülke haline gelmesine neden olmaktadır.

Türkiye’den üçüncü bir ülkeye geçmek istediklerini ifade eden ve Türkiye’yi transit ülke olarak konumlandıran katılımcıların üçüncü bir ülkeye geçmek isteme nedenleri üçüncü ülkelerin çekici etmenleriyle alakalı görülmektedir.

Katılımcılardan 4’ü (K4, K14, K19, K20) üçüncü bir ülkeye geçmeleri halinde iş imkânı bulabileceklerini düşünmektedir.

“Ben Avrupa’ya gitsem orda bana kısa bir süre içinde yardımcı olur. Oranın devleti. Benim kafam yani düşüncem rahat olur yani yeme içime gibi bir sorunum olmaz o zaman bir şirkete girip çalışabilirim çalışma iznim olur çalışabilirim herhangi bir şirkette maaşım olur rahat yaşayabilirim. Bunu uzun süredir düşünmüyorum 5 sene 6 sene 10 sene çalışıp ondan sonra belki başka bir yere geçmek istiyorum.” (K20).

K20’nin üçüncü bir ülkeye geçmek istemesinin bir diğer nedeni üçüncü ülkede kendisine yardım edileceğini düşünmesidir. Benzer bir şekilde K19’da üçüncü ülkede kendisine yardım edileceğini düşündüğünü ifade etmiştir.

Katılımcılardan K3 kendisinin, K2 ve K9 ise çocuklarının üçüncü bir ülkede eğitim alma imkânı bulacağını düşünmektedirler.

5 katılımcı (K1, K10, K16, K17, K20) üçüncü ülkelerde yaşayan tanıdıklarından elde ettikleri bilgilerden hareketle üçüncü bir ülkeye geçmek istediklerini ifade etmişlerdir.

“Yani edindiğim bilgilere göre arkadaşlarımdan yine o taraflara gidebilirim gelişmiş ülkeler o taraflarda en azından okuduğum bölümden devam edebilirim mezun olduktan sonra çalışabilirim.” (K1).

“Onlar diyi ki meselan burda daha iyi yabancılara bakıyor. Meselan dile gidiyorsun dil öğrendiğin zaman çalışıyorsun burası daha iyi. Ee Türkiye’de daha iyi ama bilmiyorum. Annem biliyor babam biliyor. Babam da mesela babam da konuşmuyor ama annem biliyor bunları abim biliyor.” (K10).

K1 Almanya’da yaşayan arkadaşından, K20 ise Amerika’da yaşayan akrabasından edindiği bilgilerden hareketle Batı ülkelerinde iş ve eğitim imkanlarının daha iyi olduğunu ifade etmişlerdir. K10 Finlandiya’da yaşayan teyzeleri ve Hollanda’da yaşayan dayısından edindiği bilgilerden hareketle Batı ülkelerinde iş imkanının daha iyi olduğunu düşünmektedir. Ancak K10 iş imkânı açısından Türkiye’den memnun olduğunu ifade etmiştir. Bu noktada K10’un Batı ülkelerine geçme kararını ailesiyle birlikte alması onun göç hikayesinde Türkiye’nin transit ülke olarak konumlanmasını etkilemiştir.

“Çünkü orda biraz iyi yani biz Avrupa’da Amerika’da akrabam var onlar çok iyi yaşıyor yani ev var araba var burda hiçbir şey yok.” (K16).

K16’nın ise Türkiye’deki geçim şartlarından memnun olmadığı görülmektedir.

K19’un Türkiye’de edindiği Afganistan asıllı arkadaşı, üçüncü bir ülke olarak Amerika’ya yerleşmiş ve Amerika’daki hayatının daha iyi olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle K19 da Batı ülkelerinde hayatının daha iyi olacağını düşünmektedir.

“Yok şey burda Afgan arkadaşımız var ya onlar şeye gitmiş Amerika onlar gitti diyor burda çok iyi hayatım öyle diyi.” (K19).

Katılımcıların üçüncü ülkelerin çekici etmenlerini ilişki ağları vasıtasıyla öğrendikleri ifade edilebilir. Buna göre Batı ülkelerinde iş, eğitim ve yardım imkanlarının Türkiye’ye kıyasla daha iyi olduğu bilgisi, katılımcıların ilişki ağları sayesinde elde edilip

desteklenerek göç hareketini sürdürmelerine ve göç süreçleri içerisinde Türkiye'yi transit ülke olarak konumlandırmalarına neden olmaktadır.

Afganistan asıllı 20 katılımcının göç hikayelerinde Türkiye'yi hedef ya da transit ülke olarak konumlandırmaları AB üye ülkelerin ve Türkiye'nin göçmenlere yönelik izledikleri politikalarla alakalı görülmektedir. AB üye ülkelerin göçmenlere yönelik izledikleri politikaların, hedef ülkeye girişi engelleyen ve ülkedeki statü ve hakları kısıtlayan kısa dönemli bir kalma politikasına dönüştüğünü ifade eden İçduygu (2000, s. 358) bu durumun tam sosyal haklar ve uzun vadeli yerleşme vaat eden liberal politikalarla farklılaştığını vurgulamaktadır. Benzer şekilde Atasü-Topçuoğlu (2013, s. 509) da liberal demokrasilerin; bilgi, sermaye ve malların serbest dolaşımını onaylayıp uygularken işgücünün serbest dolaşımına dair aynı tutumu göstermediklerini ifade etmektedir. AB üye ülkelerinin göç hareketlerini kendi sınırları dışında tutmayı hedeflediği bu politikalarla Türkiye de coğrafi konumu gereğince etkilenmekte ve göçmenlerin Batı ülkelerine geçişlerinde bir tampon bölge haline gelmektedir (Kartal ve Başçı, 2014, s. 275). Tez kapsamında görüşülen 18 katılımcının üçüncü bir ülkeye geçmek istediklerini belirtmelerine rağmen Türkiye'de kalmayı sürdürmesi AB üye ülkelerinin hedef ülkeye girişi engelleyen bu politikalarıyla alakalıdır. Katılımcıların üçüncü bir ülkeye yasal olarak geçmek istemeleri, Gökalp Aras'ın (2013, s.5) düzensiz göçmenler için Kuschminder'in (2018, s. 567) ise Afganistan asıllı göçmenler için ifade ettikleri sıkışma durumunu ortaya çıkarmaktadır. Buradan hareketle katılımcıların göç yolculuklarında ara duraklarından biri olan Türkiye'de sıkıştıkları ifade edilebilir.

Türkiye'nin göçmenlere yönelik politikaları bağlamında, Türkiye'de şartlı mültecilik statüsünde bulunan katılımcıların, üçüncü bir ülkeye yerleşene kadar Türkiye'de kalmalarına izin verilmektedir. Kuschminder (2018, s. 571) bu durumu Afgan mültecilerin Türkiye'de herhangi bir uzun vadeli koruma statüsüne sahip olmadığı şeklinde değerlendirmektedir. İçduygu ve Karadağ (2018, s. 490) ise 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde geçen mültecilik tanımının Avrupa ülkelerinde meydana gelen olayları ölçüt almasıyla Türkiye'nin mültecilik statüsüne yönelik coğrafi sınırlama kistasını uyguladığını ifade etmektedirler. Bu durumu Afganistan asıllı göçmenlerin Türkiye'de kalmalarını engelleyen bir problem olarak nitelendirmektedirler. Katılımcıların

Türkiye’de vatandaşlık alamadıkları için üçüncü bir ülkeye geçmek istediklerine yönelik ifadelerinin temelde, Türkiye’de uzun vadeli uluslararası korumadan yararlanamamaları ve şartlı mültecilik statüsünde bulunmalarıyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Zira katılımcılar vatandaşlığı, Türkiye’deki temel hak ve hizmetlere ulaşmalarıyla ilgili olarak kavramsallaştırmışlardır. Katılımcıların Türkiye’de mültecilik statüsü alamamaları ve uzun vadeli uluslararası korumadan yararlanamamalarının temel hak ve hizmetlere ulaşmalarını engellediği düşünülmektedir. Bu noktada mültecilik statüsünün edinilemediği ve insan haklarına ulaşımın uyrukla kısıtlandığı günümüz koşullarında göçmenlerin düzensiz göç hareketinin (Atasü-Topçuoğlu, 2013, s. 510) desteklenerek sürdürüleceği ifade edilebilir.

Mültecilere AB sınırları dışında yardım sağlamayı ve onları kaynak ülkelere yakın tutmayı hedefleyen politikalara rağmen göçmenler, Monsutti’nin (2008, s. 64) de belirttiği gibi kendilerine yönelik geliştirilen politikaların sadece kurbanları değil sosyal ve kültürel kaynaklarını kullanarak dünya sistemine adapte olan aktörlerdir. Bu noktada tez kapsamında görüşülen katılımcıların göç hareketliliklerini sürdürmelerinde Türkiye ve Avrupa ülkelerindeki şartları kar ve maliyetlerine göre değerlendirdikleri gözlemlenmektedir. Katılımcıların Türkiye ve Avrupa ülkelerindeki şartları değerlendirmelerinde ilişki ağlarının kendilerine sağladığı bilgiler etkilidir. Katılımcılar makro yapısal etmenlere yönelik, ilişki ağlarının desteklediği sosyal ve kültürel sermayelerini kullanarak eylemde bulunmakta ve göç olgusunun mikro alanında fail haline gelmektedirler. Sonuç olarak katılımcı grubunun ilişki ağlarının, katılımcıların göçü başlatma kararlarından ziyade özellikle göçü sürdürme kararlarında etkili olduğu anlaşılmıştır.

5.3. KATILIMCILARIN TÜRKİYE CUMHURİYETİ VATANDAŞLIĞINA DAİR DÜŞÜNCELERİ

Günümüz ulus devlet modellerinde birey, ulusal aidiyetini doğum yoluyla elde ederken vatandaşlığını kasıtlı ve bilinçli bir biçimde kazanmak zorundadır. Vatandaşlık kavramı, resmi bir statü olmasının haricinde medeni, siyasal ve sosyal haklar açısından düşünülüp ele alınmalıdır. Ulus devlet modellerinin farklılaşması vatandaşlığa geçiş için farklı

düzenlemeleri de beraberinde getirmektedir. Bu farklılıklar; toplumlar ve ülkelerin ulusal aidiyeti nasıl ele aldıklarına dair ip uçları barındırmaktadır (Castles ve Miller, 2008, s. 353; Schwarz, 2020, s. 67). Buna göre bazı göçmen ülkelerinde göçmenlerin vatandaşlık almaları oldukça zordur. Göçmenlerin, kültürel asimilasyon karşılığında vatandaşlığa kabul edilebilmeleri ya da kendi kültürel kimliklerini koruyarak vatandaş olabilmeleri söz konusudur (Castles ve Miller, 2008, s. 353).

Afganistan asıllı 20 katılımcının mevcut durumlarında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına dair düşüncelerinin ele alındığı bu bölümde, katılımcılardan K10 ve K16 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak istemeyeceklerini ifade etmişlerdir. K10 Türkiye’de çalışmanın zor olması, K16 ise geçim şartlarının ve çocuklarına bakmanın zor olması nedenleriyle Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmaya yönelik olumsuz bir görüş benimsemişlerdir.

Afganistan asıllı 20 katılımcının 18’i Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak isteyeceklerini ifade etmişlerdir. Bu katılımcılardan K17 ve K19 Batı ülkelerine gidemedikleri takdirde Türkiye Cumhuriyet’i vatandaşı olmak istediklerini belirtmişlerdir.

9 katılımcı (K1, K2, K4, K5, K6, K7, K12, K13, K14) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı almalarının iş imkân ve şartlarını kolaylaştıracağını düşünmektedirler.

“Yani vatandaş olursam hem çalışma açısından şu an çalışıyorum ama çoğu yerden paramı alamıyorum. Ama Türk vatandaşı olursam bir yerde çalışırsam en azından paramı alırım veya iş hayatında avantajları kendime çevirebilirim.” (K1).

“Ben de bi yerde vatandaş gerektir anladın? Şu anda meselan bi yerde çalışma için gidiyorum diyor ki sen yabancısın sana sigorta olmaz.” (K2).

“Çünkü vatandaş oldum çok farklı durum yani ben bir yerde çalışırım izin çalışmam var sigortam var aynen Türk vatandaşı yani fark yok. Ama şimdi yabancı.” (K7).

Katılımcıların Türkiye’deki iş imkân ve şartlarına dair ifade ettikleri çalışma izinlerinin bulunmaması ve sigortasız çalışma gibi etmenler, Türkiye’de hukuki olarak şartlı

mültecilik statüsünde bulunmalarıyla ilgilidir. Şartlı mültecilik, mültecilik statüsünün Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar için düzenlenmiş halidir. Kuschminder (2018, s. 571) Türkiye’de şartlı mültecilik statüsünde bulunan göçmenlerin yasal olarak çalışma izni bulunmadığını ifade etmiştir. Ancak “Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik”e (2016) göre, başvuru sahibi ve şartlı mülteci statüsü sahibi bireyler, Türkiye’de uluslararası koruma başvuruları tarihinden altı ay sonra geçerli kimlik belgeleriyle çalışma izni almak için ilgili bakanlığa başvurabilmektedirler. Bu bireylerden başvuruları uygun görülenlere çalışma izni ilgili bakanlık tarafından verilmektedir. Buradan hareketle Türkiye’de şartlı mülteci statüsünde bulunan Afganistan asıllı katılımcıların çalışma izinlerinin olması halinde sigortalı olarak çalışmaları önünde bir engelin olmadığı ifade edilebilir.

Katılımcılardan 5’i (K4, K8, K9, K15, K18) Türkiye’yi Müslüman bir ülke olarak tanımlamışlar ve bu nedenle Türkiye Cumhuriyet’i vatandaşı olmak isteyeceklerini ifade etmişlerdir.

“Türkiye Müslüman bir ülke olduğu için ve emniyet var güvenlik var o yüzden” (K4).

“Neden dedim az önce bir ülke Müslüman 1. Benim memleketime yakındır. Milleti bi gayret bir millet var yani kimse kimseyi rahatsız etmiyor yani milleti vicdanlar var. O yüzden seviyoruz yani.” (K8).

“Yabancılık çekmiyoruz pek fazla burda kültür olarak da bura müsait dini açısından da hepimiz Müslümanız ondan dolayı buraya uygun.” (K9).

“Yani Türkiye bizim elimize gelsin de Türkiye istiyorum çocuğum burda okusun burda (...)” (K18).

Türkiye’nin Müslüman bir ülke olarak tanımlanması, Türkiye ile katılımcıların kültürel değerlerini benzer hale getirmektedir. Katılımcıların göç süreci içerisinde Türkiye’de kalma kararlarının, ortak olarak tanımlanan dini ve kültürel değerlerden etkilendiği görülmektedir. İçduygu ve Yüksek’in (2012, s. 443) Türkiye’ye yönelik göç hareketliliği bağlamında ileri sürdükleri etmenlerden biri olan kültürel yakınlığı,

katılımcılar Türkiye’de vatandaşlık almak istemelerine dair bir neden olarak ifade etmektedirler.

K1, K6, K8 ve K11 Türk insanının yabancılara karşı olan tutumlarından memnun olduklarını ve bu nedenle Türkiye Cumhuriyet’i vatandaşı olmak isteyeceklerini ifade etmişlerdir.

“Daha önce Türkiye’ye gelmeden sadece dış ülkelere Tacikistan’a ve Hindistan’a gitmişim sonra Türk insanını görünce şu an bakıyorum Türk insanı insanlık değerlerine daha fazla değer veriyor. O yüzden burda bulma şansım olursa tabi ki kalırım.” (K1).

Türk insanının katılımcıları yabancı olarak etiketlememeleri ve ötekileştirme pratiklerine maruz bırakmamaları katılımcıların Türk insanının kendilerine karşı olan tutumlarından memnun olmalarına yol açmıştır.

K3, K4 ve K11 Türkiye’nin güvenli bir ülke olması nedeniyle Türkiye Cumhuriyet’i vatandaşı olmak isteyeceklerini belirtmişlerdir.

“Yani şey burda emniyet var onun için benim için hiç tehdit yok burda benim için eşim için hiç tehdit yok burda mesela kanun var daha eğer benim bir şey olursa ya eşime yani hükümet var polis var. Her şey var ama Afganistan’da öyle bir şey yok.” (K3).

“Güvenliği açısından ırkçılık pek fazla yok bu sebeplerden.” (K11).

K4 ve K20 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının kendilerine seyahat imkânı tanıyacağını düşünmeleri nedeniyle Türkiye Cumhuriyet’i vatandaşı olmak isteyeceklerini ifade etmişlerdir.

“Her açıdan iyi olur benim için şu an ben sadece bir yabancıyım vatandaşlık alırsam çalışma hayatımda rahatlık getirir veya seyahat açısından da başka yerlere gidebilirim.” (K4).

“Vatandaşlık alırsan serbest olursun istediğin ülkeye gitme şansın olur belki Türkiye vasıtasıyla kimliği üzerinde yani biraz daha serbest olabilirsin.” (K20).

Sonuç olarak katılımcılar; Türkiye'nin Müslüman ve güvenli bir ülke olması, Türk insanının kendilerine karşı tutum ve davranışlarından memnun olmaları, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının ise kendilerine iş ve seyahat imkânı tanınması nedenleriyle Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak istemektedirler.

Gelişmekte olan ülkelerde savaş, silahlı çatışma ve yoksulluğun artmasıyla vatandaşlık hakları, temel insan haklarına göre kısıtlı kalmaktadır. Bu ülkelerde yaşayan bireyler mültecilik başvurusu yapmakta ancak insan haklarının kalesi olan gelişmiş ülkeler (Atasü-Topçuoğlu, 2013, s. 510), söz konusu göçmenler olduğunda Avrupa Kalesi halini almaktadır. Gelişmiş ülkelerde göçmenlere yönelik izlenen politikaların bir yansıması olan korku ve tehlike söylemleri göçmenlerin yabancılığına atıf yapmaktadır. Buna göre yabancılar kesin olarak öğrenilemeyecek niyetleri ve müphem varlıklarıyla modernliğin kesinlik vaadine ve ortodoks sınırlar işaretlerinin güvenliğine (Bauman, 2017b, s. 90) yönelik bir tehdit unsuru olarak ortaya çıkmaktadırlar. Avrupa'da politikacıların "suçun nedeninin yabancılar olduğu"na dair basmakalıp ifadeleri modern çağın getirisi olan güvenlik kaygısıyla desteklenmektedir (Bauman, 2017a, s. 160). Bauman (2017a, s. 160) politikacıların bu güvenikleştirici söylemlerinin temelde etnik nefretin daha kabul edilebilir hali olduğunu ileri sürmektedir. Modern devletlerde pasaportlar, gümrük ve göçmen kontrolleri, giriş-çıkış vizeleri gibi uygulamaların yapılması ise yine bu tavrın bir sonucu olarak meydana gelmektedir. Devletlerin sınırlarını korumaya yönelik gerek söylem gerekse uygulamada gerçekleşen bu tavır, temelde uluslararası göç hareketliliğinin ulus devletin kurucu öğelerine bir meydan okuma olarak algılanmasıyla ilgilidir. Ulus, toprak ve devlet üçlüsü modern devletin kurucu öğeleridir. Bu öğeleri temin edebilenler yurttaş olarak nitelendirilirken temin edemeyen göçmenler ise yabancı olarak nitelendirilmektedirler. Günümüzde bu ayrımın genişleyerek insan olan ve olmayana dair bir ayrımı tanımladığı ifade edilmektedir (Bauman, 2017a, s. 169).

Tez kapsamında görüşülen katılımcıların; güvenliklerini sağlamak, güvenceli bir işte çalışmak ve seyahat imkanını elde edebilmek, yabancı olarak etiketlenmemek ve ötekileştirme pratiklerine maruz kalmamak gibi nedenlerle Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak isteyecekleri anlaşılmıştır. Bu noktada katılımcıların öne sürdükleri nedenlerin temel hak ve hizmetlere ulaşımalarıyla ilgili olduğu gözlemlenmektedir.

Modern devlet örgütlenmelerinde yurttaşlığı belirleyen etmenlerden birinin ulus aidiyeti olması, farklı bir ulusal aidiyete sahip olan göçmenlerin temel hak ve imkanlara ulaşımını olumsuz etkilemektedir. Modern devletlerde güvenlikleştirici söylemle desteklenen pasaport, gümrük ve göçmen kontrolleri, giriş-çıkış vizeleri gibi uygulamaların da vatandaşlığın bireye sağladığı temel hak ve imkanlara ulaşım ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Bu noktada modern devletlerde uygulamaya konulan sınır denetimleri sınırdan kimin geçip kimin geçemeyeceğini belirlemeye yöneliktir. Tez kapsamında görüşülen katılımcıların güvenliklerini sağlamak, güvenceli bir işte çalışmak ve seyahat imkanını elde edebilmek için Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak isteyeceklerine dair ifadeleri vatandaşlığın bireylere sağladığı temel hak ve hizmetlere ulaşım imkanlarına örnek teşkil etmektedir. Benzer şekilde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak istemediklerini ifade eden katılımcılar da temel hak ve hizmetlere ulaşım ile alakalı olarak Türkiye’de çalışma ve geçim şartlarının zor olduğunu ifade etmişlerdir. Sonuç olarak Afganistan asıllı göçmenlerin göç desenlerinde vatandaşlık kavramsallaştırmasıyla ilgili yapılacak bir değerlendirmede vatandaşlığın medeni, siyasal ve sosyal haklar açısından düşünülmesi gerektiği ifade edilebilir.

Katılımcıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak istemelerinde belirttikleri diğer nedenler yabancı olarak etiketlenmemek ve ötekileştirme pratiklerine maruz kalmamaktır. Göçmenlerin vatandaşlık elde etmeleri temel hak ve imkanlara ulaşımının yanı sıra toplumsal hiyerarşide statülerinin ne olacağını da belirlemektedir. Göçmenler, yurttaşlarla en azından itibari olarak eşit bir üye haline gelmek istiyorlarsa buldukları ülkenin vatandaşı olmak zorundadırlar. Bu noktada katılımcıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak istemeleri gündelik yaşam deneyimlerinde daha insanca bir tavırla karşılaşılarak nihayetinde daha insanca bir yaşam elde etmek istemeleriyle alakalı görülmektedir.

5.4. KATILIMCILARIN TÜRKİYE’DEKİ SOSYO-EKONOMİK DURUMLARI

Tezin bu kısmında Afganistan asıllı 20 katılımcının Türkiye’deki sosyo-ekonomik durumlarının anlaşılmasına yönelik eğitim, iş, barınma ve sağlık imkanlarına dair ifadeleri ele alınıp değerlendirilmiştir.

5.4.1. Katılımcıların Türkiye’de Eğitim İmkanları

Afganistan asıllı 20 katılımcıdan K10, Türkiye’de eğitim alma imkanının olup olmadığını bilmediğini ifade etmiştir.

7 katılımcı (K2, K4, K11, K12, K14, K16, K19) çocuklarının Türkiye’de eğitim aldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların çocukları anaokulu, ilkokul, lise ve üniversite seviyesindeki eğitimi Türkiye’deki devlet okullarından temin edebilmektedir.

Katılımcılardan K1 ve K6 ise üniversite eğitimi almak istediklerini ancak üniversite eğitiminin belirli bir meblağ karşılığında verilmesiyle bu eğitimden yararlanamadıklarını belirtmişlerdir.

“Ben ilk geldim burda şey gittim üniversiteye gittim ki dedim ki öyle ben okumak istiyorum bu bölüme ama çok şey para istediler yani sonra olmadı yani.” (K6).

K7, K8 ve K17 çalışmak zorunda oldukları için üniversite eğitimlerine devam etmeyi düşünmediklerini ifade etmişlerdir.

“Çünkü öğretmek istiyorum da çalışıyorum ama zamanım yok başka zaman yok. Eğer ben çalışmasam para kim kazanacak?” (K8).

K3, K13, K15 ve K20 ise Türkiye’de üniversiteye gitmeyi istediklerini belirtmişlerdir. Ancak K15 ve K20 dil problemi nedeniyle K20 ek olarak ekonomik şartları nedeniyle üniversiteye gidemediğini ifade etmiştir.

“Türkçem biraz iyi değildi ya o yüzden. Ama düşünüyorum.” (K15).

“Dil bilmiyoruz ben çok istiyorum yani eğitime devam etmek ekonomik nedenden dolayı da devam ettiremiyoruz.” (K20).

K5, K9 ve K18’in çocukları okul çağında değildir. Ancak gelecekte çocukları için eğitim imkanından yararlanmayı düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak Afganistan asıllı göçmenlerin Türkiye’de eğitim alma imkanlarının olduğu ifade edilebilir. Tez kapsamında ilkökul ve lise çağındaki ikinci kuşak göçmenlerin Türkiye’de eğitim aldıkları anlaşılmıştır. Türkiye’de üniversite eğitimi alabilecek olan katılımcılar ise birinci ve ikinci kuşak göçmenlerdir. Bu katılımcılar üniversite eğitiminin paralı olmasını, çalışmak zorunda olmalarını ve dil problemlerini Türkiye’de üniversite eğitimi almalarına engel teşkil eden koşullar olarak nitelendirmişlerdir.

5.4.2. Katılımcıların Türkiye’de İş İmkanları

Afganistan asıllı 20 katılımcının 7’si (K7, K8, K10, K11, K12, K16, K18) Türkiye’de bir işte aktif olarak çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu katılımcıların çalıştıkları alanlar kaynakçılık, terzilik, mal servis hizmeti, elektrik tesisatçılığı ve kapıcılık gibi emek yoğun sektörlerdir.

13 (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K9, K13, K14, K15, K17, K19, K20) katılımcı ise Türkiye’de aktif olarak bir işte çalışmamaktadırlar. Türkiye’de aktif bir işte çalışmayan K5, K13, K20’nin Türkiye’de çalışma deneyimi bulunmamaktadır. Bu katılımcılardan K5 İtalya’da olan eşinden gelen yardımlarla geçimini sağlamaktadır. K13 ve K20’nin ise geçimleri hane halkı üzerindedir.

Türkiye’de aktif olarak bir işte çalışmayan 10 (K1, K2, K3, K4, K6, K9, K14, K15, K17, K19) katılımcının ise Türkiye’de çalışma deneyimleri bulunmaktadır. Ancak bu katılımcıların emek yoğun ikincil sektörlerde çalışmaları istihdam koşullarını istikrarsız hale getirdiği gözlemlenmektedir. Buna göre katılımcılar, vasıfsız ve geçici işlerde çalışmışlar ve şu anda çalışmadıklarını ifade etmişlerdir.

“Şimdi çalışıyordum ben kuaförde çalışıyordum. 1-2 oldu çıktım.” (K6).

“Şey çalışıyorum bazen çalışıyorum bazen de evdeyim.” (K15).

K2, K4 ve K9’un çalışma dönemlerini mevsimlik olarak tanımladıkları gözlemlenmektedir. Buradan hareketle bu katılımcıların mevsimlik işlerde işçi olarak istihdam edildiği ve istihdam koşullarının sürekli olmadığı görülmektedir.

“Trabzon’da kışın hayır çalışmıyorum ama yaz haftaları için 2 gün 3 gün 4 gün çalışıyorum tabi.” (K2).

“Şu an kış olduğu için işim yok normalde inşaatlarda falan çalışıyorum.” (K4).

“Çalışma zamanı fındıkta çalışıyordum bu şey çuvalları var bunu kaldırdım kaydım böyle bu tık sızladı ondan sonra şey oldu. Fıtık oldu evet. Daha çalışmadım ben orda.” (K9).

Katılımcıların Türkiye’de çalışma koşullarına dair belirttikleri hususlar ise düşük ücretler, ücretlerin ödenmemesi, sigortasız çalışma ve dil problemidir.

Katılımcılardan K15 ve K20 Türkiye’de düşük ücretlerle çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

“Mesela burda iş 8 saat ama burda yok Afganlar 12 saat bazen 14 saat çalışıyor ama ne kadar maaş 1500 meselan veriyor. Ama kendini 8 saat çalışıyor ne kadar veriyor 2400.” (K20).

K20 Afganistan asıllı bireylerin aynı işte daha fazla saat çalışmalarına rağmen Türk vatandaşlarına kıyasla daha düşük ücret aldıklarını öne sürmektedir. K20’nin bu ifadeleri merkez ülkelerde emek yoğun sektörlerde çalışan göçmen işçilerin, merkez ülkelerin kendi işçilerinden daha düşük ücretlerle çalışarak sektördeki talebi karşıladıkları savını akıllara getirmektedir. K15 ise düşük ücret ödemelerinin çalıştığı yere göre değiştiğini ifade etmiştir.

K1 ve K7 çalıştığı alanda ücretlerini alamadıklarını ifade etmiştir.

“Nasıl nasıl şikâyet yapayım? Gidiyım karakol diyım ki ben meselan ben orda çalıştığım adam paramı vermedi polis diyi ki izin nerde senin?” (K7).

K7'nin çalışma izninin olmamasına rağmen çalışması, ücretini alamadığı takdirde işverenini şikâyet etme hakkından yararlanamamasına neden olmaktadır. K7'nin çalışma ücretine yönelik belirttiği bir diğer problem ise iş ücretinde zamanla herhangi bir artışın olmamasıdır.

“475 lirayı veriyordu ben 10 senedir işim mesleğim kaynakçılık dedim tamam yavaş yavaş senin şeyini maaşımı artıracam 1,5 sene bi yerde çalıştım 25 lira benim para maaşıma (...)” (K7).

Katılımcıların Türkiye’de çalışmak zorunda olmaları ancak yasal olarak çalışma izinlerinin bulunmaması, onları iş verenleri karşısında haklarını arayacakları mekanizmalardan mahrum bırakmaktadır.

Katılımcılardan K3, K6, K15 ve K20, Türkiye’de çalışmaları halinde sigortasız çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu etmen katılımcıların Türkiye’de çalışma izinlerinin bulunmamasıyla ilgilidir. Yasal olarak çalışma izni bulunmayan katılımcıların sigortalı olarak istihdam edilebilmeleri mümkün değildir. Ancak literatür incelemesinde “Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik”e (2016) göre, katılımcıların Türkiye’de yasal olarak çalışma izni almaları için uluslararası koruma başvuruları tarihinden altı ay sonra geçerli kimlik belgeleriyle ilgili bakanlığa başvurabilecekleri anlaşılmıştır. Bu noktada katılımcıların neden çalışma izinlerinin olmadığına dair ortak bir temaya ulaşılammıştır. Ancak konuyla ilgili olası senaryolar; göçmenlerin Türkiye’de çalışma izni alabileceklerine dair bilgi ve yöntem eksikliklerinin olduğu ve çalışma izni talep etmelerine rağmen ilgili bakanlık tarafından onay alamadıkları olarak gözlemlenmiştir. Katılımcılardan K20 çalışma izni talep etmesine rağmen alamadığını ifade etmiştir.

“Türkiye’de kalıp da burda çalışmak istersem çalışma izni vermez sigorta yok asgari ücret ödüyor. Yani benim bir şeyime idare etmiyor yani aileme.” (K20).

Katılımcıların ifadelerinden hareketle işverenlerin çalışma izni olan göçmenleri mi olmayan göçmenleri mi istihdam etmeyi tercih ettiklerine dair ortak bir temaya ulaşılamamıştır. Konuyla ilgili katılımcılardan K15, iş verenlerin çalışma izni olmayan göçmenleri işe almadıklarını ifade etmiştir.

“Var mesela şey bazen işlere gittiğin zaman devamlı işler mesela gittiği zaman sigorta yapamıyorlar ya evet o yüzden mesela sıkıntı yaşıyorlar onlar da aynı. O yüzden mesela mazurdurlar almıyorlar mesela diyorlar ki siz yabancısınız sigorta yapamıyoruz o yüzden maalesef şey alamıyoruz.” (K15).

Katılımcılardan K2, K10 ve K15’in Türkiye’de iş imkanlarına yönelik belirttikleri bir diğer husus dil problemidir. Katılımcıların ifadelerinden hareketle Türkçe bilmemenin iş bulmada sorunlara yol açtığı öne sürülebilir. Ancak K6 iş bulmasının Türkçe öğrenmesine katkı sağladığını ifade etmiştir. Bu noktada dil probleminin çalışmaya engel teşkil ettiği ancak çalışma imkânı elde edildikten sonra dil probleminin aşılmasının kolaylaştığı ifade edilebilir.

5.4.3. Katılımcıların Türkiye’de Barınma İmkanları

Üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek üzere Türkiye’de bulunan göçmenlere, özel barınma imkânı sağlanmamaktadır. İkamet etmek zorunda oldukları uydu kentlerde göçmenlerin kalacakları yerleri kendi başlarına bulmaları ve bu yerlerin kiralarını kendi bütçelerinden karşılamaları beklenmektedir (Kartal ve Başçı, 2014, s. 286). Afganistan asıllı 20 katılımcı, Türkiye’de bir hane içinde barınmaktadırlar. Katılımcılardan 5’i (K2, K3, K7, K18, K20) Türkiye’de barınma şartlarına yönelik ifadelerde bulunmuşlardır. Buna göre katılımcıların Türkiye’de barınma imkânlarına dair belirttikleri hususlar; yabancıya ev verilmemesi, yüksek kira ücretleri ve evin görece iyi bir ev olması halinde kefil talep edilmesidir. Katılımcıların belirttikleri hususların Trabzon’daki barınma imkanlarına yönelik olduğu düşünülmektedir

Bu katılımcılardan K2, K3 ve K7 Türkiye’de yabancıya ev verilmediğini belirtmişlerdir.

“Meselan eve ben 1 ay 2 ay bakıyorum bakıyorum ev bulamıyorum her yerde yabancıya ev vermiyor.” (K2).

“Eğer hem verirsem yani çok para istedi.” (K3).

“Ev var meselan ev istiyorum var ben şimdi gidiyorum ev istiyorum yani yüzde 90 vermiyorlar yani.” (K7).

K3 Türkiye’de yabancıya ev verilmesi halinde ise yüksek meblağlar talep edildiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde K20 de Trabzon’da ev kiralarının yüksek olduğunu, kiraların özellikle göçmenlerin Trabzon’a yerleşmesiyle birlikte arttığını belirtmiştir. K20’nin bu bilgiye ulaşmasında Türkiye’de sahip olduğu ilişki ağlarının etkili olduğu görülmektedir.

“Burda ev kiralari da bizim gelmemizle birlikte yükseldi. Daha önce 100 lira 200 liraymış şu an ben bir arkadaşım var Türk vatandaşı İstanbul’da ona anlatıyorum böyle bir kira ödüyoruz bu civarda işte 600 700 1000 TL falan ödüyoruz diyor onlar babaannesinden sormuş onlar gülyormuş bu nasıl olur ya biz 200 100 TL öderken bunlar nasıl 1000 TL ödüyor.” (K20).

Türkiye’de barınma şartlarına yönelik ifadede bulunan bir diğer katılımcı olan K18 ise diğer katılımcıların aksine Türkiye’de yabancılara ev verildiğini ancak evin iyi bir ev olması halinde göçmenlerden kefil talep edildiğini ifade etmiştir.

5.4.4. Katılımcıların Türkiye’de Sağlık İmkanları

Afganistan asıllı 20 katılımcıdan K18 Türkiye’de sağlık imkanlarına dair ifadelerde bulunmuştur. K18’in sağlıkla ilgili ifadeleri göçmenlere sigorta yapılmamasıyla ilgilidir. Buna göre K18, sigortanın Türkiye’ye yeni gelen göçmenlere belirli bir süre açık olduğunu ancak sürenin geçmesi halinde göçmenlere sigorta açılmadığını ifade etmiştir.

“O da değişti yani bizim için kapalı yeni gelenlerde 2 sene açık ama tam olarak bilmiyorum. Yeni gelenler Türkiye’de geldi ya hani kimlik alıyorlar. Onlara 2 sene 1 sene mi 2 sene mi açılmış yani. Hiç kapatmıyorlar 18 yaşında fark etmiyor. Mesela ben 5 yıl oldu burda benim kapalı şimdi. Benim kapalı. Yani Allah hastalık göstermesin bize. Yani hiç hastalık göstermesin. Yani şimdi dişimiz ağrıyor gitmiyoruz yani.” (K18).

K18’in ifadelerinden hareketle Trabzon İl Göç İdare’sinde önemli/önemsiz hastalıklara yönelik bir ayırım olduğu ve bu ayırma göre göçmenlerin sigorta hakkında

yararlanabildiği düşünülmektedir. Sigortalarının önemli/önemsiz hastalıklara yönelik açık olması ise acil durumlarda göçmenleri güvencesiz duruma düşürmektedir.

“Kesin olduğu zaman zaten hastane belge veriyor ona öyle bir kağıt veriyor ona valiliğe götürüyor açılıyor. Ya da senin bir kalp marazı varsa kalp hastalığı varsa hastalık bir önemli varsa açılıyor. Mesela benim dişim ağrıyor devlet anlamaz. Açmayacak bunu açmayacak yani.” (K18).

5.5. KATILIMCILARIN AFGANİSTAN'A GERİ DÖNMENE YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ

Monsutti, (2008, s. 58) çalışmasında BMMYK'nin mülteci sorununa yönelik olarak geliştirdiği stratejilerden birini kaynak ülkeye geri dönüş olarak tanımlamaktadır. BMMYK'nin geliştirdiği bu stratejiyi Afganistan asıllı göçmenlere yönelik olarak değerlendirdiğinde, stratejinin bugünün göç hareketlerini yönetmek için yeterli olmadığını ifade etmektedir. Ona göre, nüfus hareketlerinin değişen doğası ve uzun süreli sürgün hayatının neden olduğu ekonomik ve sosyal değişimler geri dönüşü zorlaştıracaktır. Aynı zamanda geri dönüş stratejisi Afganistan devleti tarafından da arzu edilebilir değildir. Zira devletin geri dönme niyetinde olan nüfusu emme kapasitesinin sınırlıdır ve ülke ekonomisi göçmenler tarafından finanse edilen nakit ve mal akışına ihtiyaç duymaktadır. Tez kapsamında görüşülen Afganistan asıllı 20 katılımcının Afganistan'a geri dönmeye yönelik ifadeleri geri dönmeyi isteme ya da istememe durumlarına göre iki kategoriye ayrılmış ve bu hususta katılımcıların isteklerinin ne olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

Afganistan asıllı 20 katılımcının 10'u (K1, K3, K4, K6, K9, K11, K12, K13, K15, K20) Afganistan'a geri dönmek istediklerini ifade etmişlerdir. Bu katılımcılardan 2'si (K3, K13) tehdit durumlarının ortadan kalkması halinde Afganistan'a geri dönmek istediklerini belirtmişlerdir.

Diğer 8 (K1, K4, K6, K9, K11, K12, K15, K20) katılımcı ise Afganistan'da savaşın bitmesi ve güvenliğin temin edilmesi halinde, Afganistan'a geri dönmek istediklerini ifade etmişlerdir. Bu katılımcılardan biri olan, Taliban ve DAES'ten tehdit alarak göç

etme kararı alan K4 için Afganistan’da güvenlik ortamının sağlanması aynı zamanda kendi güvenliğinin sağlanacağı anlamına gelmektedir.

“Tabi ki yani Afganistan’da güvenlik geri gelirse güvenli bir ülke olursa Taliban, DAESH, El-Kaide olmazsa tabi ki geri dönmeyi düşünürüm.” (K4).

Bu katılımcılardan K1, K6, K9 ve K12’nin Afganistan’a geri dönmeye yönelik düşüncelerini ifade ederken Afganistan’la ilgili vatan, toprak, memleket gibi ifadeleri kullandıkları dikkat çekmektedir.

“Eğer durum farklı olursa ve benim ülkemde de savaş olmazsa durumlar iyi olursa tabi ki herkes kendi toprağına gitmek ister.” (K1).

“Güvenli bir yer olursa tehditler ortadan kalkarsa gideriz orası benim vatanımız yani orda doğduk.” (K9).

“Güvenlik olsa ama tabi ki giderim orası benim memleketim şu an bu durumlardan dolayı güvensiz o yüzden gidemem.” (K12).

“...Burda mesela vatan yani vatan. Şey yani gitmek nasıl söyliyim ben bunu tatil için yani 1 hafta 2 hafta öyle gitmek istiyorum.” (K6).

Katılımcıların bu ifadelerinden hareketle, Afganistan’a aidiyet hislerini sürdürdükleri düşünülmektedir. Katılımcılardan K6, Afganistan’da savaşın bitmesi ve güvenliğin temin edilmesiyle Afganistan’a geri dönebileceğini ancak bu dönüşün yerleşme amacıyla değil ziyaret amacıyla olacağını belirtmesiyle diğer katılımcılardan farklılaşmaktadır.

K15’in dönecek bir yerinin olması, ailesinin bir kısmının Afganistan’da olması ve geleceğini Afganistan’a yönelik kurgulamış olması geri dönmeyi istemesinde öne sürdüğü etmenler arasındadır.

“Yani evimiz orda çocukluğum orda geçti. Okula mesela gitmedim. Okul değil de üniversiteye gidecektim gidemedim. Üniversiteyi bitirmek için.

Bir de şey ailenin bir kısmı orda değil mi abilerin falan?

Tabiki. Evet onlar da orda.” (K15).

K15'in Afganistan'la olan bu bağlarını sürdürmesi geri dönmesine yönelik olumlu bir tavır takınmasına neden olmuştur. K20 örneğinde ise aile bağları K20'nin Afganistan'a geri dönmek istemesine rağmen dönememesine neden olmaktadır.

“(...) ben Afganistan'a gitmek istiyorum ama ailem de istemiyor benim gitmeme.”
(K20).

K20'nin göç etme kararında önemli bir yer teşkil eden aile bağları göç hareketini sürdürmesi halinde nereye gideceği hususunu da aynı önemde etkilemektedir.

Hazara etnik grubuna ve Şii mezhebine mensup olan K12 de Afganistan'da savaşın bitmesi ve güvenliğin temin edilmesi halinde Afganistan'a geri dönmek isteyeceğini ifade etmiştir. Ancak K12, Afganistan'ın en kalabalık nüfusunu oluşturan ve hâkim değerleri belirleyen Peştun etnik grubuna dahil olmaması nedeniyle dışlandığını, Afganistan'da Hazara olmanın bir suç olarak görüldüğünü ve orada rahat yaşayamadığını belirtmiştir. Buradan hareketle K12'nin güvenliğinin, Afganistan'da Hazara etnik grubuna yönelik ötekileştirme pratiklerinin değişmesiyle sağlanacağı düşünülmektedir.

“Hazara olmam bile Afganistan'da bir suç gibi görülüyor o yüzden hani nasıl suç olarak görüyor hazara olmayı ben de hazara olduğum için orda rahat bir şekilde yaşayamıyorum.

(...) Bir de Afganistan'daki Hazaralar'ın mezhebi de Şii olduğu için bir de hem o yönden şey oluyor hem de böyle bir de Peştun'lar mesela etnik olarak farklı olduğumuz için dışlanıyoruz.” (K12).

Literatür incelemesinde Taliban döneminde Hazaralar'a mezhepleri dolayısıyla baskı uygulandığı ve yaklaşık 1 milyonunun, Taliban döneminde maruz kaldıkları sistematik zulüm nedeniyle başlıca İran'a toplu olarak göç ettikleri belirtilmektedir (Dimitriadi, 2013, s. 7; Sivrioğlu ve Türkoğlu, 2017, s. 293). K12'nin ifadeleri günümüzde Hazaralar'ın mezhepleri dolayısıyla maruz kaldıkları dışlanma pratiklerini ve birçok etnik grubu barındıran Afganistan'da, Hazaralar'ın Peştun etnik grubuna karşı bir öteki olarak inşa edildiği savını örneklendirmektedir.

Sonuç olarak katılımcılar tehdit durumlarının ortadan kalkması, Afganistan’da savaşın bitmesi ve güvenliğin temin edilmesi halinde Afganistan’a geri dönmek istediklerini ifade etmişlerdir.

Afganistan asıllı 20 katılımcının 10’u (K2, K5, K7, K8, K10, K14, K16, K17, K18, K19) Afganistan’a geri dönmek istemediklerini ifade etmişlerdir. Bu katılımcılardan K7, Afganistan’da savaşın biteceğine ve güvenliliğinin temin edileceğine dair olumsuz bir görüş benimsemektedir.

“Çünkü Afganistan iyi olamaz. Çünkü Afganistan 50 senedir savaş var anlamın mı Afganistan Taliban var. Afganistan devlet yok. Afganistan sahibi yok. Afganistan’da çok para gelecek yardım para Amerika para veriyor Kanada, İngiltere para veriyor Türkiye yardımcı olacak nerde gidiyor bu paralar? Devlet cebine gidiyor. Devlet yok anlamın mı?”

(...) Bitmez. Çünkü ben biliyorum bitmez. Bu ağaç var ya altına bir şey var onu ben bilmiyorum Farsça diyor bir şey.
Kökü?

Aynen. Taliban aynen o anlamın mı çok büyük ağaç oldu.” (K7).

Bu noktada katılımcılardan K7 Afganistan’da savaşın biteceğini ve merkezi otoritenin sağlanabileceğini düşünmemekte ve bu nedenle Afganistan’a geri dönmek istememektedir.

Afganistan’dan, tehdit almaları nedeniyle ayrılan K2, K8, K10 ve K18 bu tehdit durumunun ortadan kalkmayacağını ve güvenliklerinin sağlanamayacağını düşünmeleri nedeniyle Afganistan’a geri dönmeye yönelik olumsuz görüş belirtmişlerdir.

“Ben akrabam tehdit yapmış o yüzden gitmek istemiyorum.

(...) Yani Türkiye’ye geldim aç kaldım, bilmem evsiz kaldım, sokaklarda yattım ama dönmedim geri.” (K2).

“Peki Afganistan’a geri dönmeyi düşünüyor musunuz?”

Yok.

(...) Geri dönmeyi düşünüyorum. Afganistan benim memleketim seviyorum ama kendi elimden değil. Gitsem canımı ordan bırakacam yani. Yani ben memleketimden kaçmayı istemiyorum yani herkes tabi herkes kendi memleketini çok seviyor ben de memleketimi çok seviyorum. Orda benim doğduğum yerimdir. Seviyorum ki aynen başka vatandaşlar gibi orda rahat durum. Ama can güvenliğim yok orda da o yüzden dönmek istemiyorum.” (K8).

“Orda ben size söyledim orda bir sıkıntı çıktı Taliban’la bize o yüzden de biz gidersek orda çok sıkıntı olur. Yani hiç kimse bizde yok Afganistan’da ablam yok. Yani teyzem yok...

Ailen orda kalmadı.

Kalmadı hiç kimse kalmadı.” (K10).

Bu noktada K8’in Afganistan’la aidiyet bağlarını sürdürdüğü gözlemlenmektedir. Ancak K8, Afganistan’daki tehdit durumu ortadan kalkmayacağı için istese de geri dönemeyeceğini ifade etmiştir. Buradan hareketle K8, Afganistan’a geri dönmeyi istemeyen katılımcılar arasında değerlendirilmiştir. Tehdit durumunun ortadan kalkmayacağı ve güvenliğinin sağlanamayacağını düşünmesi nedeniyle Afganistan’a geri dönmek istemeyen bir diğer katılımcı olan K10’un ise Afganistan’la bir bağının kalmaması onun geri dönmeme kararında etkili olan bir diğer etmendir.

Afganistan’dan ayrılma nedeni olarak Taliban’dan tehdit almasını öne süren K18’in ise göç hikayesi içerisinde bu motivasyonunun etkisi azalmıştır. K18, Türkiye’ye geldikten sonra Afganistan’dayken tanıştığı şimdiki eşiyse, eşinin ailesinin rızasının olmadığı bir evlilik gerçekleştirmiştir. Bu evlilik neticesinde eşi ve kendisinin, eşinin ailesinden tehdit aldıklarını ifade etmiştir. K18 bu tehdit nedeniyle Afganistan’a geri dönmek istemediğini belirtmiştir.

“Hiç dönme şansımız yok hiç yani sıfır.

(...) Hiç ihtimalimiz yok yani. Çünkü ordaki benim can güvenliğim yok bir yani eşimde hiç yok yani. Ona da hiç yok. Yani hiç düşünmüyoruz yani ölmek istiyoruz gitmek yok.” (K18).

K14 ve K17 ise Afganistan’da yaşadıkları travmatik deneyimleri nedeniyle Afganistan’a geri dönmek istemediklerini ifade etmişlerdir.

“Afganistan’da yakınlarımı kaybettim çok büyük işkence gibi falan.” (K14).

“Orda şey düşmanımız var. Orda şey babam da şehit oldu. Afganistan’da babam da şehit oldu.” (K17).

Afganistan’a geri dönmek istemeyen K16 ve K19’un Afganistan’a geri dönmeme kararında Afganistan’ın kadın haklarına dayalı itici nedenleri etkilidir.

“Kocam dedi kadın sessiz her şey ben diyorum onu yap ben patron gibi sultan gibi Allah gibi öyle yani beni istedi her zaman öyle burda geldim dedim yok kadın burda hak var kadın insan gibi ama Afganistan İran’da... Afganistan çok kötü biz Afgan öyle. Kadın orda bak şey kesecek burun kesecek Afganistan öyle kulak kesecek. Bayan konuşma. Yani bayan pardon eşek gibi eşek daha iyi eşek daha iyi ama bayan çok orda hakkı yok. Burda geldim dedim meselan Türkiyeler gördüm hayat iyi kadın hak var ben sonra vurdu ben şikâyet ettim şimdi rahat yaşıyorum rahat, sessiz kimse yok kendim çocuklar bakacam.” (K16).

Halasının oğluyla istemediği bir evliliğe zorlanan K16, Türkiye, İran ve Afganistan’ı kadın hakları açısından kıyaslayarak Afganistan’a geri dönmeme kararını vermiştir.

Sonuç olarak katılımcılar, Afganistan’da savaşın biteceği ve merkezi otoritenin sağlanacağını düşünmeme, tehdit durumlarının ortadan kalkacağını düşünmeme, Afganistan’da travmatik deneyimler edinme ve Afganistan’ın kadın haklarına yönelik sorunları nedenleriyle Afganistan’a geri dönmek istememektelerdir.

Katılımcıların Afganistan’a geri dönmeye yönelik düşünceleri genel olarak ele alındığında, onların Afganistan’dan ayrılma kararını etkileyen etmenlerin geri dönme kararlarını da etkilediği gözlemlenmektedir. Tez kapsamında görüşülen katılımcıların Afganistan’dan ayrılma kararlarında temalandırılan savaş ve çatışma ortamı ve tehdit unsuru benzer şekilde katılımcıların Afganistan’a geri dönmeye yönelik kararlarını da etkilemiştir. Buna göre Afganistan’da savaş ve çatışma ortamının ve onun ortaya çıkarmakta rol üstlendiği güvensizliğin devam edeceğini düşünen katılımcılar Afganistan’a geri dönmeye yönelik olumsuz bir tutum benimsemişlerdir. Aksini düşünen katılımcılar ise Afganistan’a geri dönmek istediklerini ifade etmişlerdir. Afganistan’dan kendilerine ya da ailelerine yönelik tehdit unsurunun ortaya çıkmasıyla ayrılma kararı alan katılımcılar da bu tehdit durumunun ortadan kalkacağını düşünmeleri halinde

Afganistan'a geri dönmeye yönelik olumlu bir tutum benimsemişlerdir. Kendilerine ya da ailelerine yönelik tehdit unsurunun ortadan kalkmayacağını düşünen katılımcılar ise Afganistan'a geri dönmek istemediklerini ifade etmişlerdir.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu tez çalışmasında Afganistan asıllı göçmenlerin göç hikayelerinde Türkiye'yi hedef ülke olarak mı Batı ülkelerine geçişte transit ülke olarak mı konumlandıkları anlaşılmaya çalışılmıştır. Buradan hareketle uluslararası göç akışı içerisinde göçmenlerin hedef ve transit ülke olarak konumlandırabildikleri Türkiye'nin, Afganistan asıllı göçmenlerce nasıl konumlandırıldığının anlaşılması amaçlanmıştır. Göç olgusunun nedenleri ve sonuçları bakımından anlaşılmayı gerektiren bir olgu olmasından hareketle araştırmanın problem cümlelerinin anlaşılabilmesine yönelik toplumsal araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yönteminin kullanılması tercih edilmiştir. Sonuç olarak Trabzon'da yaşayan Afganistan asıllı göçmenlerin göç hareketlerine yönelik olarak bütüncül bir resmin ortaya konması hedeflenmiştir.

Tez kapsamında görüşülen katılımcıların Afganistan'dan ayrılma nedenleri ele alınacak olduğunda, literatürde işaret edilen güvensizlik teması katılımcıların göç desenlerinde belirginlik kazanmıştır. Güvensizlik temasının ortaya çıkmasındaki bir neden Afganistan'daki savaş ve çatışma ortamıyken bir diğer neden ise katılımcıların kendilerine ya da ailelerine yönelik hayati tehdit unsurudur. Katılımcıların Afganistan'dan ayrılmalarında etkili olan savaş ve çatışma nedenine yönelik bu tez çalışmasının ortaya koyduğu önemli bulgulardan biri, Afganistan asıllı bireylerin, Sovyet işgalinden günümüze kadar savaş ve çatışma ortamından etkilendikleri ve bu ortamdaki deneyimlerini göç etme nedenleri olarak konumlandıklarıdır. Bu noktada savaş ve çatışma ortamının katılımcıların fiziksel, ekonomik ve politik deneyimlerini etkilediği muhtemeldir. Ancak katılımcılar bu etmenlere yönelik ifadelerde bulunmamışlar, temel ifadelerini savaş ve çatışmanın meydana getirdiği güvensizlik teması etrafında şekillendirmişlerdir. Tez çalışmasında katılımcıların Afganistan'dan ayrılma nedenlerine yönelik ulaşılan bir diğer unsur tehdittir. Bu noktada tehdit unsurunun hayati ve Taliban kaynaklı olduğunun altı çizilmelidir. Hayati olması, Afganistan asıllı göçmenlerin göç kararlarını etkileyen güvenlik sorununa ve Taliban kaynaklı olması ise, savaş ve çatışmanın sosyal gerçeklikteki izdüşümlerine işaret etmektedir.

Tez çalışmasının Afganistan asıllı göçmenlerin kaynak ülkeden ayrılma ve göç süreçlerine yönelik sonuçları değerlendirildiğinde, göç kararlarını aile üyeleriyle birlikte aldıkları ve göç yolculuğuna birlikte çıktıkları ifade edilebilir. Katılımcıların ifadelerinden hareketle göç yolculuğu uzun ve zorlu bir süreçtir. Göçmenlerin fiziki sermayelerindeki farklılıklar bu uzun ve zorlu sürecin nasıl deneyimleneceğini etkilemektedir. Tez kapsamında, yaşlı ve çocuklar göç yolculuğunda fiziki sermayesi düşük olan dezavantajlı gruplar olarak ortaya çıkmıştır. Bu noktada göç yolculuğunu aile üyeleriyle birlikte deneyimleyen katılımcılar için, aile üyeleri arasındaki ilişki ağlarının kendilerine yardımlaşma ve dayanışma mekanizmalarını temin ettiği anlaşılmıştır. Bu anlamda ilişki ağlarının, maddi ve manevi maliyeti yüksek olan zorlu göç yolculuğunun deneyimlenmesini kolaylaştırıcı etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Afganistan asıllı göçmenlerin Türkiye'ye ulaşmada kullandıkları yöntem, yasadışı yöntemlerdir. Tez kapsamında göçmenlerin, kaçakçıları organize ettikleri ülkelerin farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar Afganistan, Pakistan ve İran'da kaçakçıları organize edip Türkiye'ye gelmişlerdir. Buradan hareketle Afganistan asıllı göçmenlerin, göç desenine yönelik belirtilebilecek en net ifade lineer olmadığıdır. Yasadışı göç sürecinde katılımcılar, farklı ülkelerde farklı hukuki statülerde bulunup farklı deneyimler elde etmişlerdir. Bu ülkelerin her birinde elde edilen deneyime dair ortak olan ifade ise katılımcıların kaçakçılarına ulaşmada içinde buldukları ilişki ağlarının etkili olduğudur. Buna göre katılımcıların ilişki ağları, göç deneyimlerinde yardımlaşma ve dayanışma mekanizmalarını temin etmektedir. Göçü bir ilişki ağı içerisinde deneyimlemek, bireyler nezdinde hareketliliğin sosyal maliyet ve risklerini azaltmada etkili olmaktadır. Katılımcıların Afganistan, Pakistan ve İran'da kaçakçıları organize edebilmelerinden hareketle, bu ülkelerde göç endüstrisinin mevcut olduğu ve endüstrinin kurumsallaşmasında, Afganistan asıllı göçmenlerin ilişki ağlarının etkili olduğu ifade edilebilir.

Afganistan asıllı göçmenlerin yasadışı yollarla Türkiye'ye giriş yaptıkları iller Ağrı ve Van olarak tespit edilmiştir. Katılımcılar bu illere ulaşmalarının ardından üçüncü bir ülkeye yerleşme talebinde bulunmak ve Türkiye'deki statülerini yasal hala getirebilmek için BMMYK'ne başvuru yapmışlardır. BMMYK'nin Ankara'da bulunması sınır

illerinden ülkeye giriş yapan göçmenlerin Ankara'ya ulaşmasını gerekli kılmaktadır. Katılımcıların Ankara'ya kendi imkanlarıyla ya da kaçakçıları aracılığıyla ulaşabildiği gözlemlenmektedir. Bu noktada Afganistan asıllı göçmenlerin Türkiye'de kaçakçılarından nerede ayrılacaklarını, kaçakçılarına ödedikleri meblağ miktarının etkilediği düşünülmektedir. Tez kapsamında Afganistan asıllı göçmenlerin Türkiye'deki statülerini yasal hale getirebilme ve şartlı mülteci olabilmelerine yönelik prosedürün değiştiği anlaşılmıştır. BMMYK 10 Eylül 2018 tarihinden itibaren Türkiye'de kayıt alma ve mülteci statüsü belirleme işlemlerini sonlandırmasıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Türkiye'de uluslararası koruma başvurularını kayıt altına alan ve değerlendirmekle sorumlu olan kurum haline gelmiştir. Bu değişikliklerle Türkiye'de uluslararası koruma başvurusu yapmak isteyen göçmenler ülkeye giriş yapmalarının ardından başvuru taleplerini illerde bulunan İl Göç İdaresi Müdürlüklerinde gerçekleştirebileceklerdir. Uluslararası koruma talebinde bulunulmasına ve Türkiye'de şartlı mültecilik statüsü elde edilmesine dair bu değişikliklerle, Türkiye'ye giriş yapan göçmenlerin Ankara'ya ulaşma zorunluluğu ortadan kalkmıştır. Tez kapsamında Afganistan asıllı göçmenlerin Trabzon'u seçme nedeni BMMYK'nin Trabzon'u göçmenler için yerleşilebilecek bir uydu şehir olarak tanımlamasıdır. Afganistan asıllı göçmenlerin uydu şehirler arasından Trabzon'u seçme nedenleri ise Türkiye'de sahip oldukları ilişki ağlarıdır. Trabzon'da yaşayan akraba, arkadaş ya da tanıdıklarının, Trabzon'u göçmenler için yaşanabilecek uygun bir yer olarak tanımlamaları, katılımcıların uydu şehirler arasından Trabzon'u seçmelerinde başlıca etmendir. İlişki ağları, katılımcılar Trabzon'a yerleştikten sonraki süreçte de onların yalnızlık, dil ve uyum gibi problemlerini aşmalarına destek olarak göçün maliyetinin azalmasını sağlamıştır.

Afganistan asıllı göçmenler Türkiye'ye aracı ülkeler üzerinden ulaşmışlardır. Tez kapsamında Afganistan asıllı göçmenlerin hareketliliklerinden etkilenen aracı ülkeler İran, Pakistan, Irak ve Suriye olarak tespit edilmiştir. Aracı ülkeler, Türkiye'ye gelmek üzere çıkılan göç yolculuğunda bir geçiş ülkesi olarak konumlanmaktadır. Aynı zamanda bu ülkelerde, katılımcıların doğma ya da yaşama deneyimleri bulunmaktadır. Katılımcıların Türkiye'ye ulaşana kadar farklı ülkelerde farklı hukuki statülerde farklı deneyimler elde etmeleri uluslararası göçün dinamik, parçalı ve çok boyutlu niteliklerini Afganistan göç deseni özelinde ortaya koymaktadır. Tez kapsamında görüşülen

katılımcıların doğma ya da yaşama deneyimlerinin bulunduğu aracı ülkeler Pakistan, Irak ve İran'dır. İran'da doğma veya yaşama deneyimi bulunan katılımcıların, İran'dan ayrılma nedenlerine dair ortaya koydukları ifadeler Afganistan asıllı göçmenlerin göç desenlerine yönelik olarak önemli bulgulardır. Literatürde, Afganistan asıllı göçmenlerin göç hareketliliklerini sürdürmelerinde önde gelen etmenlerden biri İran'da karşılaştıkları düşmanca tutum olarak öne sürülmektedir. Tez kapsamında görüşülen katılımcıların, İran'da kendilerine kimlik verilmediğine, sınır dışı edilmelerine yönelik politikalar izlendiğine ve göçmenlere yönelik denetim mekanizmalarının sıklaştığına yönelik ifadeleri, İran devletinin Afganistan asıllı göçmenlere yönelik izlediği politikalarla alakalıdır. Bu politikalar, Afganistan asıllı göçmenlerin İran'da etnik azınlık olarak konumlanmalarını pekiştirmektedir. Katılımcıların İran'daki iş, eğitim, sağlık gibi alanlara ulaşmalarının engellendiğine dair ifadelerinden hareketle Afganistan asıllı göçmenlerin, İran'da ötekileştirme pratiklerine maruz kaldıkları ifade edilebilir. Afganistan asıllı göçmenlerin, ötekileştirme pratiklerini deneyimledikleri alan gündelik yaşamlarıdır. Buna noktada göçmenlerin, İran vatandaşları için yabancı olarak algılandığı ve bir öteki olarak inşa edildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların İran'dan ayrılma kararlarını etkileyen tüm bu etmenler literatürde değinilen "düşmanca tutumun" içeriğine yönelik önemli ip uçları sağlamaktadır.

Tez kapsamında Afganistan asıllı göçmenlerin göç hikayelerinde Türkiye'yi neden tercih ettikleri sorusuna yönelik özellikle iki temanın etkili olduğu anlaşılmıştır. Buna göre ortaya çıkan temalardan ilki, göçmenlerin üçüncü bir ülkeye geçmek niyetiyle Türkiye'yi tercih ettiğidir. Türkiye'de üçüncü bir ülkeye geçmek isteyen göçmenlerin başvurularını alan BMMYK'nin bulunması Afganistan asıllı göçmenlerin Türkiye tercihlerinde etkili olan etmenlerden biridir. Türkiye'ye yönelik transit göç hareketliliğinin nedenlerinde değerlendirilebilecek bu alt tema konuyla ilgili literatürde değinilmeyen bir etmen olarak dikkat çekmektedir. Afganistan asıllı göçmenlerin göç hikayelerinde Türkiye'yi neden tercih ettiklerine yönelik ortaya çıkan bir diğer etmen, Türkiye'nin coğrafi konumu gereği gerek üçüncü ülkelere gerekse kaynak ülkelere yakın olmasıdır. Sonuç olarak üçüncü bir ülkeye geçmek isteyen Afganistan asıllı göçmenlerin Türkiye'yi tercih etme nedenleri, hedeflenen ülkeye Türkiye üzerinden yasal ya da yasadışı statülerde geçişin mümkün olacağını düşünmeleriyle ilgilidir. Afganistan asıllı göçmenlerin Türkiye'yi tercih etme

nedenlerinden biri olan bu tema aynı zamanda onların, göç süreçleri başlangıcında Türkiye'yi transit ülke olarak konumlandıklarına işaret etmektedir. Tez kapsamında Afganistan asıllı göçmenlerin Türkiye'yi tercih etme nedenlerine yönelik ortaya çıkan bir diğer tema kaynak ülkelerin itici nedenleridir. Göçmenlerin Afganistan'dan ayrılma nedeni daha önce de belirtildiği gibi Afganistan'da yaşadıkları güvenlik endişesidir. Aracı ülkelerde yaşama deneyimi olan göçmenlerin bu ülkelerden ayrılma nedenlerinin ise, göçmenlere yönelik izlenen politikalarla alakalı olduğu anlaşılmıştır. Bu noktada aracı ülkelerde yaşama deneyimi olan göçmenlerin göçü başlatma nedenleriyle göçü sürdürme nedenlerinin farklılaştığı dikkat çekmektedir. Göçmenlerin aracı ülkelerdeki yaşam koşullarından memnun olmaları halinde göç hareketliliklerini sürdürmeyecekleri düşünülmektedir. Afganistan asıllı göçmenlerin Türkiye'yi tercih etme nedenlerinden biri olan bu tema aynı zamanda onların göç süreçleri başlangıcında Türkiye'yi hedef ülke olarak konumlandıklarına işaret etmektedir. Tez kapsamında göç süreci başlangıcında Türkiye'nin hedef ülke olarak tercih edilmesinde etkili olan etmenler; Türkiye'deki iş ve sağlık imkanları, Türkiye'nin güvenli ve Müslüman bir ülke olması, Türk insanının yabancılara karşı olan tutumu ve Türkiye'nin şartlı mültecilere yardım etmesi olarak tespit edilmiştir.

Türkiye'nin Afganistan asıllı göçmenlerin göç hikayelerinde hedef ülke mi transit ülke mi olarak konumlandırıldığıyla ilgili nihai bulgu transit ülke olarak konumlandırıldığıdır. Katılımcıların Türkiye'yi transit ülke olarak konumlandırımları Türkiye'de vatandaşlık alamamaları ve içinde buldukları ilişki ağlarıyla ilgilidir. Bu noktada dikkat çeken husus göçmenlerin vatandaşlık kavramsallaştırmasının, Türkiye'deki temel hak ve hizmetlere ulaşım ile ilgili olduğudur. Türkiye'de temel hak ve hizmetlere ulaşamadıkları için üçüncü bir ülkeye geçmek isteyen göçmenlerin, temel hak ve hizmetlere ulaşımının kolaylaşması halinde Türkiye'de kalmayı tercih edecekleri düşünülmektedir. Türkiye'de kalma kararını etkileyecek olan bir diğer etmen, göçmenlerin üçüncü bir ülkeye yasal yollarla ulaşmak istemesidir. Göçmenlerin üçüncü bir ülkeye geçmek istemeleri ancak bunu yasal yollarla gerçekleştirmek istemeleri süreç içerisinde Türkiye'nin hedef ülke haline gelmesine neden olacaktır. Zira göçmenlerin üçüncü bir ülkeye kabul ve yerleştirilme prosedürü uzun yıllar almaktadır. Güvenli üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek için Türkiye'den mültecilik başvurusunda bulunan

Afganistan asıllı göçmenler özelinde ise, BMMYK göçmenlerin mevcut taleplerini işleme koymayı ve yeni başvuruları almayı durdurmaktadır. Bu durum Afganistan asıllı göçmenlerin Türkiye’de kalma sürelerinin uzamasına yol açmaktadır. Tez kapsamında üçüncü bir ülkeye kabul ve yerleştirilme sürecinin uzamasıyla, göçmenlerin Türkiye’deki sosyalizasyon süreç ve mekanizmalarına gün geçtikçe daha fazla dahil olacağı anlaşılmıştır. Bu sürecin muhtemel sonucu, göçmenlerin Türkiye’ye uyum sağlayacakları ve Batı ülkelerine gitmenin onlar için daha maliyetli hale geleceğidir. Tüm bu etmenlerden hareketle üçüncü bir ülkeye başvuru ve yerleştirilme sürecinin uzaması, Türkiye’nin uluslararası göç sistemindeki hedef ülke pozisyonuna katkı sağlayacaktır. Türkiye’nin uluslararası göç sistemindeki transit ülke pozisyonunda ise Afganistan asıllı göçmenlerin ilişki ağlarının etkisi dikkat çekmektedir. Bu noktada Batı ülkelerinde hak ve hizmetlere ulaşımın Türkiye’ye kıyasla daha iyi olduğu bilgisinin göçmenlerin ilişki ağlarıyla aktarıldığı anlaşılmaktadır. Göçmenlerin ilişki ağları aracılığıyla Batı ülkelerine dair elde ettikleri bilgiler, onların göç hikayelerinde Türkiye’yi transit ülke olarak konumlandırmalarını desteklemiştir. Afganistan asıllı bireylerin ilişki ağlarına yönelik en net bulgu, bireylerin göçü başlatma kararlarından ziyade göçü sürdürme kararlarında etkili olduklarıdır. Bu anlamda ilişki ağları, göçü sürdürmelerine engel olan ve kendilerini aracı ülkelerde sıkışmış hissettiren politikalara karşı göç olgusunun aktörlerine alternatif sağlamaktadır.

Afganistan asıllı göçmenlerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına dair düşünceleri ele alındığında, göçmenlerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak isteyecekleri anlaşılmıştır. Göçmenlerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak istemelerine yönelik öne sürdükleri etmenler; Türkiye’nin Müslüman ve güvenli bir ülke olduğunu, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının ise iş ve seyahat imkânı sağlayacağını düşünmeleridir. Bu noktada göçmenlerin vatandaşlık kavramsallaştırmalarının bir ulus aidiyetinden ziyade, temel hak ve ihtiyaçlarının giderilmesiyle ilgili olduğu dikkat çekmektedir. Buradan hareketle Afganistan asıllı göçmenlerin vatandaşlığına dair yapılacak bir değerlendirmenin sadece resmi bir statüye değil medeni, siyasal ve sosyal haklara da işaret etmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Afganistan asıllı göçmenlerin Türkiye’deki sosyo-ekonomik durumları ele alındığında, tez kapsamında ulaşılan sonuçlardan ilki Türkiye’de eğitim alma imkanlarının olduğudur. Ancak dil problemi ve ekonomik nedenler Türkiye’de eğitim almayı zorlaştıran etmenler olarak anlaşılmıştır. İkinci olarak göçmenlerin Türkiye’deki iş imkanlarının kısıtlı olduğu, iş bulmaları halinde ise vasıfsız ve geçişi işlerde istihdam edildikleri anlaşılmıştır. Göçmenlerin Türkiye’de çalışma koşullarına dair yaşadıkları problemler düşük ücretler, ücretlerin ödenememesi, sigortasız çalışma ve dil problemi olarak gözlemlenmiştir. Bu noktada göçmenlerin Türkiye’de çalışma izni alabilmelerine rağmen çalışma izinlerinin olmadığına yönelik ifadeleri dikkat çekmektedir. Tez kapsamında göçmenlerin çalışma izinleri olmadığı için Türkiye’de sigortasız olarak istihdam edildikleri ve bu durumun da onların Türkiye’deki yaşam şartlarını zorlaştırdığı anlaşılmıştır. Göçmenlerin sigortasız olarak çalıştırılmaları başlıca Türkiye’deki sağlık imkanlarından faydalanmalarını engellemektedir. Mevcut ifadeler, göçmenler arasında Türkiye’de çalışma izni alabileceklerine yönelik bir bilgi eksikliğinin mi olduğuna, ilgili bakanlık tarafından çalışma izni verilmesine dair uygulamada mı bir problem olduğuna ya da işverenlerin göçmenleri sigortasız çalıştırmayı mı tercih ettiklerine yönelik yeni soruları düşündürmektedir. Bu soruların uluslararası koruma kapsamındaki şartlı mültecilerin Türkiye’deki iş ve sigorta imkanlarına dair tasarlanacak başka bir çalışmada anlaşılabilirliği umulmaktadır. Göçmenlerin Türkçe bilmemeleri, Türkiye’de istihdam edilmelerine yönelik bir diğer problem olarak tespit edilmiştir. Tez kapsamında elde edilen bulgulardan hareketle, göçmenlerin Türkiye’deki iş imkanlarına dahil edildikçe Türkçe öğrenmelerinin de kolaylaşacağı ve Türkiye’ye uyum sağlama süreçlerinin hızlanacağı düşünülmektedir. Son olarak tez kapsamında Afganistan asıllı göçmenlerin Türkiye’de kendi imkanlarıyla bir hane içinde barınma ihtiyaçlarını karşıladıkları anlaşılmıştır. Bu noktada göçmenlerin Türkiye’de barınma imkanlarıyla ilgili yaşadıkları problemler kendilerine yabancı kimliklerinden dolayı ev verilmemesi, evin verilmesi halinde ise yüksek ücretler talep edilmesidir. Ek olarak evin görece iyi bir ev olması halinde göçmenlerden kefil talep edildiği anlaşılmıştır.

Afganistan asıllı göçmenlerin Afganistan’a geri dönmeyi yönelik ifadelerinin göç etme nedenleriyle ilgili olduğu gözlemlenmektedir. Buna göre tez kapsamında göçmenlerin ülkelerinden ayrılma nedenleri olan savaş ve çatışma ortamı ve tehdit unsuru göçmenlerin

lkelerine geri dönmeye yönelik düşüncelerini de etkilemektedir. Savaş ve çatışma ortamının son bulacağını ve tehdit unsurun ortadan kalkacağını düşünen göçmenler ülkelerine geri dönmek istediklerini ifade ederken, aksi durumda geri dönmek istemediklerini ifade etmişlerdir. Bu konuya dair her iki durumda da göçmenlerin, Afganistan'a aidiyet hislerini sürdürdükleri anlaşılmıştır.

Tez kapsamında Afganistan asıllı göçmenlerin g hikayelerinden hareketle uluslararası güç sistemine yönelik ulaşılan en genel sonuç küreselleşen, modernleen ya da modernizmin bir basamağında yer alan bir dünyada biz ve öteki ayrımının insasının devam edeceğidir. Günümüz dünyasında mikro ve makro alanlarda, her birey bir diğerinin ötekisi ve herkes bir yerin yabancısı olarak konumlanacaktır. Bu noktada dünya sisteminde eyleyen, farklılaştırma ve dönüştürme kapasitesi olan her bireyin insan haklarına yönelik perspektifi göz ardı etmemesi ve dünyayı yeniden inşa etme yetisini bu anlayışla kullanması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Afghanistan. (t.y.) Erişim: 24 Haziran 2020, <https://www.unhcr.org/afghanistan.html#> .
- Atasü-Topçuoğlu, R. (2016). Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği. S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. ř. Öner (Der.). *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar ve Tartışmalar* (s. 501-518). İstanbul: İletişim.
- Bauman Z. (2017a). *Akışkan Aşk*. İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Bauman, Z. (2017b). *Modernlik ve Müphemlik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bekmuradi, N. (2014). *2001 Sonrası Siyasi Partilerin Afganistan'da Demokratik Düzene Katkısı*. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- BMMYK Kıbrıs Ofisi. (2017). *Mültecileri Korumak*. Kıbrıs: BMMYK Kıbrıs Ofisi.
- Castles, S. (2007). Twenty-first-century migration as a challenge to sociology. *Journal of ethnic and migration studies*, 33(3), 351-371.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 67-91.
- Deniz, O. (2009). Mülteci Hareketleri Açısından Van Kentinin Durumu ve Kentteki Mültecilerin Demoğrafik Profili. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 187-204.
- Deniz, T. (2014). Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. *Turkish Journal of Social Research/Türkiye Sosyal Arastirmalar Dergisi*, 18(1), 175-204.

- Dimitriadi, A. (2013). *Migration from Afghanistan to third countries and Greece IRMA Background Report*. Athens: ELIAMEP.
- Gökalp Aras, E. N. (2013). *A multi-level and multi-sited analysis of the European Union's immigration and asylum policy concerning irregular migration and its implications for Turkey*. Doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Güllüpınar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-85.
- Hajiyarali, F. (2011). *Afganistan'ın Etnik Yapısı ve Kimlik Sorunu*, Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Ihlamur-Öner, S. G. (2016). Ulus-Ötesi Göç Sürecinde Dini Ağlar ve Örgütler. S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Ş. Öner (Der.). *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar ve Tartışmalar* (s. 309-333). İstanbul: İletişim.
- İçduygu, A. (2000). The politics of international migratory regimes: transit migration flows in Turkey. *International Social Science Journal*, 52(165), 357-367.
- İçduygu, A. ve Aksel, D. B. (2012). *Türkiye'de Düzensiz Göç*. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Türkiye.
- İçduygu, A. ve Karadağ, S. (2018). Afghan migration through Turkey to Europe: seeking refuge, forming diaspora, and becoming citizens. *Turkish Studies*, 19(3), 482-502.
- İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri. O. Baydar (Ed.). *75 Yılda Köylere Şehirlere* (s. 249- 268). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

- İçduygu, A. ve Yüksek, D. (2012). Rethinking transit migration in Turkey: reality and re-presentation in the creation of a migratory phenomenon. *Population, Space and Place*, 18(4), 441-456.
- Kartal, B. ve Başçı, E. (2014). Türkiye'ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 275-299.
- Kaya İ. ve Eren Y. E. (2014). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Kuschminder, K. (2018). Afghan refugee journeys: onwards migration decision-making in Greece and Turkey. *Journal of refugee studies*, 31(4), 566-587.
- Kümbetoğlu, B. (2016). Göç Çalışmalarında Nasıl Sorusu. S. G. İhlamur-Öner ve N. A. Ş. Öner (Der.). *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar ve Tartışmalar* (s. 49-85). İstanbul: İletişim.
- Monsutti, A. (2005). *War and migration: Social networks and economic strategies of the Hazaras of Afghanistan*. Routledge.
- Monsutti, A. (2008). Afghan migratory strategies and the three solutions to the refugee problem. *Refugee Survey Quarterly*, 27(1), 58-73.
- Öner, N. A. Ş. (2016). Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar. S. G. İhlamur-Öner ve N. A. Ş. Öner (Der.). *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar ve Tartışmalar* (s. 13-27). İstanbul: İletişim.
- Sayer, A. (2017). *Sosyal Bilimde Yöntem Realist Bir Yaklaşım*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Schwarz T. (2020). Batının Ötesinde Vatandaşlığa Geçiş Politikaları. *Pasajlar Dergisi*. 1(5), 67-85.

- Seggie, F. N. ve Akbulut Yıldırım M. (2015). Nitel Araştırmaların Desenlenmesi. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Ed.). *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları* (s. 23-35). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Seggie, F. N. ve Bayyurt, Y. (2015). Nitel Araştırma Yöntemlerine Giriş. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Ed.). *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları* (s. 1-9). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sirkeci, İ. (2020). Göç Meselesi. *Pasajlar Dergisi*. 1(5), 11-34.
- Sirkeci, İ. ve Erdoğan, M. M. (2012). Editoryal: Göç ve Türkiye. *Migration Letters*, 9(4), 297-302.
- Sivrioğlu T. ve Türkoğlu A. J. (2017) *Afganistan Tarihi*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Tekin, H. H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(13), 101-116.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik. (2016). *T. C. Resmi Gazete*, 29695, 26 Nisan 2016.
- UNHCR Tarafından Kayıt ve MSB (t.y.) Erişim: 24 Haziran 2020, <https://help.unhcr.org/turkey/tr/information-for-non-syrians/registration-rsd-with-unhcr/>.
- Ünal, S. (2014). Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013). *T. C. Resmi Gazete*, 28615, 11 Nisan 2013.

Yılmaz A. (2003). *Edirne'den Gelişmiş Ülkelere Gitme Teşebbüsünde Bulunan Transit Göçmenler*. Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 1685-1705.

EK 1 : GÖRÜŞME SORULARI

1. Kaç yaşındasınız?
2. Medeni durumunuz nedir?
3. Eğitim durumunuz nedir?
4. Türkiye'deki pozisyonunuz nedir (mülteci, sığınmacı vs.)
5. Türkiye'ye nasıl geldiniz?
6. Türkiye'ye kimlerle geldiniz?
7. Çocuğunuz var mı?
8. Kaç çocuğunuz var?
9. Çocuklarınız kaç yaşında?
10. Çocuklarınız Türkiye'de okula gidiyor mu?
11. Türkiye'de kaç yıldır yaşam sürüyorsunuz?
12. Türkiye'yi tercih etme nedeniniz nedir?
13. Türkiye'de yaşayan akrabanız/arkadaşınız var mı?
14. Türkiye'de ne işle meşgulsünüz?

15. Afganistan'dan neden ayrıldınız?
16. Afganistan'da ne işle meşguldünüz?
17. Afganistan'dan ayrılma kararı aldığınızda Türkiye'ye gelmeyi mi hedeflemiştiniz?
18. İlk olarak geldiğiniz il Trabzon muydu?
19. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak ister misiniz?
20. Türkiye'den başka bir ülkeye geçmeyi düşünüyor musunuz?
21. Afganistan'a geri dönmeyi düşünüyor musunuz?

EK 2 : ORİJİNALLİK RAPORU

EK 3 : ETİK KURUL RAPORU